AKADEMIA ŁOMŻYŃSKA

POTRZEBY PODLASKIEGO RYNKU PRACY W KONTEKŚCIE UWARUNKOWAŃ WYNIKAJĄCYCH Z WALIDACJI I CERTYFIKACJI KWALIFIKACJI NABYWANYCH W RAMACH EDUKACJI POZASZKOLNEJ

przetwórstwo przemysłowe, transport i gospodarka magazynowa

Łomża 2024

Akademia Łomżyńska

POTRZEBY PODLASKIEGO RYNKU PRACY W KONTEKŚCIE UWARUNKOWAŃ WYNIKAJĄCYCH Z WALIDACJI I CERTYFIKACJI KWALIFIKACJI NABYWANYCH W RAMACH EDUKACJI POZASZKOLNEJ (przetwórstwo przemysłowe, transport i gospodarka magazynowa)

Łomża 2024

KRAJOWY PLAN ODBUDOWY
Rzeczpospolita Polska
Sfinansowane przez Unię Europejską NextGenerationEU
Podlaskie

Autorzy:
Dr Edyta Dąbrowska
Dr Adam Miara

Kierownik projektu z ramienia Akademii Łomżyńskiej:
Dr hab. Cecylia Sadowska-Snarska, prof. AŁ

Lider projektu:
Województwo Podlaskie

Redakcja naukowa:
Dr Edyta Dąbrowska

Recenzent:
Dr Magdalena Wysocka, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski

Korekta językowa:
Elwira Cimoch

Redakcja techniczna i skład komputerowy:
Anna Chrzanowska
Anita Krasucka

Projekt okładki:
Anita Krasucka

Wydawca:
Akademia Łomżyńska

Publikacja w formie elektronicznej z dostępnością cyfrową
ISBN 978-83-60571-67-5

Publikacja jest efektem badań i analiz przeprowadzonych przez zespół Katedry Ekonomii i Finansów Akademii Łomżyńskiej w ramach projektu „Zbudowanie systemu koordynacji i monitorowania regionalnych działań na rzecz kształcenia zawodowego, szkolnictwa wyższego oraz uczenia się przez całe życie, w tym uczenia się dorosłych" współfinansowanego ze środków Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększania Odporności, inwestycja A.3.1.1. Wsparcie rozwoju nowoczesnego kształcenia zawodowego, szkolnictwa wyższego oraz uczenia się przez całe życie.

Publikacja bezpłatna

Spis treści

WPROWADZENIE 5
ROZDZIAŁ 1. Metodyka analizy 12
1.1. Założenia metodyczne analizy 12
1.2. Operacjonalizacja założeń badawczych 16
ROZDZIAŁ 2.Kształcenie pozaformalne w Polsce 23
2.1. Lifelong learning i jego znaczenie w obszarze dostosowywania kwalifikacji do potrzeb rynku pracy 23
2.2. Pojęcie kwalifikacji w polskim systemie kształcenia formalnego i pozaformalnego 27
2.3. Pojęcie kwalifikacji w rozumieniu Komisji Europejskiej 37
ROZDZIAŁ 3.Zapotrzebowanie na kwalifikacje i kompetencje w przetwórstwie przemysłowym oraz transporcie i gospodarce magazynowej 44
3.1. Popyt na kwalifikacje i kompetencje w przetwórstwie przemysłowym oraz transporcie i gospodarce magazynowej, w świetle wyników analiz 44
3.1.1. Popyt na kwalifikacje i kompetencje w przetwórstwie przemysłowym oraz transporcie i gospodarce magazynowej od strony podażowej (badanie operatorów bonów na szkolenie) 45
3.1.2. Popyt na kwalifikacje i kompetencje w przetwórstwie przemysłowym oraz transporcie i gospodarce magazynowej od strony popytowej (badanie przedsiębiorstw) 48
3.1.3. Popyt na kwalifikacje i kompetencje w przetwórstwie przemysłowym oraz transporcie i gospodarce magazynowej – rankingi kwalifikacji 51
3.2. Ścieżki nabycia kwalifikacji i kompetencji pożądanych w przetwórstwie przemysłowym 53
3.3. Ścieżki nabycia kwalifikacji i kompetencji pożądanych w transporcie i gospodarce magazynowej 97
WNIOSKI i REKOMENDACJE 126
SŁOWNIK POJĘĆ 132
SŁOWNIK ZASTOSOWANYCH SKRÓTÓW 136
BIBLIOGRAFIA 137
WYKAZ TABEL 140
WYKAZ RYSUNKÓW 141
ANEKS 1. Klasyfikacja kwalifikacji pełnych i cząstkowych 142
ŚCIEŻKA 1. Kwalifikacyjny kurs zawodowy 144
ŚCIEŻKA 2. Kurs umiejętności zawodowych 146

ŚCIEŻKA 3. Kurs kompetencji ogólnych 148
ŚCIEŻKA 4. Turnus dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników 150
ŚCIEŻKA 5. Branżowe szkolenia zawodowe 153
ŚCIEŻKA 6. Kursy umożliwiające uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmianę kwalifikacji zawodowych 155
ŚCIEŻKA 7. Przygotowanie zawodowe młodocianych pracowników 157
ŚCIEŻKA 8. Przyuczenie do wykonywania określonej pracy młodocianych pracowników 162
ŚCIEŻKA 9. Praktyczna nauka zawodu dorosłych 165
ŚCIEŻKA 10. Przyuczenie do pracy dorosłych 167
ŚCIEŻKA 11. Kwalifikacje uregulowane 169
ŚCIEŻKA 12. Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe – nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych 171
ŚCIEŻKA 13. Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe włączone do ZRK 172
ŚCIEŻKA 14. Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe niewłączone do ZRK (np. uznane w branży) 174

WPROWADZENIE

Publikacja jest efektem badań i analiz przeprowadzonych przez zespół Katedry Ekonomii i Finansów Akademii Łomżyńskiej[1] w ramach projektu „Zbudowanie systemu koordynacji i monitorowania regionalnych działań na rzecz kształcenia zawodowego, szkolnictwa wyższego oraz uczenia się przez całe życie, w tym uczenia się dorosłych", współfinansowanego ze środków Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększenia Odporności (KPO), inwestycja A3.1.1. „Wsparcie rozwoju nowoczesnego kształcenia zawodowego, szkolnictwa wyższego oraz uczenia się przez całe życie".

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 (SRWP 2030), do głównych problemów identyfikowanych w gospodarce regionu, zalicza niedostosowanie oferty kształcenia zawodowego na poziomie ponadgimnazjalnym/ponadpodstawowym do potrzeb pracodawców. Podkreśla, że identyfikowane niedostosowanie prowadzi do nierównowagi między popytem a podażą na pracę i przejawia się w występowaniu zarówno zjawiska bezrobocia, jak i jego współistnieniu z niezrealizowanymi ofertami pracy, wynikającymi z niedoboru pracowników posiadających kwalifikacje poszukiwane przez pracodawców[2].

Identyfikowane niedostosowanie ma swoje źródło w wielu czynnikach. Jednym z nich jest system kształcenia, który silnie oddziałuje na sferę społeczno-gospodarczą. Dostosowanie systemu edukacji do potrzeb rynku pracy przyczynia się do łagodzenia dysproporcji występujących pomiędzy podażą a popytem na pracę. Niedostosowanie, silnie wpływa na efekt w postaci wspomnianej nierównowagi.

Z punktu widzenia rozwoju gospodarki istotne jest nie tylko kształcenie w systemie szkolnym (formalnym), charakteryzujące się stosunkowo dużym poziomem sztywności, utrudniającym szybkie dostosowywanie się do zmieniających się potrzeb gospodarki. Ważne jest również kształcenie w systemie pozaszkolnym (pozaformalnym), umożliwiające elastyczne dopasowywanie się do wymagań rynku pracy.

Kształcenie pozaformalne wpisuje się w ideę kształcenia ustawicznego (lifelong learning), zwanego również edukacją permanentną. Inaczej rzecz ujmując, jest to „ciągłe, nieprzerwanie trwające, stale realizowane, planowe i racjonalne oddziaływanie na rozwój człowieka w każdym etapie jego życia. Jest procesem, który

[1] W skład zespołu badawczego wchodzą: dr hab. Krystyna Leszczewska, prof. AŁ; dr hab. Cecylia Sadowska-Snarska, prof. AŁ; dr Edyta Dąbrowska; dr Stanisław Kaczyński; dr Anna Kowalczyk-Kroenke; dr Adam Miara; dr Dariusz Perło; dr Jarosław Poteraj; dr Marta Wiącek; dr Urszula Widelska, prof. AŁ; mgr Norbert Arszułowicz. Kierownikiem naukowym projektu z ramienia Akademii Łomżyńskiej jest dr hab. Cecylia Sadowska-Snarska, prof. AŁ.

[2] Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego, Załącznik do uchwały nr XVIII/213/2020 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 27 kwietnia 2020 roku, Białystok 2020, s. 45.

dla człowieka nigdy się nie kończy, bo skończyć się nie może. (…) po upływie jednej fazy kształcenia przedłuża się ono na następne, stojące na wyższym merytorycznym poziomie. Wskazuje (…) na to, że edukacja jest całożyciowym aktem, nieprzerwanym i zintegrowanym procesem, nie dającym się zamknąć tylko w jednym okresie ludzkiego życia"[3].

Ustawa prawo oświatowe, definiuje kształcenie ustawiczne jako kształcenie w szkołach dla dorosłych, branżowych szkołach II stopnia i szkołach policealnych, a także jako uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmianę kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych przez osoby, które spełniły obowiązek szkolny[4].

W dobie rozwoju cywilizacji i techniki, w świetle dynamicznej oraz powszechnej informatyzacji, idea edukacji ustawicznej, permanentnej, nabiera coraz większego znaczenia. Rosnąca dynamika przemian społecznych wymusza na członkach społeczeństwa, aspirującego do miana społeczeństwa wiedzy, konieczność stałego podnoszenia kompetencji, a więc ciągłej edukacji[5].

Obserwowane w otoczeniu wyzwania rozwojowe, przy identyfikowanym jednocześnie w regionie niedostosowaniu kwalifikacyjno-zawodowym do potrzeb rynku pracy i koniecznością niwelowania skutków tego niedostosowania spowodowały, że jednym z głównych kierunków interwencji SRWP 2030 stało się upowszechnianie kształcenia ustawicznego i wykorzystywanie potencjału regionalnych instytucji edukacyjnych zgodnie z potrzebami rozwijającej się gospodarki regionu[6].

Odpowiedzią na problemy niedostosowania kompetencyjnego zasobów ludzkich regionu do potrzeb gospodarki, uwypuklone w SRWP 2030, stało się ich zoperacjonalizowanie w odniesieniu do kształcenia osób dorosłych, na poziomie jednego z głównych narzędzi realizacji Strategii, jakim jest program operacyjny Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027. Program przewiduje wspieranie kształcenia ustawicznego dorosłych w dwóch płaszczyznach, w ramach priorytetu VII. Fundusze na rzecz zatrudnienia i kształcenia osób dorosłych:

a) Celu szczegółowego (d): ukierunkowanego m.in. na wspieranie dostosowania pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian.
b) Celu szczegółowego (g): zogniskowanego na wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie

[3] T. Aleksander, Andragogika, WSBiP, Ostrowiec Świętokrzyski 2002, s. 321.
[4] Art. 4 pkt. 30 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 roku Prawo oświatowe, Dz. U. z 2023 r. poz. 900 z późn. zm.
[5] J. Kargul, Edukacja ustawiczna z perspektywy kultury indywidualizmu, „Edukacja Dorosłych", T. 2 (61), 2009, s. 55.
[6] Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Białystok 2020, s. 54.

przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepszego przewidywania zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej.

Stosowanie jakichkolwiek preferencji w zakresie wspierania określonych usług rozwojowych, opierających się de facto na wszelkich formach kształcenia wyczerpujących znamiona pozaformalnego, wymaga znajomości potrzeb gospodarki, zarówno w zakresie kwalifikacji i kompetencji, na które istnieje popyt, jak i ścieżek ich nabycia w drodze pozaformalnej. Przedmiotowa analiza odpowiada na wskazaną potrzebę.

Jest to pierwsza z cyklu analiz tematycznych, poświęconych potrzebom sektorów ważnych z punktu widzenia gospodarki województwa podlaskiego i dotyczy zapotrzebowania na kwalifikacje oraz kompetencje nabywane w systemie pozaszkolnym, w dwóch obszarach:

1) przetwórstwa przemysłowego,
2) transportu i gospodarki magazynowej.

Dlaczego przetwórstwo przemysłowe oraz transport i gospodarka magazynowa? Oba te sektory odgrywają ważną rolę w gospodarce regionu. Wzrost gospodarczy regionu odbywa się głównie dzięki rosnącej roli przemysłu. Obserwowany wyraźny wzrost gospodarczy w 2022 roku, chociaż zależny również od innych czynników, powiązany był z poprawą wskaźników dotyczących produkcji przemysłowej[7]. Rola tego sektora w gospodarce stale rośnie, co wyraża się rosnącą koncentracją zatrudnienia w przemyśle (tabela 1).

Tabela 1. Wartość współczynnika LQ w sekcjach PKD w latach 2018-2022

PKD	Nazwa sekcji	2018	2019	2020	2021	2022
C	Przetwórstwo przemysłowe	0,99	1,00	1,01	1,03	1,03

Źródło: E. Dąbrowska (red.), Raport o stanie województwa za 2023 rok, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Białystok 2024, s. 137.

Wartość wskaźnika LQ dla przetwórstwa przemysłowego (sekcja C), w latach 2018-2022 regularnie rosła, osiągając w 2022 roku poziom 1,03. Kształtowanie się wartości współczynnika lokalizacji powyżej 1, oznacza, że liczba osób pracujących w sekcji C, w województwie podlaskim jest relatywnie wyższa niż w Polsce[8].

[7] E. Dąbrowska (red.), Raport o stanie województwa za 2023 rok, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Białystok 2024, s. 6.
[8] Tamże, s. 137.

Co więcej, w przemyśle regionu występują branże, w których koncentracja zatrudnienia osiąga wartości wskaźnika wyższe niż 6, co oznacza, ponadprzeciętną w stosunku do kraju koncentrację zatrudnienia, uzasadniającą ich uznanie za swego rodzaju specjalizację regionu (tabela 2).

Tabela 2. Wartość współczynnika koncentracji zatrudnienia w wybranych działach należących do sekcji C PKD w latach 2018-2022

Dział PKD	Nazwa działu	2018	2019	2020	2021	2022
283	Przetwórstwo przemysłowe	11,34	11,19	11,78	12,11	11,75
105	Wytwarzanie wyrobów mleczarskich	9,91	10,12	10,55	10,87	11,13
301	Produkcja statków i łodzi	7,15	6,74	6,18	6,57	6,72

Źródło: E. Dąbrowska (red.), Raport o stanie województwa za 2023 rok, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Białystok 2024, s. 137.

Przetwórstwo przemysłowe odgrywa również dużą rolę w tworzeniu PKB regionu. Wartość jaką wnosi do PKB regionu jest nieco niższa niż w kraju, jednak sukcesywnie rosnąca i zbliżająca się do poziomu krajowego (tabela 3).

Tabela 3. Udział przetwórstwa przemysłowego w tworzeniu wartości dodanej brutto (WDB) w regionie (w %)

Jednostka terytorialna	Przetwórstwo przemysłowe (sekcja C PKD 2007)					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Polska	23,1	22,3	22,4	22,9	24,0	23,9
Podlaskie	27,9	26,4	25,8	25,8	25,7	26,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, BDL.

Transport i gospodarka magazynowa należą do działalności usługowej, która jest jednym z trzech głównych działów gospodarki narodowej (obok rolnictwa i przemysłu). W przypadku usług mamy do czynienia z dwoma podstawowymi wynikami ich świadczenia. Z jednej strony może to być wynik materialny, z drugiej niematerialny. Z wynikiem świadczenia usług wiąże się ich klasyfikacja na:

- **usługi materialne** – do których należą np. handel, transport i łączność, hotelarstwo i gastronomia, naprawy i drobne rzemiosło (szklarstwo, krawiectwo, stolarstwo itp.) oraz inne usługi świadczone bezpośrednio na rzecz konsumentów,

- **usługi niematerialne** – wśród których wymienia się takie rodzaje usług, jak np. edukacja, ochrona zdrowia, opieka społeczna, działalność kulturalna, sportowa, administracyjna itp.[9]

Transport i gospodarkę magazynową należy zaliczyć do usług materialnych. Tego rodzaju usługi, należą również do obszaru tzw. **usług tradycyjnych** (np. handel, transport, administrowanie), które funkcjonują obok **usług hybrydowych** – stanowiących połączenie usług tradycyjnych i nowoczesnych (edukacja, opieka zdrowotna, hotele i restauracje, usługi komunalne i osobiste)[10] oraz tzw. **usług nowoczesnych**, do których można zaliczyć chociażby działalność profesjonalną, naukową i techniczną, pośrednictwo finansowe, informatykę, usługi dla biznesu, komunikacja. Są to usługi wyspecjalizowane, wymagające wysokiego poziomu kompetencji pracowniczych[11].

Główny Urząd Statystyczny, publikując wskaźniki gospodarcze, **transport i gospodarkę magazynową (sekcja H)** grupuje łącznie z kilkoma innymi sekcjami G, I, J (odpowiednio: handel i naprawa pojazdów samochodowych; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja). Uniemożliwia to zobrazowanie wkładu do WDB wyłącznie w odniesieniu do **transportu i gospodarki magazynowej** (tabela 4).

Tabela 4. Udział sekcji G, H, I, J w wartości dodanej brutto (WDB) regionu (%)

Jednostka terytorialna	handel; naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Polska	26,8	27,1	27,1	26,5	25,4	26,8
Podlaskie	27,7	28,7	28,8	28,6	28,0	28,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, BDL.

Wobec braku realnych danych, trudno jest oszacować wkład transportu i gospodarki magazynowej, jaki wnoszą one do PKB regionu. Jednak rolę tego sektora w gospodarce województwa można ocenić z punktu widzenia czynników o charakterze jakościowym. Województwo Podlaskie posiada duży potencjał tranzytowy wynikający z położenia na styku dwóch obszarów ekonomicznych – Unii Europejskiej oraz Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej (EAUG). Region przyczynia się do budowania potencjału tranzytowego wewnątrz Unii Europejskiej – w realizacji są ważne szlaki komunikacyjne (drogowe i kolejowe) usprawniające połączenia między

[9] Zintegrowana Platforma Edukacyjna (zpe.gov.pl), [dostęp: 15.01.04].
[10] J. Dominiak, Nowoczesne usługi a poziom rozwoju gospodarczego, „Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego", nr 31(1)-017, s. 83.
[11] Tamże.

zachodnią a północno-wschodnią częścią Unii Europejskiej oraz między krajami bałtyckimi Finlandią a Bałkanami. Realizacja inwestycji komunikacyjnych – drogowych Via Carpatia i Via Baltica czy kolejowej Rail Baltica – istotnie zwiększy szansę województwa na tworzenie multimodalnych hubów i przekształcenie regionu w centrum dystrybucyjne na kraje Bałtyckie i Finlandię, za wschodnią granicę UE oraz do Europy Południowo-Wschodniej[12].

W regionie, już w chwili obecnej obserwuje się obecność wielu przedsiębiorstw logistycznych i handlowych, obsługujących przesyły w relacjach wschodnich – do Rosji i państw Azji Środkowej oraz Wschodniej. Przez region przebiega wiele ważnych tranzytowych dróg szybkiego ruchu, np. S61 (korytarz transportowy Via Baltica), S19 (Via Carpatia), S8. W regionie znajdują się trzy z czterech kolejowych przejść towarowych z Białorusią (Czeremcha-Wysokolitowsk, Kuźnica-Grodno, Siemianówka-Swisłocz)[13].

Transport i gospodarka magazynowa pełnią również istotną rolę w tworzeniu powiązań gospodarczych i społecznych wewnątrz regionu. W 2019 roku do województwa podlaskiego nadano 50 095 tys. ton ładunków transportem samochodowym: 34 742 tys. ton wewnątrz województwa, 13 229 tys. ton do innych województw, a 2 124 tys. ton za granicę. Przyjęto zaś 48 351 tys. ton ładunków: 34 742 tys. ton do przewozu wewnątrz województwa, 12 154 tys. ton z innych województw, a 1 455 tys. ton z zagranicy. Bilans przewozów ładunków transportem drogowym w 2019 r. dla województwa podlaskiego wyniósł +1 743 tys. ton, co uplasowało region na 6 miejscu wśród wszystkich województw Polski[14]. Należy przypuszczać, że bilans ładunków przewożonych wewnątrz regionu rośnie wraz z rozwojem np. handlu internetowego. Warto podkreślić, że transport wewnętrzny jest ważnym obszarem, zapewniającym ludności dostęp do usług publicznych, takich jak: przewóz osób, świadczenie usług komunalnych i innych.

O dynamice wzrostu sektora transportu i gospodarki magazynowej świadczy rosnący poziom zatrudnienia w tym obszarze.

[12] Raport. Podlaskie na skrzyżowaniu szlaków, Polski Instytut Transportu Drogowego, Białystok 2021, s. 124.
[13] Tamże, s. 125.
[14] Tamże, s. 30.

Tabela 5. Przeciętne zatrudnienie w transporcie i gospodarce magazynowej w województwie podlaskim

Nazwa	Ogółem (liczba etatów w tys.)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
A. PODLASKIE	214,0	220,7	227,2	233,9	233,8	237,8	242,9
B. Sekcja H	9,1	9,6	10,3	10,8	11,5	12,7	15,2
Udział % (B/A*100)	4	4	5	5	5	5	6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, BDL.

Przeciętna liczba miejsc pracy w sekcji transportu i gospodarki magazynowej dynamicznie rośnie zarówno w wartościach bezwzględnych, jak i względnych. Od 2016 roku przeciętne zatrudnienie w sekcji wzrosło aż o 67%.

Biorąc pod uwagę powyższe, zarówno sektor przetwórstwa przemysłowego, jak i transportu i gospodarki magazynowej należy uznać za sektory istotne z punktu widzenia gospodarki województwa. Zwłaszcza wzrost zatrudnienia obserwowany w obu sektorach, podkreśla istotność kształcenia kadr, na ich potrzeby, dla zachowania dynamicznego wzrostu obu obszarów oraz ich wkładu w PKB regionu.

Głównym celem analizy była identyfikacja potrzeb zawodowo-kwalifikacyjnych podlaskich pracodawców, które nie mogą być zaspokojone w drodze formalnego kształcenia zawodowego.
Osiągnięciu głównego celu służyła realizacja dwóch celów szczegółowych:

1) Opracowanie wykazu zawodów, na które istnieje zapotrzebowanie w sektorach istotnych z punktu widzenia gospodarki województwa podlaskiego, a które nie są kształcone w systemie szkolnictwa branżowego, w przetwórstwie przemysłowym oraz transporcie i gospodarce magazynowej.
2) Zidentyfikowanie i opracowanie ścieżek nabycia kwalifikacji pozaszkolnym systemem kształcenia zawodowego, pożądanych przez podlaskich pracodawców, w przedmiotowych zawodach.

Analiza została przeprowadzona na poziomie sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności 2007 (PKD)[15] grupujących branże istotne dla gospodarki województwa podlaskiego. Zidentyfikowane w ramach danej sekcji PKD ścieżki kwalifikacyjno-kompetencyjne, zostały przyporządkowane do konkretnych branż, a każda ścieżka kwalifikacyjna szczegółowo opisana.

[15] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD), Dz. U. Z 2007 Nr 251, Poz. 1885.

ROZDZIAŁ 1. Metodyka analizy

1.1. Założenia metodyczne analizy

W analizie założono zastosowanie zestawu metod i technik badawczych o charakterze jakościowym. Na etapie konceptualizacji założeń analitycznych do zastosowania wybrano metody: desk research, indywidualne wywiady pogłębione oraz wywiady grupowe.

Desk research (DR) tzw. analiza gabinetowa, w ujęciu generalnym polega na gromadzeniu i analizie informacji ze źródeł wtórnych: literaturowych i dokumentów i innych, w tym internetowych. Jest to skuteczna metoda pozyskiwania nie tylko wstępnej, ale również pogłębionej wiedzy teoretycznej w określonym temacie. Desk research zazwyczaj służy za punkt wyjścia do dalszych analiz, ale równie często jest niezbędna do wyjaśnienia określonych zjawisk.

W przedmiotowej analizie, w pierwszej fazie jej wdrażania, metodę desk research wykorzystano do:

a) Analizy systemu nabywania kwalifikacji w prawie polskim w celu identyfikacji ścieżek nabywania kwalifikacji:
   - w drodze kształcenia formalnego (system szkolnictwa branżowego, ogólna charakterystyka),
   - w drodze kształcenia pozaformalnego (system nabywania kwalifikacji i kompetencji w drodze pozaformalnej).
b) Analizy dokumentów, raportów, przestrzeni internetowej, w celu zidentyfikowania i stworzenia wykazów przykładowych zawodów, w ramach których nabywane są kwalifikacje i kompetencje w systemie pozaszkolnym. Wyniki tego research'u posłużyły w następnym kroku do opracowania narzędzi do badań ilościowych założonych w analizie.

W kolejnym etapie prac analitycznych, na potrzeby identyfikacji zapotrzebowania generowanego w województwie podlaskim na kwalifikacje i kompetencje nabywane w systemie pozaszkolnym, wykorzystano indywidualne wywiady pogłębione (IDI). Wywiady indywidualne, czyli pogłębione rozmowy prowadzone przez badacza, należą do popularnych metod zbierania danych w badaniach jakościowych. Polegają na przeprowadzaniu rozmów z respondentami, podczas których badacz zadaje pytania dotyczące przedmiotu badania. Metoda IDI jest ukierunkowana na głębsze zrozumienie perspektywy respondentów, na eksplorację ich poglądów, doświadczeń i odczuć. Wywiady indywidualne są szczególnie przydatne w badaniach, gdzie istnieje potrzeba zrozumienia osobistych doświadczeń i motywacji respondentów, ale mogą być również istotnym źródłem informacji o charakterze podstawowym, jeśli respondent dysponuje szerokim zakresem wiedzy, wynikającym z określonego doświadczenia.

Popularną odmianą wywiadów pogłębionych stają się ostatnio tzw. **diady** (wywiad jakościowy prowadzony przez moderatora z dwoma osobami jednocześnie) oraz **triady** (wywiad jakościowy prowadzony przez moderatora z trzema osobami jednocześnie). Diady, triady są liczone jako jeden wywiad indywidualny, a pozwalają na wzajemne uzupełnianie się wiedzą respondentów w trakcie rozmowy, zwłaszcza w sytuacji, gdy dysponują oni wiedzą fragmentaryczną w obszarze danego zagadnienia.

Na etapie konceptualizacji, zastosowanie metody IDI (ewentualnie diad i triad, w przypadku wyraźnego życzenia respondenta) założono w stosunku do przedstawicieli tzw. operatorów bonów szkoleniowych realizujących projekty dofinansowania szkoleń w perspektywie finansowej 2014-2020, w ramach projektu pt. „Kompleksowy system rozwijania kompetencji i umiejętności osób dorosłych zgodnie z potrzebami regionalnej gospodarki", realizowanego w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Podlaskiego na lata 2014 – 2020 Oś Priorytetowa III. Kompetencje i kwalifikacje, Działanie 3.2 Kształtowanie i rozwój kompetencji kadr regionu, Poddziałanie 3.2.1 Rozwój kompetencji językowych i TIK oraz wsparcie wybranych form kształcenia ustawicznego zgodnie z potrzebami regionalnej gospodarki, Poddziałanie 3.2.2 Pozaszkolne formy kształcenia dorosłych (tzw. bony na szkolenia).

Decyzja w tym zakresie została podyktowana, z jednej strony faktem oczekiwań w kierunku uwzględnienia w analizie wymiaru podregionów, a z drugiej spodziewanym zakresem wiedzy operatorów na temat potrzeb kwalifikacyjno-kompetencyjnych realizowanych podczas wdrażania bonów na szkolenie. Projekt realizowany był przez trzech operatorów, z których każdy odpowiadał za jego wdrażanie w jednym z podregionów: białostockim, łomżyńskim, suwalskim. Zadaniem każdego operatora było kolportowanie środków finansowych na szkolenia zgodnie z zapotrzebowaniem rynku pracy w podregionie, na szkolenia nadające kwalifikacje i prowadzące do zdobycia kompetencji, których kształcenie odbywa się w systemie pozaszkolnym. Tym samym zakładano, że operatorzy posiadają wiedzę na temat konkretnych zawodów będących przedmiotem analizy i orientacyjną wiedzę na temat rozmiarów zapotrzebowania na takie zawody.

Kolejną metodą jakościową, założoną do zastosowania na etapie konceptualizacji, były **zogniskowane wywiady grupowe** tzw. grupy focusowe (ang. focus group interview (FGI). Grupy fokusowe, inaczej wywiady, prowadzi się zasadniczo z grupą osób, w określonym temacie. Moderowane przez badacza, skupiają się na wąskim temacie lub określonej, celowo dobranej grupie respondentów. Grupy fokusowe pozwalają na pogłębioną dyskusję na temat wybranych zagadnień, co pozwala na lepsze zrozumienia badanych kwestii, dzięki bezpośredniej stymulacji uczestników wypowiedziami innych osób, możliwości wymiany zdań i poglądów oraz potęgowaniu wiedzy, dzięki wzajemnemu jej uzupełnianiu przez respondentów.

Założono przeprowadzenie dwóch zogniskowanych wywiadów grupowych, po jednym dla każdej z badanych sekcji. Założeniem było poznanie opinii celowo dobranych przedstawicieli pracodawców i organizacji pracodawców, działających w branżach należących do sekcji PKD poddanych analizie, na temat potrzeb kwalifikacyjno-kompetencyjnych w reprezentowanych przez nie przedsiębiorstwach.

Z punktu widzenia przedmiotowej analizy, decyzja o objęciu badaniem przedsiębiorców lub ich organizacji, działających gospodarczo w przetwórstwie przemysłowym oraz transporcie i gospodarce magazynowej, wynikała z udziału tej strony rynku pracy w kreowaniu popytu na pracę. Kreowanie popytu na pracę jest złożonym procesem, w którym współdziałają różne czynniki. Wspomniane czynniki są pochodną decyzji nie tylko przedsiębiorstw, ale również instytucji państwowych – jeśli chodzi o stronę popytową. Od strony podażowej – przedmiotowa sytuacja zależy zarówno od pracowników i potencjalnych pracowników, też czy zjawisk społeczno-gospodarczych wpływających na rynek pracy. Jednakże to rola przedsiębiorstw jest istotna ze względu na bezpośrednią decyzyjność w obszarze tworzenia miejsc pracy.

Przedsiębiorstwa tworzą popyt na pracę poprzez rozwijanie swoich marek. Decydują o liczbie potrzebnych miejsc pracy oraz o warunkach zatrudnienia. Mają bezpośredni wpływ na tworzenie nowych stanowisk pracy poprzez rozwój działalności lub inwestowanie w nowe projekty. Stawiają potencjalnym pracownikom wymagania, określając konkretne umiejętności zawodowe czy poziom wykształcenia, potrzebny do wykonania danego zadania lub pełnienia danej funkcji, a tym samym posiadają wiedzę na temat potrzebnych w ich przedsiębiorstwach kwalifikacjach, umożliwiających realizację jego celów biznesowych.

Zestawienie metod badawczych, liczebności i rozkładów prób badawczych, założonych w analizie, przedstawiono w tabeli 6.

Tabela 6. Zestawienie metod badawczych, liczebności i rozkłady prób badawczych, przewidziane do zastosowania w analizie

Rodzaj badania jakościowego	Technika	Podmioty przewidziane do objęcia badaniem	Liczba wywiadów/ Focus group	Liczba uczestników badania
Wywiady indywidualne (diady, triady)	Spotkanie osobiste/wywiad telefoniczny (TDI)	Operatorzy bonów szkoleniowych	3	3 (do 9 osób w przypadku diad/triad)
Focus group	Stacjonarny/ on-line	Przedstawiciele pracodawców/ organizacji pracodawców	2	8-12 (osób na FGI z uwzględnieniem reprezentacji z 3 podregionów)

Źródło: opracowanie własne.

Założonym efektem indywidualnych wywiadów pogłębionych oraz zogniskowanych wywiadów grupowych było opracowanie **rankingu zawodów (kwalifikacji/kompetencji), na które istnieje zapotrzebowanie w sektorach istotnych z punktu widzenia gospodarki województwa podlaskiego (sekcjach PKD poddanych analizie)**, a które nie są kształcone w systemie szkolnictwa branżowego. W ramach jednej analizy założono utworzenie rankingów zawodów najczęściej poszukiwanych w danej sekcji (po 10 zawodów na sekcję, co daje po 20 zawodów na analizę obejmującą dwie sekcje).

W kolejnej fazie analizy założono przeprowadzenie procesu identyfikacji i opisania ścieżek nabycia kwalifikacji w zawodach, w których obserwowano zapotrzebowanie w województwie podlaskim, w analizowanych sekcjach PKD. Założenia tego etapu procesu analitycznego obejmowały zastosowanie dwóch metod jakościowych. Główną metodą badawczą, założoną na tym etapie był desk research, przepisów prawa, literatury branżowej i stron internetowych organizacji rządowych, specjalistycznych i innych, zawierających informacje na temat ścieżki zdobywania konkretnej kwalifikacji w konkretnym zawodzie, który znalazł się w opracowanym wcześniej rankingu.

Metodę DR, na tym etapie uzupełniono również telefonicznymi wywiadami pogłębionymi (TDI), pozwalającymi na wyjaśnienie wątpliwości, lepsze zrozumienie, informacji zdobytych na temat ścieżek kwalifikacji z przedstawicielami organizacji, instytucji walidujących i certyfikujących kwalifikacje lub posiadającymi wiedzę na temat ścieżek walidacji i certyfikacji tych kwalifikacji. Prowadzenie wskazanych wywiadów zakładano w zależności od potrzeb wynikających ze stopnia jasności informacji pozyskanych w ramach DR. Charakterystykę założeń w zakresie zastosowania tej metody zawarto w tabeli 7.

Tabela 7. Zestawienie metod i technik badawczych, liczebności i rozkładów prób badawczych zastosowanych w analizie

Metoda badawcza	Technika	Podmioty przewidziane do objęcia badaniem	Liczba TDI	Liczba uczestników badania
Indywidualne wywiad pogłębione	TDI	Przedstawiciele organizacji, instytucji walidujących, certyfikujących kwalifikacje lub posiadających wiedzę na temat ścieżek walidacji i certyfikacji	max. 20	max. 20 osób

Metoda badawcza	Technika	Podmioty przewidziane do objęcia badaniem	Liczba TDI	Liczba uczestników badania
		analizowanych kwalifikacji		

Źródło: opracowanie własne.

Oczekiwanym rezultatem założonego podejścia badawczego było zidentyfikowanie i opisanie ścieżek kwalifikacji w zawodach, na które istnieje zapotrzebowanie w sektorach istotnych z punktu widzenia gospodarki województwa podlaskiego (sekcjach PKD poddanych analizie), które nie są kształcone w systemie szkolnictwa branżowego.

Na podstawie danych zgromadzonych w procesie analitycznym, założono dokonanie całościowej i kompleksowej analizy pozyskanych danych i informacji, sformułowanie wniosków i rekomendacji wynikających z wykonanej analizy oraz opracowanie publikacji z wynikami analizy.

1.2. Operacjonalizacja założeń badawczych

Operacjonalizacja założeń badawczych znajduje odzwierciedlenie w prowadzeniu badań terenowych. Na tym etapie wdrożono pakiet metod i technik badawczych, ukierunkowanych na zgromadzenie rzetelnych informacji, pozwalających na realizację założonych celów badawczych.

Do głównych zadań, tej fazy realizacji analizy, należało pozyskanie przez zespół badawczy odpowiedniego zakresu danych od respondentów. Do elementów tego etapu wlicza się również bieżąca kontrola materiału badawczego oraz jego digitalizacja.

Na poziomie operacjonalizacji założeń badawczych, zakres przedmiotowy analizy został wyznaczony przez obszar badawczy. Z jednej strony analiza została ukierunkowana na identyfikację kwalifikacji zawodowych, na które istnieje zapotrzebowanie w sektorach istotnych z punktu widzenia rozwoju województwa podlaskiego, a które nie są kształcone w systemie szkolnictwa zawodowego.
W ramach przedmiotowej analizy, ocenie został poddany popyt generowany przez:

a) sektor przetwórstwa przemysłowego,
b) sektor transportu i gospodarki magazynowej.

Z drugiej strony analizą objęto system oraz ścieżki nabywania kwalifikacji pozaszkolnym systemem kształcenia zawodowego, pożądanych przez podlaskich pracodawców.

Należy podkreślić, iż na etapie analizy desk research poszerzono pierwotne założenia analityczne, ukierunkowane na zidentyfikowanie kwalifikacji poszukiwanych przez pracodawców analizowanych sektorów gospodarki. **Pojęcie kwalifikacji, zgodne z prawem polskim, rozszerzono do jej rozumienia na gruncie europejskim.** Zgodnie z podejściem Komisji Europejskiej, do kwalifikacji należy zaliczyć również kompetencje, jeśli ich nabycie zostało zweryfikowane w procesie walidacji i następnie potwierdzone odpowiednim procesem certyfikacji.

Badaniem objęto obszar województwa podlaskiego. Proces identyfikacji kwalifikacji pożądanych w regionalnej gospodarce, a kształconych w systemie pozaszkolnym (pozaformalnym) uwzględnił podział województwa na podregiony: białostocki, łomżyński, suwalski. W próbach badawczych dążono do uwzględnienia reprezentantów wszystkich trzech podregionów, tak aby uchwycić w analizie specyfikę każdego z nich. Tym samym zaproszenie do udziału w badaniu kierowano do instytucji i podmiotów gospodarczych funkcjonujących w gospodarkach wszystkich trzech jednostek podziału terytorialnego województwa.

Zakres podmiotowy analizy objął dwie, kluczowe grupy interesariuszy:

a) pracodawców działających w przetwórstwie przemysłowym oraz transporcie i gospodarce magazynowej,
b) operatorów bonów szkoleniowych kolportowanych w ramach RPOWP 2014- 2020 w trzech podregionach: białostockim, łomżyńskim, suwalskim.

Z punktu widzenia przedmiotowej analizy, istotne stało się również dotarcie do podmiotów, które w perspektywie finansowej dla Funduszy Europejskich, obejmującej lata 2014-2020, pełniły funkcję operatorów bonów na szkolenie, w projekcie zintegrowanym pn. ”Kompleksowy system rozwijania kompetencji i umiejętności osób dorosłych zgodnie z potrzebami regionalnej gospodarki” w ramach działania 3.2.1 i 3.2.2. Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego 2014-2020. Wspomniany projekt był flagową inicjatywą Samorządu Województwa Podlaskiego, ukierunkowaną na finansowanie pozaszkolnych form kształcenia osób dorosłych, w obszarach istotnych z punktu widzenia regionalnej gospodarki, w tym nabywanie kwalifikacji cząstkowych (zgodnie z nomenklaturą Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji). Ze względu na szeroki zakres projektu i duże liczby przeszkolonych osób, zakładano, że operatorzy bonów szkoleniowych posiadali wiedzę na temat popytu na dofinansowanie określonych kwalifikacji i kompetencji oraz ich powiązania z konkretnymi sektorami gospodarki województwa podlaskiego. Założenia co do posiadania przez operatorów szerokiej wiedzy na temat rodzajów potrzebnych w regionie kwalifikacji potwierdziły się. Operatorzy, zasięgiem swojego działania obejmowali ponadto konkretne podregiony w nomenklaturze podziału terytorialnego województwa podlaskiego, co idealnie przełożyło się na założenia w zakresie rozkładów prób badawczych.

Badanie wspomnianych operatorów bonów szkoleniowych pozwoliło na jeszcze jedną istotną obserwację, a mianowicie ocenę popytu z punktu widzenia definiowanego w prawie polskim podziału na **kwalifikacje** i **kompetencje**, znacząco różniące się pod kątem efektów kształcenia. Projekt zintegrowany, którym kierowali badani operatorzy, wyraźnie separował wsparcie kończące się nabyciem kwalifikacji i nabyciem kompetencji w ten sposób, że:

a) W ramach Poddziałania 3.2.2 Pozaszkolne formy kształcenia dorosłych, Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego 2014-2020, finansowane były kursy, szkolenia kończące się nabyciem uprawnień/kwalifikacji.
b) W ramach Poddziałania 3.2.1 Rozwój kompetencji językowych i TIK oraz wsparcie wybranych form kształcenia ustawicznego zgodnie z potrzebami regionalnej gospodarki Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego 2014-2020 finansowane były kursy, szkolenia kończące się nabyciem kompetencji, spełniających warunki definicyjne uznania ich za kwalifikacje, zgodnie z rozumieniem prezentowanym przez Komisję Europejską.

Do udziału w badaniu zaproszono przedstawicieli operatorów bonów w poszczególnych podregionach, którzy pełnili role liderów projektów:

1) Łomżyńskie Forum Samorządowe, ul. Szosa Zambrowska 1/27, 18-400 Łomża, tel. 86 216 27 99, 724 551 859, lfs@bonynaszkolenie2.pl (podregion łomżyński),
2) Fundacja Forum Inicjatyw Rozwojowych, ul. Lipowa 18/18, 15-427 Białystok, tel. (085) 675 00 17, 601 241 828, e-mail: bony@fir.org.pl (podregion białostocki),
3) Agencja Rozwoju Regionalnego „ARES" S.A. w Suwałkach, ul. Noniewicza 42A, 16-400 Suwałki, biuro@ares.suwalki.pl podregion suwalski).

Założeniem było przeprowadzenie od 3 do 9 wywiadów, w zależności od preferencji respondenta, co do sposobu udziału w wywiadzie. W przypadku, gdyby respondent zażyczył sobie udziału w wywiadzie kilku swoich przedstawicieli, dopuszczono przeprowadzenie wywiadu w formie diad (2 osoby – uczestnicy wywiadu) i triad (3 osoby – uczestnicy wywiadu).

Do wywiadu zrekrutowano trzech przedstawicieli operatorów bonów szkoleniowych, jednak w dwóch przypadkach, byli to Partnerzy Projektu. W przypadku podregionu białostockiego Lider Projektu odmówił udziału w wywiadzie, udostępnił natomiast dane Partnera Projektu. W przypadku podregionu łomżyńskiego Lider Projektu, jakim było Łomżyńskie Forum Samorządowe został rozwiązany, co spowodowało, że Partner Projektu stał się jedynym, możliwym do objęcia badaniem podmiotem.

Żaden z operatorów nie zgłosił chęci skorzystania z możliwości przeprowadzenia wywiadów w formie diad i triad, stąd realizacja założeń w zakresie liczby uczestników wywiadów ograniczyła się do trzech respondentów. Informację o realizacji założeń w zakresie indywidualnych wywiadów pogłębionych z operatorami bonów szkoleniowych zaprezentowano w tabeli 8.

Tabela 8. Realizacja założeń w odniesieniu do zakresu podmiotowego indywidualnych wywiadów pogłębionych (IDI)

Operator (Lider)	Respondent	Liczba zrealizowanych wywiadów	Liczba uczestników wywiadów	Zrealizowana technika badawcza	Data przeprowadzenia wywiadu
Fundacja Forum Inicjatyw Rozwojowych w Białymstoku	Przedstawiciel partnera strategicznego projektu – Starostwa Powiatowego w Białymstoku	1	1	TDI	06.05.2024
Łomżyńskie Forum Samorządowe	Przedstawiciel partnera strategicznego projektu – Łomżyńskiej Rady Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych NOT w Łomży	1	1	Spotkanie osobiste	30.04.2024
Agencja Rozwoju Regionalnego „ARES" S.A. w Suwałkach	Przedstawiciel lidera projektu	1	1	TDI	17.05.2024

Źródło: opracowanie własne.

W każdym z przeprowadzonych wywiadów udział wzięli przedstawiciele operatorów, zajmujący stanowiska związane z zarządzaniem projektem bonowym (jeden dyrektor, jeden kierownik, jeden pracownik zajmujący się obsługą bonów).

Kolejną metodą jakościową, zastosowaną podczas badan terenowych, były **zogniskowane wywiady grupowe** (FGI). Założenia metodyczne ukierunkowane były na przeprowadzenie dwóch zogniskowanych wywiadów grupowych, po jednym dla każdej z badanych sekcji. Operacjonalizacja tych założeń badawczych napotkała na istotne problemy ze względu na niechęć respondentów do udziału w badaniu.

Spowodowało to konieczność zwiększenia liczby założonych zogniskowanych wywiadów grupowych oraz uzupełnienie założeń badawczych o indywidualne wywiady pogłębione. Zestawienie metod i technik badawczych, liczebności

i rozkładów prób badawczych, zrealizowanych na poziomie operacyjnym, w odniesieniu do założonych FGI, przedstawiono w tabeli 9.

Podczas doboru respondentów do badania, w przypadku **przetwórstwa przemysłowego**, kierowano się założeniem:

- O zapewnieniu reprezentacji trzech podregionów (białostockiego, łomżyńskiego i suwalskiego), zgodnie z którym do udziału w FGI zaproszono 37 podmiotów ze wszystkich podregionów. Zgodę na udział w badaniu wyraziło sześć podmiotów z podregionu łomżyńskiego, pięć z białostockiego i jeden z suwalskiego.
- Zaproszenia do udziału w badaniu przedstawicieli różnych obszarów działalności przemysłowej, posiadających uznane regionalnie marki i zatrudniających duże liczby pracowników (tylko te były w stanie wypowiadać się na temat rozmiarów potrzeb kwalifikacyjnych).

Podobnymi założeniami kierowano się podczas doboru respondentów do badania, w przypadku **transportu i gospodarki magazynowej**:

- Dążono do zapewnienia reprezentacji trzech podregionów (białostockiego, łomżyńskiego i suwalskiego), zgodnie z którym do udziału w FGI zaproszono jedenaście podmiotów ze wszystkich podregionów. Zgodę na udział w badaniu wyraziły cztery podmioty, trzy z podregionu łomżyńskiego i jeden z białostockiego. Pozostałe wywiady uzupełniono w drodze wywiadów telefonicznych (TDI). Ostatecznie w badaniu wzięło udział dziewięć podmiotów. Cztery z podregionu łomżyńskiego, trzy z podregionu białostockiego i dwie z suwalskiego.
- Zapraszano do udziału w badaniu przedstawicieli różnych obszarów działalności transportowo-magazynowej, z ukierunkowaniem na podmioty zatrudniające duże liczby pracowników.

Tabela 9. Zestawienie metod i technik badawczych, liczebności i rozkładów prób badawczych, zrealizowanych w analizie z wykorzystaniem FGI/TDI

l.p.	Metoda badawcza	Technika	Sekcja	Rodzaj działalności	Data i liczba uczestników badania
1.	FGI	Spotkanie stacjonarne	Przetwórstwo przemysłowe	Produkcja urządzeń dla przemysłu, Produkcja maszyn rolniczych, Produkcja elektroniki przemysłowej	05.04.2024 4 podmioty
2.	FGI	On-line	Przetwórstwo przemysłowe	Produkcja stolarki otworowej, Produkcja maszyn rolniczych	19.04.2024 3 podmioty
3.	FGI	On-line	Przetwórstwo przemysłowe	Produkcja spożywcza	22.04.2024 3 podmioty
4.	FGI	On-line	Przetwórstwo przemysłowe	Produkcja implantów medycznych, Produkcja mebli	07.05.2024 3 podmioty
5.	FGI	Spotkanie stacjonarne	Transport i gospodarka magazynowa	Przesyłki kurierskie	05.04.2024 1 podmiot
6.	FGI	On-line	Transport i gospodarka magazynowa	Motoryzacja, Transport komunalny, Transport artykułów spożywczych	22.04.2024 3 podmioty
7.	Indywidualny wywiad pogłębiony	TDI	Transport i gospodarka magazynowa	Transport komunalny, Transport artykułów budowlanych, Transport samochodowy	14-24.05.2024

Źródło: opracowanie własne.

W kolejnej fazie analizy, zakładającej przeprowadzenie procesu identyfikacji i opisania ścieżek nabycia kwalifikacji w zawodach, w analizowanych sekcjach PKD, zrealizowano 11 telefonicznych wywiadów pogłębionych.

TDI realizowane były równolegle z założoną na tym etapie metodą DR. Podejmowane były w sytuacji, gdy wystąpiła konieczność wyjaśnienia wątpliwości, w zakresie informacji na temat ścieżek kwalifikacji, zdobytej podczas research'u. Wywiady prowadzono z przedstawicielami organizacji, instytucji walidujących i certyfikujących kwalifikacje lub posiadającymi wiedzę na temat ścieżek walidacji i certyfikacji tych kwalifikacji. Charakterystykę zrealizowanych założeń w zakresie zastosowania tej metody zawarto w tabeli 10.

Tabela 10. Zestawienie zrealizowanych metod i technik badawczych, liczebności i rozkładów prób badawczych

Metoda	Technika	Podmioty przewidziane do objęcia badaniem	Data badania	Kwalifikacja, której dotyczył wywiad
Indywidualny wywiad pogłębiony	TDI	Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego w Łomży	22.05.2024	Prawo jazdy kat. C, C1
Indywidualny wywiad pogłębiony	TDI	Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego w Łomży	22.05.2024	Prawo jazdy kat. C+E, C1+E
Indywidualny wywiad pogłębiony	TDI	Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego w Łomży	22.05.2024	Prawo jazdy kat. D, D1
Indywidualny wywiad pogłębiony	TDI	Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego w Łomży	22.05.2024	Kwalifikacja wstępna
Indywidualny wywiad pogłębiony	TDI	Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego w Łomży	22.05.2024	Kwalifikacja wstępna przyspieszona
Indywidualny wywiad pogłębiony	TDI	Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego w Łomży	22.05.2024	Kwalifikacja uzupełniająca
Indywidualny wywiad pogłębiony	TDI	Urząd Dozoru Technicznego w Warszawie	29.05.2024	Operator wózków jezdniowych
Indywidualny wywiad pogłębiony	TDI	Urząd Dozoru Technicznego w Warszawie	29.05.2024	Operator żurawi
Indywidualny wywiad pogłębiony	TDI	Stowarzyszenie Elektryków Polskich Oddział w Białymstoku	29.05.2024	Uprawnienia SEP w grupie G1 (uprawnienia elektryczne)
Indywidualny wywiad pogłębiony	TDI	NOT Łomża	29.05.2024	Uprawnienia SEP w grupie G1 (uprawnienia elektryczne)
Indywidualny wywiad pogłębiony	TDI	Komercyjna jednostka szkoleniowa uprawnieniaelektryka.pl	29.05.2024	Uprawnienia SEP w grupie G1 (uprawnienia elektryczne)

Źródło: opracowanie własne.

Przeprowadzony proces analityczny pozwolił na opisanie 20 ścieżek kwalifikacji lub kompetencji poszukiwanych w analizowanych sektorach:

a) sektor przetwórstwa przemysłowego – 10 ścieżek,
b) sektor transportu i gospodarki magazynowej – 10 ścieżek.

ROZDZIAŁ 2. Kształcenie pozaformalne w Polsce

2.1. Lifelong learning i jego znaczenie w obszarze dostosowywania kwalifikacji do potrzeb rynku pracy

Koncepcja uczenia się przez całe życie (ang. LLL – lifelong learning) w szerokim ujęciu obejmuje wszystkie etapy edukacji. W przedmiotowej analizie skupiono się na aktywności edukacyjnej dorosłych, rozumianej jako uczenie się osób dorosłych po zakończeniu obowiązkowej nauki szkolnej. Zgodnie z innymi założeniami idei LLL, aktywność edukacyjna dotyczy wszystkich trzech form kształcenia: edukacji formalnej, pozaformalnej i nieformalnego uczenia się. Działania edukacyjne w tym rozumieniu podejmowane są w celu nabywania i doskonalenia wiedzy, umiejętności oraz kompetencji w ramach życia osobistego, zawodowego, społecznego czy obywatelskiego.

Na konieczność posiadania odpowiednich umiejętności, odgrywających dziś szczególną rolę w rozwoju społecznym i gospodarczym ze względu na intensywne zmiany, wynikające z globalizacji, rozwoju technologii, starzejącego się społeczeństwa, wzrostu migracji, urbanizacji czy zielonej ekonomii, zwraca uwagę Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030 (ZSU 2030)[16].

ZSU 2030 podkreśla stopniowo rozwijające się znaczenie koncepcji uczenia się przez całe życie. Wskazuje, że edukacja w Polsce otwiera się stopniowo na edukację pozaformalną i uczenie się nieformalne. Od września 2012 roku, obowiązujący w Polsce system zewnętrznych egzaminów zawodowych umożliwił zainteresowanym osobom, które zdobyły wiedzę i umiejętności zawodowe poza szkołami zawodowymi, **uzyskanie kwalifikacji**. Cztery lata później, Polska wdrożyła Zintegrowany System Kwalifikacji obejmujący Polską Ramę Kwalifikacji oraz Zintegrowany Rejestr Kwalifikacji (ZRK), finalizując tym samym, podejście oparte o efekty uczenia się. Ważnym elementem tego systemu stała się możliwość walidacji efektów uczenia się uzyskanych poza systemami oświaty i szkolnictwa wyższego, w tym poprzez edukację pozaformalną i uczenie się nieformalne. Dzięki rozszerzonej możliwości gromadzenia i przenoszenia efektów uczenia się, uzyskanych w różnych kontekstach podkreślono rangę wszelkich form edukacji w dostosowywaniu ścieżek uczenia się do różnych uwarunkowań i zmiennych realiów gospodarczych[17]. Tym samym ZSU 2030 odpowiedziała na potrzeby rynku w zakresie zwiększenia elastyczności w szybkim dostosowywaniu umiejętności do potrzeb gospodarki, niemożliwych do spełnienia w drodze edukacji formalnej, odbywającej się w długich cyklach kształcenia.

[16] Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2019, s. 11.
[17] Tamże, s. 47.

W ujęciu regionalnym, na problemy z dostosowaniem kompetencyjno-kwalifikacyjnym do potrzeb gospodarki zwraca uwagę Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 (SRWP 2030), identyfikując niedostosowanie oferty kształcenia zawodowego do potrzeb pracodawców i podkreśla, że to niedostosowanie prowadzi do nierównowagi między popytem a podażą na pracę i przejawiając zarówno w występowaniu zjawiska bezrobocia, jak i jego współistnieniu z niezrealizowanymi ofertami pracy[18].

W związku z identyfikowanym regionalnie niedostosowaniem kwalifikacyjno-zawodowym do potrzeb gospodarki, i koniecznością niwelowania skutków tego niedostosowania, jednym z głównych kierunków interwencji Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 (Strategia) stało się upowszechnianie kształcenia ustawicznego i wykorzystywanie potencjału regionalnych instytucji edukacyjnych zgodnie z potrzebami rozwijającej się gospodarki regionu[19].

Odpowiedzią na problemy uwypuklone w Strategii, stało się ich zoperacjonalizowanie na poziomie jednego z głównych narzędzi realizacji Strategii, jakim jest program operacyjny Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027 (FEdP 2021-2027). W odniesieniu do edukacji osób dorosłych, program ten przewiduje wspieranie kształcenia ustawicznego głównie w dwóch płaszczyznach, w ramach priorytetu

VII. Fundusze na rzecz zatrudnienia i kształcenia osób dorosłych:

a) Celu szczegółowego (d): ukierunkowanego m.in. na wspieranie dostosowania pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian.

   Działania wspierające uczenie się przez całe życie, są realizowane w tej płaszczyźnie poprzez usługi rozwojowe w modelu popytowym (PSF) dla pracodawców i ich pracowników, zgodne z ich zidentyfikowanymi potrzebami (system popytowy w oparciu o BUR).

   W uzasadnieniu interwencji podkreślono, że dynamiczne procesy modernizacyjne i adaptacyjne wymuszają ciągłą aktualizację, podnoszenie i zmianę kwalifikacji oraz umiejętności pracowników podlaskich przedsiębiorstw, a potrzebę stałego dostosowywania się do zmian, w szczególności w zakresie kompetencji cyfrowych, uwypukliła pandemia COVID-19.

   Usługi rozwojowe w modelu popytowym (PSF) są realizowane w ramach projektu o zasięgu regionalnym przez Wojewódzki Urząd Pracy w Białymstoku, a w ramach projektu, planuje się ukierunkowanie wsparcia, np. poprzez zdefiniowanie dodatkowych preferencji wobec pracowników z branż istotnych z punktu widzenia regionu. Preferencje mają być określane każdorazowo na etapie naboru. W okresie od 1.01.2024 roku do 31.12.2029 roku

[18] Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030, op. cit., s. 54.
[19] Tamże.

preferencje będą dotyczyć usług rozwojowych, które prowadzą do nabycia kwalifikacji, zarejestrowanych z ZRK oraz posiadających nadany kod kwalifikacji, w tym usług rozwojowych prowadzących do zdobycia umiejętności niezbędnych do obsługi działalności zgodnych z zasadami zielonej gospodarki – tzw. zielonych kwalifikacji oraz pracowników z grupy premiowanej, tj. pracowników opieki długoterminowej, pracowników z branż istotnych z punktu widzenia regionu, którzy funkcjonują w sektorach wpisujących się w inteligentne specjalizacje województwa podlaskiego na lata 2021-2027+ oraz obywatele Ukrainy, którzy znaleźli zatrudnienie w województwie podlaskim po opuszczeniu ojczyzny w związku z wybuchem w Ukrainie konfliktu zbrojnego.

b) Celu szczegółowego (g): zogniskowanego na wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepszego przewidywania zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej.

   Działania wspierające uczenie się przez całe życie, będą realizowane w tej płaszczyźnie poprzez zwiększenie skłonności mieszkańców woj. podlaskiego do uczenia się dorosłych, dzięki finansowaniu interwencji polegającej na dofinansowaniu usług rozwojowych, w tym również w zakresie kompetencji cyfrowych i ekologicznych, dla osób dorosłych, które chcą z własnej inicjatywy podnieść swoje umiejętności/kompetencje lub nabyć kwalifikacje, w tym wsparcie dla osób z najtrudniejszych grup docelowych. Wsparcie to będzie realizowane w ramach Podmiotowego Systemu Finansowania (PSF) za pośrednictwem BUR[20].

Na poziomie programu Fundusze Europejskie dla Podlaskiego, przedmiotowe cele znalazły przełożenie na dwa działania realizowane w ramach Priorytetu VII: Fundusze na rzecz zatrudnienia i kształcenia osób dorosłych:

Działanie 7.3. Cel szczegółowy (d): Wspieranie dostosowania pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian, wspieranie aktywnego i zdrowego starzenia się oraz zdrowego i dobrze dostosowanego środowiska pracy, które uwzględnia zagrożenia dla zdrowia.

Działanie 7.4 Cel szczegółowy (g): Wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości

[20] Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027, Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr 311/5776/2022 Zarządu Województwa Podlaskiego z dnia 16 grudnia 2022 r.

i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej. Szczegółowe założenia planowanego wsparcia prezentuje tabela 11.

Tabela 11. Założenia wsparcia

Priorytet	Cel szczegółowy	Fundusz	Wskaźnik	Cel końcowy (2029) osoby	Kwota (mln EUR)
VII	4(d)	EFS+	Liczba pracowników mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw (w tym spółdzielni i przedsiębiorstw społecznych) objętych usługą rozwojową	4 220	15,7
VII	4(g)	EFS+	Liczba osób dorosłych objętych usługami rozwojowymi	22 686	40,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027, Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr 311/5776/2022 Zarządu Województwa Podlaskiego z dnia 16 grudnia 2022 r., s. 124-130.

Obserwowane w otoczeniu wyzwania rozwojowe idą jednocześnie w parze z coraz większą skłonnością Podlasian do stałego rozwoju kompetencji. Udział mieszkańców województwa podlaskiego w kształceniu ustawicznym do 2022 roku należał do niższych niż przeciętnie w kraju. Jednakże w 2022 roku, sytuacja ta uległa odwróceniu (rysunek 1).

Rysunek 1. Udział osób dorosłych w wieku 25-64 lata uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu w latach 2017-2022 (w %)

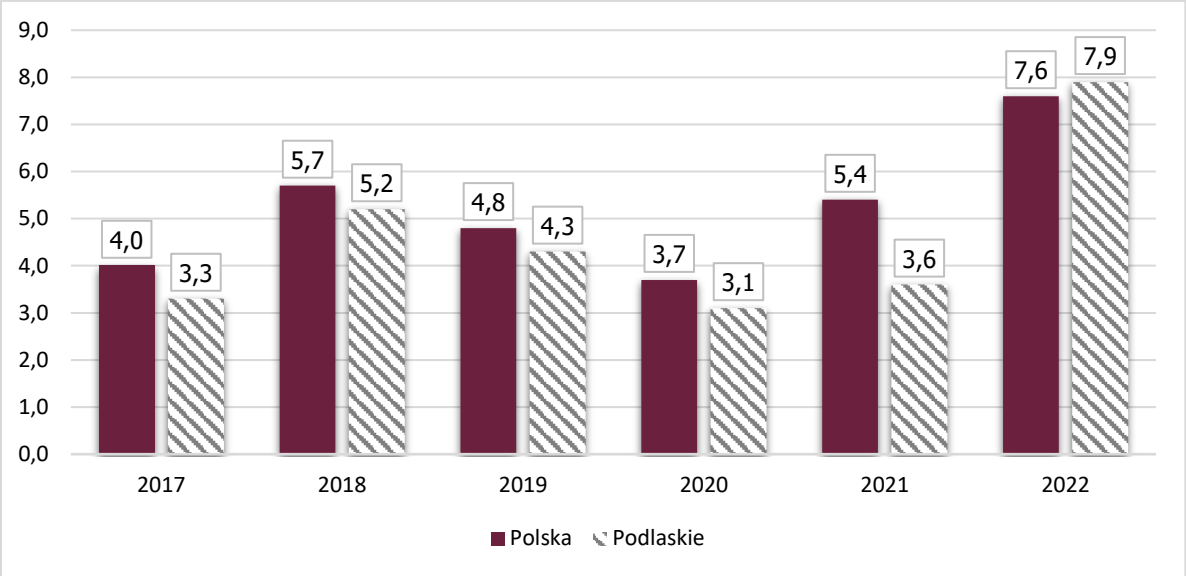

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS, STRATEG.

W 2022 roku, dorośli mieszkańcy województwa podlaskiego, wykazali istotnie wyższe niż w latach poprzednich, zainteresowanie uczestnictwem w procesie kształcenia ustawicznego. Chęć do ciągłego podnoszenia kompetencji i kwalifikacji, poprzez uczestniczenie w kształceniu lub szkoleniu, w 2022 roku, wyrażało 7,9% osób w wieku 24-65 lat. Po raz pierwszy od 2017 roku, odsetek ten był wyższy niż w kraju (o 0,3 p. proc.), a ponadto dwukrotnie wyższy niż w 2022 roku (o 4,3 p. proc.). Obserwowana sytuacja wskazuje na istotną zmianę podejścia społeczeństwa w regionie do idei lifelong learning i stymuluje konieczność adekwatnego reagowania na potrzeby zgłaszane przez mieszkańców regionu.

Poprawa skłonności Podlasian do udziału w kształceniu ustawicznym w obliczu obserwowanego w gospodarce niedostosowania kompetencyjno-kwalifikacyjnego jest zjawiskiem pozytywnym. Stwarza pole do podejmowania działań stymulujących wybieranie kierunków podnoszenia kwalifikacji potrzebnych, czy wręcz pożądanych z puntu widzenia gospodarki.

2.2. Pojęcie kwalifikacji w polskim systemie kształcenia formalnego i pozaformalnego

Edukację możemy rozpatrywać z punktu widzenia formalnego i nieformalnego. Odnosząc się do pojęcia **edukacji formalnej**, należy przypomnieć, iż obejmuje ona naukę w systemie szkolnym. W jej przypadku, kształcenie odbywa się w państwowych i prywatnych instytucjach szkolnych i edukacyjnych, a jego zakres wyznaczają odgórnie zatwierdzane programy i plany nauczania. Edukacja ta prowadzi

w kierunku uzyskania kwalifikacji potwierdzonych świadectwem, zaświadczeniem o skończeniu szkoły, certyfikatem, czy dyplomem[21].

Cechą charakterystyczną edukacji formalnej, wpisanej w ramy systemu oświaty, jest osadzenie w myśleniu odtwórczym i negatywna ocena myślenia twórczego, odzwierciedlająca przekonanie o istnieniu jednej, poprawnej odpowiedzi. Kompetencje miękkie, takie jak: zdolności, umiejętności i kompetencje społeczne, kreatywność, etyka w biznesie, przywództwo, przedsiębiorczość, umiejętność pracy w grupie, czy rozwiązywanie konfliktów, pożądane zarówno na rynku pracy, jak i w życiu społecznym, przyjęły w tym systemie pozycję drugoplanową[22].

W podobny sposób, **kształcenie formalne** definiuje W. Okoń określa je jako „kształcenie systemowe, oparte na stałych pod względem czasu i treści formach nauki prowadzących od nauczania początkowego do uniwersytetu i włączające, które obok kursów wykształcenia ogólnego, realizuje wiele programów specjalnych oraz instytucji stacjonarnego kształcenia technicznego i zawodowego”[23].

Ten sam autor definiuje również **kształcenie nieformalne/pozaformalne**, określające je jako świadomą i zorganizowaną działalność o charakterze kształcenia i wychowywania, prowadzoną jednakże poza formalnym, osadzonym w ramach ustawowych, kształceniem w systemie szkolnym, umożliwiającym uczestnikom tego kształcenia, osiągnięcie założonych celów kształcenia[24].

W. Okoń wyróżnia także trzecią formę uczenia się, jaką jest **kształcenie incydentalne.** Definiuje je jako proces trwający przez całe życie, niezorganizowany i niesystematyczny, prowadzący do nabywania przez człowieka wiadomości, sprawności, przekonań i postaw dzięki zdobywaniu codziennego doświadczenia oraz wpływów wychowawczych otoczenia[25].

W swoim podejściu, W. Okoń, pojęcie **edukacji nieformalnej** utożsamia z pojęciem edukacji **pozaformalnej**. Edukacja pozaformalna/nieformalna ze względu na aktywne metody nauczania i pracy określana jest mianem uczenia się przez praktykę.

Nieco inną typologię, wszystkich analizowanych form kształcenia, prezentuje podejście klasyczne, reprezentowane przez P. Coombsa i M. Ahmeda, którzy poszczególne formy edukacji zdefiniowali w następujący sposób:

---

[21] I. Stalończyk, Edukacja formalna i pozaformalna w procesie kształtowania społeczeństwa wiedzy, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”, nr 37, 2014, s. 320–332.
[22] Tamże, s. 335.
[23] W. Okoń, Słownik pedagogiczny, WSiP, Warszawa 1992, s. 28.
[24] Tamże.
[25] Tamże.

a) **Edukacja formalna** to edukacja „…o strukturze hierarchicznej i chronologicznie stopniowanym „systemie edukacji", trwającym od szkoły podstawowej aż po uniwersytet i obejmującym, oprócz ogólnoakademickich studiów, różnorodne specjalistyczne programy i instytucje umożliwiające kształcenie w pełnym wymiarze godzin technicznych i profesjonalny trening[26].
b) **Edukacja nieformalna** (informal education) to „…proces trwający naprawdę przez całe życie, podczas którego każda jednostka nabywa postawy, wartości, umiejętności i wiedzę na podstawie codziennych doświadczeń oraz wpływów i zasobów wychowawczych w swoim otoczeniu – z rodziny i sąsiadów, z pracy i zabawy, z rynku, biblioteki i środków masowego przekazu…"[27].

Z kolei **edukacja pozaformalna** to „...każda zorganizowana działalność edukacyjna poza ustalonym systemem formalnym – niezależnie od tego, czy prowadzona jest osobno, czy jako ważny element jakiejś szerszej działalności – która ma na celu służyć możliwej do zidentyfikowania klienteli edukacyjnej i celom uczenia się"[28].

M. Fordham wyodrębnił cztery kluczowe elementy związane z kształceniem pozaformalnym. W przypadku tej formy: miejsce realizacji zajęć znajduje się w obrębie instytucji edukacyjnych, ale też poza nimi; uczestnikami edukacji pozaformalnej są osoby w różnych przedziałach wiekowych, których cechą wspólną jest posiadanie ściśle określonych potrzeb; programy kształcenia pozaformalnego posiadają określony cel i są skoncentrowane na jego osiągnięciu; metody nauczania i organizacja zajęć są elastyczne[29].

Podejście, tożsame z klasycznym, przyjęte zostało w rozwiązaniach edukacyjnych, wdrażanych na gruncie państwa polskiego. Obowiązująca w Polsce **ustawa o zintegrowanym systemie kwalifikacji**, zdefiniowała **edukację formalną** jako „kształcenie realizowane przez publiczne i niepubliczne szkoły oraz inne podmioty systemu oświaty, uczelnie oraz inne podmioty systemu szkolnictwa wyższego i nauki, w ramach programów, które prowadzą do uzyskania kwalifikacji pełnych, kwalifikacji nadawanych po ukończeniu studiów podyplomowych, (…) albo kwalifikacji w zawodzie", a **edukację pozaformalną** jako „kształcenie i szkolenie realizowane

[26] P. Coombs, R. Prosser, M. Ahmed, New Paths to Learning, International Council for Educational Development, New York 1973, s. 132; P. Coombs, M. Ahmed, Attacking Rural Poverty, The John Hopkins University Press, Baltimore 1974, s. 8.
[27] Tamże.
[28] https://infed.org/mobi/informal-non-formal-and-formal-education, [dostęp: 14.05.2024].
[29] P. Fordham, 'Informal, non-formal and formal education programmes' in YMCA George Williams College ICE301 Lifelong learning, Unit 1 Approaching lifelong learning, YMCA George Williams College, London 1993, https://infed.org/mobi/informal-non-formal-and-formal-education-programmes/, [dostęp: 29.03.2024].

w ramach programów, które nie prowadzą do uzyskania kwalifikacji pełnych lub kwalifikacji, o których mowa" w definicji kształcenia formalnego[30].

Jednocześnie **ustawa o zintegrowanym systemie kwalifikacji** zdefiniowała pojęcia:

- kwalifikacji,
- kwalifikacji pełnej,
- kwalifikacji cząstkowej,
- kwalifikacji wolnorynkowej,
- kwalifikacji rzemieślniczej,
- kwalifikacji sektorowej,
- kwalifikacji uregulowanej[31].

W Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (ZSK) **edukacja formalna** dotyczy procesów uczenia się w szkole lub na uczelni w ramach programów prowadzących do nabycia **kwalifikacji pełnych lub cząstkowych**. Do edukacji formalnej włącza się także studia podyplomowe i szkoły doktorskie (dawne studia doktoranckie), jak również realizowanie przez dziecko obowiązku szkolnego w systemie edukacji domowej. Edukacja formalna jest często nazywana również kształceniem szkolnym, akademickim, edukacją instytucjonalną, formalnym system kształcenia, czy uczeniem się formalnym[32].

Natomiast **edukacja pozaformalna**, zgodnie z ZSK, obejmuje kształcenie i szkolenie realizowane w ramach programów, które nie prowadzą do uzyskania kwalifikacji pełnych lub kwalifikacji nadawanych po ukończeniu studiów podyplomowych albo kwalifikacji w zawodach. Edukacją pozaformalną jest uczenie się zorganizowane instytucjonalnie, w ramach programów, które nie wchodzą w zakres edukacji formalnej. Efekty uczenia się uzyskane w ramach edukacji pozaformalnej mogą być walidowane, akumulowane i przenoszone w toku zdobywania kwalifikacji „szkolnych" i „akademickich"[33].

Bazując na terminologii ZSK, **kwalifikacja** jest rozumiana jako zestaw efektów uczenia się w zakresie wiedzy, umiejętności oraz kompetencji społecznych, nabytych w edukacji formalnej, edukacji pozaformalnej lub poprzez uczenie się nieformalne. Wspomniany zestaw efektów uczenia się powinien być zgodny z ustalonymi dla danej kwalifikacji wymaganiami. Osiągnięcie efektów uczenia się przypisanych do danej kwalifikacji, powinno być sprawdzone w procesie walidacji oraz formalnie

[30] Art. 1 ust. 1, pkt 2 i 3 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 226, z 2023 r. poz. 2005.
[31] Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, t. j. Dz. U. 2023 poz. 2005.
[32] W. Stęchły, Edukacja formalna wobec edukacji pozaformalnej i uczenia się nieformalnego. Analiza komplementarności instytucjonalnej w kontekście zintegrowanego systemu kwalifikacji, IBE, Warszawa 2021, s. 7-9.
[33] Tamże.

potwierdzone przez uprawniony podmiot certyfikujący. Reasumując, kwalifikację można określić jako zestaw efektów uczenia się wymaganych określonymi standardami, których osiągnięcie zostało potwierdzone przez upoważnioną instytucję[34].

Ustawa o zintegrowanym systemie kwalifikacji otworzyła system kształcenia i szkoleń zawodowych na pozaszkolne formy kształcenia (dotyczy to w sposób szczególny kształcenia i szkoleń osób dorosłych), na potrzeby wynikające z konieczności potwierdzania efektów uczenia się poza systemem szkolnym, w więc również w formie uczenia się pozaformalnego, czy też nieformalnego. Na mocy wskazanej ustawy podjęte zostały prace ukierunkowane na wypracowanie efektywnych mechanizmów w potwierdzaniu efektów wspomnianych form uczenia się osób dorosłych, do których należą:

- Polska Rama Kwalifikacji (PRK),
- Zintegrowany Rejestr Kwalifikacji (ZRK).

Polska Rama Kwalifikacji jest układem odniesienia dla kwalifikacji nadawanych w Polsce. PRK wyodrębnia osiem poziomów, z których każdy opisywany jest przy wykorzystaniu ogólnych charakterystyk zakresu i stopnia skomplikowania wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych, wymaganych od osób posiadających kwalifikacje danego poziomu. PRK uwzględnia charakterystyki typowe dla kwalifikacji nadawanych w kształceniu ogólnym, zawodowym oraz w szkolnictwie wyższym. Wyodrębnione w Polsce poziomy kwalifikacji odpowiadają odpowiednim poziomom europejskich ram kwalifikacji, przyjętych zaleceniem Parlamentu Europejskiego i Rady z 23 kwietnia 2008 r.[35]

Natomiast Zintegrowany Rejestr Kwalifikacji (ZRK) jest rejestrem publicznym gromadzącym informacje i dane o wszystkich kwalifikacjach włączonych do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji (ZSK). ZRK jest rejestrem prowadzonym niezależnie od rejestrów i spisów tworzonych w Polsce na potrzeby różnego rodzaju instytucji, takich jak: rejestry resortowe, branżowe, środowiskowe i instytucyjne. Rejestr został utworzony na mocy ustawy o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji i stanowi główny element systemu. ZRK zawiera opisy kwalifikacji. Określa ich charakter: czy dana kwalifikacja posiada status pełnej czy cząstkowej; precyzuje wymagania, jakie trzeba spełnić, żeby uzyskać daną kwalifikację; wskazuje instytucje posiadające uprawnienia do ich nadawania. Kwalifikacje ujęte w ZRK posiadają swoisty system potwierdzania jakości, gwarantowany przez procedury walidacji

[34] W. Stęchły, Edukacja formalna wobec edukacji pozaformalnej i uczenia się nieformalnego. Analiza komplementarności instytucjonalnej w kontekście zintegrowanego systemu kwalifikacji, op. cit.
[35] Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie, Document 32008H0506(01), https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=celex%3A32008H0506%2801%29 [dostęp: 20.03.2024].

i certyfikacji, nadzorowane przed podmiot ustanawiający kwalifikację. W edukacji formalnej potwierdzanie kwalifikacji jest integralną częścią systemu kształcenia[36].

Z punktu widzenia kształcenia pozaformalnego, istotne jest wskazanie rodzajów kwalifikacji cząstkowych, gdyż to część z nich będzie stanowiła o zakresie obszaru przedmiotowej analizy, ze względu na procedury ich nadawania, odbywające się w systemie pozaszkolnym.

Rodzaje kwalifikacji cząstkowych:

- kwalifikacje wyodrębnione w zawodach ujętych w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego;
- kwalifikacje rzemieślnicze – kwalifikacje potwierdzone dyplomami mistrza oraz te kwalifikacje czeladnicze, które nie są wymienione w ustawie o ZSK w art. 8;
- kwalifikacje nadawane po ukończeniu studiów podyplomowych;
- kwalifikacje nadawane po ukończeniu innych form kształcenia prowadzonych przez uczelnie, instytuty naukowe PAN i instytuty badawcze;
- kwalifikacje uregulowane – ustanowione odrębnymi przepisami, których nadawanie odbywa się na zasadach określonych w tych przepisach, z wyłączeniem kwalifikacji nadawanych w systemie oświaty i systemie szkolnictwa wyższego;
- kwalifikacje sektorowe;
- kwalifikacje wolnorynkowe – nieuregulowane przepisami prawa, których nadawanie odbywa się na zasadzie swobody działalności gospodarczej[37].

W systemie nabywania **kwalifikacji cząstkowych** istotny jest proces ich walidacji i certyfikacji, prowadzący do uzyskania potwierdzenia nabycia danej kwalifikacji, jeśli nie może ona być potwierdzona w systemie kształcenia formalnego. Z walidacją i certyfikacją tych kwalifikacji wiąże się temat ścieżek ich nabywania. Jest on tyle trudny, że w Polsce nie ma dotychczas jednego, spójnego systemu potwierdzania efektów uczenia się w edukacji pozaformalnej i uczeniu się nieformalnym. Identyfikowane w tym zakresie rozwiązania, są różne w różnych branżach i związane z różnymi praktykami i procedurami walidacyjnymi.

Na podstawie zaleceń Parlamentu Europejskiego i Rady z 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie, które zarekomendowały państwom członkowskim Unii Europejskiej odniesienie krajowych systemów nabywania kwalifikacji do Europejskiej Ramy Kwalifikacji, Polska dostosowała się do zaleceń przyjmując ustawę o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, który ma zapewniać:

1) jakość nadawanych kwalifikacji,

[36] Zatwierdzanie efektów kształcenia w edukacji pozaformalnej i nieformalnej (europa.eu), [dostęp: 20.03.2024].
[37] https://prk.men.gov.pl/polska-rama-kwalifikacji-prk/, [dostęp: 20.03.2024].

2) możliwość uznawania efektów uczenia się uzyskanych w edukacji pozaformalnej i poprzez uczenie się nieformalne,
3) możliwość etapowego gromadzenia osiągnięć oraz uznawania osiągnięć,
4) dostęp do informacji o kwalifikacjach możliwych do uzyskania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
5) możliwość porównania kwalifikacji uzyskanych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z kwalifikacjami nadawanymi w innych państwach członkowskich Unii Europejskiej[38].

Założeniem wdrożenia ZSK jest ułatwienie wszystkim zainteresowanym zdobywania kwalifikacji w dogodny sposób, w różnym miejscu i czasie. Jednym z warunków takiego zdobywania kwalifikacji jest odpowiednio zaprojektowany proces walidacji, umożliwiający potwierdzenia efektów uczenia się uzyskanych w dowolny sposób, a więc zarówno w trakcie nauki w szkole lub na uczelni, na kursach, czy nawet w drodze samodzielnego uczenia się[39].

Ustawa o ZSK określa **walidację** jako sprawdzenie, czy osoba ubiegająca się o nadanie określonej kwalifikacji, niezależnie od sposobu uczenia się tej osoby, osiągnęła wyodrębnioną część lub całość efektów uczenia się wymaganych dla tej kwalifikacji[40]. Przedmiotowa definicja potwierdza niezależność procesu sprawdzania i potwierdzania efektów uczenia się od sposobu ich zdobycia. Tym samym sankcjonuje możliwość uznawania efektów uczenia się uzyskanych zarówno w edukacji pozaformalnej, jak i nieformalnej.

Certyfikowanie ustawa zdefiniowała jako proces, w wyniku którego osoba ubiegająca się o nadanie określonej kwalifikacji, po uzyskaniu pozytywnego wyniku walidacji, otrzymuje od uprawnionego podmiotu certyfikującego dokument potwierdzający nadanie określonej kwalifikacji[41].

Ustawa wyodrębniła dwa procesy: walidację i certyfikację z tego powodu, że w niektórych przypadkach (np. przy uzyskiwaniu prawa jazdy) za walidację i certyfikowanie odpowiadają odrębne instytucje. Uprawnienia do certyfikowania danej kwalifikacji funkcjonującej w ZSK, mogą posiadać te instytucje, którym odpowiednie uprawnienia nadał właściwy minister w drodze decyzji administracyjnej. Instytucje posiadające uprawnienia do certyfikowania, posiadają również określoną swobodę w planowaniu i przeprowadzaniu walidacji i certyfikowania, dzięki której

[38] Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 226, z 2023 r. poz. 2005.
[39] I. Gmaj, J. Grzeszczyk i in., Walidacja – nowe możliwości zdobywania kwalifikacji, IBE, Warszawa 2016, s. 11.
[40] Art. 2 pkt. 22, ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.
[41] Art. 2 pkt 1, ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.

mogą wdrażać autorskie rozwiązania w obszarze realizowanych procesów walidacji i certyfikacji, i systematycznie je poprawiać i doskonalić[42].

Na mocy ustawy o ZSK znajdują się w nim **kwalifikacje pełne**, które nadawane są wyłącznie w ramach kształcenia formalnego w systemie oświaty lub systemie szkolnictwa wyższego i nauki (np. świadectwo ukończenia 8-letniej szkoły podstawowej, świadectwo dojrzałości, dyplom ukończenia studiów pierwszego stopnia, dyplom doktorski) oraz **kwalifikacje cząstkowe** nadawane w systemie oświaty (kwalifikacje w zawodach szkolnych)[43].

Kwalifikacje pełne to „kwalifikacje nadawane wyłącznie w ramach systemu oświaty po ukończeniu określonych etapów kształcenia oraz kwalifikacje pierwszego, drugiego i trzeciego stopnia w rozumieniu ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym. Kwalifikacje pełne to po prostu świadectwa albo dyplomy ukończenia szkoły określonego poziomu (w tym kontekście szkołami są także szkoły wyższe). W przypadku absolwenta liceum kwalifikacją pełną jest świadectwo dojrzałości (matura), stanowiące zwieńczenie etapu kształcenia średniego, dlatego samo świadectwo ukończenia liceum nie jest jeszcze kwalifikacją pełną. Nie są kwalifikacjami pełnymi także niektóre inne świadectwa i dyplomy uzyskiwane w systemach oświaty i szkolnictwa wyższego (np. świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie, kwalifikacje uzyskiwane po ukończeniu studiów podyplomowych). Warto podkreślić, że kwalifikacje pełne nadawane w systemie oświaty można zdobywać także w trybie eksternistycznym”[44].

Upraszczając, **kwalifikacje cząstkowe** to wszystkie kwalifikacje włączone do ZSK, które nie są kwalifikacjami pełnymi. Uzyskanie kwalifikacji cząstkowych jest możliwe zarówno w systemie oświaty i systemie szkolnictwa wyższego, jak i poza nimi. W przypadku kwalifikacji cząstkowych, wymagane efekty uczenia się, co do zasady posiadają węższy zakres niż w przypadku kwalifikacji pełnych i są związane z wyraźnie określonym rodzajem działalności.

Kwalifikacje spoza systemów oświaty i szkolnictwa wyższego, które mogą przybierać postać **kwalifikacji wolnorynkowych** lub **uregulowanych**, są kwalifikacjami cząstkowymi.

Do kwalifikacji cząstkowych nadawanych w systemie oświaty należą: **kwalifikacje w zawodzie** (potwierdzone świadectwem). Do kwalifikacji cząstkowych nadawanych

[42] I. Gmaj, J. Grzeszczyk i in., Walidacja – nowe możliwości zdobywania kwalifikacji, IBE, Warszawa 2016, s. 12.
[43] W. Stęchły, Edukacja formalna wobec edukacji pozaformalnej i uczenia się nieformalnego. Analiza komplementarności instytucjonalnej w kontekście zintegrowanego systemu kwalifikacji, op. cit. , s. 11.
[44] S. Sławiński, Słownik Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji, IBE, Warszawa 2016, s. 33.

w systemie szkolnictwa wyższego zalicza się m.in. **kwalifikacje nadawane po ukończeniu studiów podyplomowych**, które zostały włączone do ZSK.

Kwalifikacje cząstkowe mogą być obligatoryjnie wymagane od kandydatów do zatrudnienia na określonym stanowisku, np. prawo jazdy odpowiedniej kategorii umożliwia zatrudnienie na stanowisku kierowcy autobusu. Kwalifikacje cząstkowe mogą również uzupełniać kwalifikację pełną, poszerzać lub pogłębiać przygotowanie do wykonywania zawodu (np. lekarze uzyskują specjalizacje oraz inne kwalifikacje dotyczące obsługi specjalistycznej aparatury medycznej)[45].

Scharakteryzowany podział kwalifikacji w ZSK wymaga dodatkowego wyjaśnienia znaczenia jeszcze kilku rodzajów kwalifikacji:

1) **Kwalifikacje wolnorynkowe** – to kwalifikacje nieuregulowane przepisami prawa, których nadawanie odbywa się na zasadzie swobody działalności gospodarczej. Są to kwalifikacje wypracowane przez różnorodne środowiska (organizacje społeczne, zrzeszenia, korporacje lub inne podmioty) na podstawie zgromadzonych przez nie doświadczeń. Wyraz wolnorynkowe oznacza, że kwalifikacje te są wynikiem procesów rynkowych i funkcjonują na „wolnym rynku" kwalifikacji.

   Kwalifikacje wolnorynkowe mogą dotyczyć działalności o charakterze ściśle zawodowym, ale również różnych obszarów działalności społecznej, w tym działalności wychowawczej i opiekuńczej, a także działalności o charakterze rekreacyjnym. **Kwalifikacje wolnorynkowe mogą, ale nie muszą być włączane do ZSK.** O włączeniu decyduje minister właściwy dla kwalifikacji w odpowiedzi na inicjatywę zainteresowanego środowiska. **Wszystkie kwalifikacje wolnorynkowe włączone do ZSK są kwalifikacjami cząstkowymi**. Podmiot prowadzący zorganizowaną działalność w obszarze gospodarki, rynku pracy, edukacji lub szkoleń może wystąpić do ministra właściwego z wnioskiem o włączenie kwalifikacji **wolnorynkowej** do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji[46].

2) **Kwalifikacje sektorowe** – to kwalifikacje o charakterze zawodowym. Nie są one uregulowane odrębnymi przepisami, odpowiadają na potrzeby danej branży lub sektora i uwzględniają ich specyfikę. Tego rodzaju kwalifikacje nadają podmioty prowadzące działalność statutową w obszarze danej branży lub sektora, którym zostało nadane uprawnienie do certyfikowania danej kwalifikacji

[45] Tamże, s. 30-31.
[46] Tamże, s. 35.

sektorowej na podstawie art. 41 ust. 1, dla których dokumentem potwierdzającym nadanie kwalifikacji jest certyfikat kwalifikacji sektorowej[47].

Kwalifikacje sektorowe mogą, ale nie muszą być włączane do ZSK. O włączeniu decyduje minister właściwy dla kwalifikacji w odpowiedzi na inicjatywę zainteresowanego podmiotu. **Wszystkie kwalifikacje sektorowe włączone do ZSK są kwalifikacjami cząstkowymi[48]**.

3) **Kwalifikacje uregulowane** – są z kolei kwalifikacjami ustanowionymi odrębnymi przepisami, których nadawanie odbywa się na zasadach określonych w tych przepisach, z wyłączeniem kwalifikacji nadawanych w systemie oświaty i systemie szkolnictwa wyższego.

   Reasumując, kwalifikacje uregulowane to kwalifikacje ustanowione przepisami prawa, które są nadawane poza systemami oświaty i szkolnictwa wyższego. Stanowią one niezbędne z punktu widzenia rynku pracy uzupełnienie bardziej podstawowych kwalifikacji nabywanych w systemach oświaty i szkolnictwa wyższego. Wymagania dotyczące efektów uczenia się niezbędnych do uzyskania kwalifikacji regulowanych są związane z precyzyjnie określonymi rodzajami działalności. **Kwalifikacje uregulowane mogą, ale nie muszą być włączane do ZSK.** O włączeniu decyduje minister właściwy dla kwalifikacji. Wszystkie włączone do ZSK kwalifikacje uregulowane są kwalifikacjami cząstkowymi[49].

4) **Kwalifikacje rzemieślnicze** – to kwalifikacje nadawane przez izby rzemieślnicze po przeprowadzeniu egzaminów w zawodach, o których mowa w art. 3 ust. 3a ustawy z dnia 22 marca 1989 r. o rzemiośle (Dz. U. z 2020 r. poz. 2159), dla których dokumentami potwierdzającymi nadanie kwalifikacji są dyplomy mistrza i świadectwa czeladnicze[50].

   Kwalifikacje rzemieślnicze mogą być potwierdzone dyplomami mistrza i świadectwami czeladniczymi wydawanymi po przeprowadzeniu egzaminów we wskazanych zawodach. Kwalifikacje rzemieślnicze **mogą, ale nie muszą być włączone do ZSK**. Wniosek o włączenie danej kwalifikacji do ZSK składa Związek Rzemiosła Polskiego.

   Uprawnienia do certyfikowania kwalifikacji rzemieślniczych posiadają izby rzemieślnicze. Zewnętrzne zapewnianie jakości walidacji i certyfikowania kwalifikacji rzemieślniczych prowadzonych przez izby rzemieślnicze wykonuje Związek Rzemiosła Polskiego.

---

[47] Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.
[48] https://kwalifikacje.edu.pl/baza-wiedzy/dzialaj-w-zsk/wlaczanie-kwalifikacji/, [dostęp: 16.09. 2024].
[49] S. Sławiński, Słownik Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji, IBE, Warszawa 2016, s. 36.
[50] Art. 2 pkt 11a ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, t. j. Dz. U. z 2023 r. poz. 2005.

Analiza systemu nabywania kwalifikacji opartego na ZSK zwraca uwagę na to, jakie kwalifikacje można uzyskać w ramach edukacji formalnej lub pozaformalnej (także poprzez uczenie się nieformalne). To rozróżnienie zwraca uwagę na różnorodność instytucji, w których odbywa się proces uczenia się lub kształcenia, różnorodność praw, jakimi rządzi się każdy z wyspecyfikowanych obszarów oraz różnorodność przepisów regulujących wskazane obszary kształcenia.

Należy zwrócić uwagę, że **zgodnie z prawem polskim, za kwalifikacje należy uznać te, które zostały włączone do ZSK.**

2.3. Pojęcie kwalifikacji w rozumieniu Komisji Europejskiej

Zgodnie z dokumentem roboczym Komisji Europejskiej Programming period 2021- 2027 Common indicators toolbox, **kwalifikacje należy rozumieć jako formalny wynik oceny i walidacji, który uzyskuje się w sytuacji, kiedy właściwy podmiot uznaje, że dana osoba osiągnęła efekty uczenia się spełniające określone standardy[51]. Takie rozumienie kwalifikacji jest zgodne z European Commission, European Qualifications Framework**[52].

Takie rozumienie kwalifikacji zostało również zaimplementowane w procesie finansowania kształcenia ustawicznego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) w perspektywie finansowej 2014-2020 i jest kontynuowane w perspektywie finansowej 2021-2027, w odniesieniu do Europejskiego Funduszu Społecznego+ (EFS+).

Na podstawie przytoczonej definicji Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej (MFiPR), przyjęło, że do czasu włączenia do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji (ZSK) odpowiedniej liczby kwalifikacji z przypisanym poziomem Polskiej Ramy Kwalifikacji, w tym tzw. **kwalifikacji z zakresu edukacji pozaformalnej**, za kwalifikacje będą uznawane kwalifikacje i kompetencje, nadawane zgodnie z zasadami określonymi w Załączniku 2. Podstawowe informacje dotyczące uzyskiwania kwalifikacji w ramach projektów współfinansowanych z EFS+, do Wytycznych dotyczących monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów na lata 2021-2027 (Wytyczne). W gestii MFiPR pozostaje podanie informacji o terminie obowiązywania powyższych zasad, w kontekście realizacji projektów współfinansowanych z EFS+ oraz o terminie, od którego za kwalifikacje

[51] Programming period 2021-2027 Monitoring and Evaluation of European Cohesion Policy European Social Fund Plus (ESF+) Shared Management Strand Data Support Centre VC/2020/014 Common indicators toolbox Working document, https://sfc.ec.europa.eu/system/files/documents/documents/toolbox-october-2021_0.pdf, [dostęp: 04.04.2024], s. 47.

[52] The European Qualifications Framework: supporting learning, work and cross-border mobility, European Union 2018, https://europass.europa.eu/system/files/2020-05/EQF%20Brochure-EN.pdf, [dostęp: 04.04.2024], s. 7.

będzie można uznać wyłącznie te określone w Zintegrowanym Rejestrze Kwalifikacji[53].

Wytyczne podkreślają, że pojęcie kwalifikacji z punktu widzenia Komisji Europejskiej, jest pojęciem szerszym, niż pojęcie używane na gruncie polskim. Uwzględnia sytuacje nabycia **kompetencji** – pod warunkiem spełnienia wymogów określonych w Załączniku 2 do Wytycznych. Jednocześnie, w celu uproszczenia zasad postępowania w przypadku zliczania wskaźników w zakresie nabywania kwalifikacji i kompetencji dzięki finansowaniu z EFS+, w nazwie wskaźnika wykorzystuje się tylko pojęcie „kwalifikacji"[54].

Znamienne jest, że na podstawie Wytycznych, w ramach określonych przez dokument, każda instytucja dysponująca środkami EFS na finansowanie form kształcenia ustawicznego, decyduje o uznaniu, czy dokument wydawany po ukończeniu określonej formy kształcenia pozaformalnego (kursu, szkolenia), można uznać za potwierdzający uzyskanie kwalifikacji na podstawie przesłanek opisanych w Wytycznych (tj. opisu w języku efektów uczenia się walidacji, certyfikowania oraz rozpoznawalności i uznawalności w danej branży). Przy czym, Wytyczne precyzują, że:

a) **Walidacja** jest sprawdzeniem, czy „osoba ubiegająca się o nadanie określonej kwalifikacji, niezależnie od sposobu uczenia się tej osoby, osiągnęła wyodrębnioną część lub całość efektów uczenia się wymaganych dla tej kwalifikacji. Walidacja poprzedza certyfikowanie. Walidacja powinna być prowadzona w sposób trafny (weryfikowane są te efekty uczenia się, które zostały określone dla danej kwalifikacji) i rzetelny (wynik weryfikacji jest niezależny od miejsca, czasu, metod oraz osób przeprowadzających walidację). Walidację wieńczy podjęcie i wydanie decyzji, jakie efekty uczenia się zostały potwierdzone w jej trakcie, jakie zaś nie".
b) **Certyfikowanie** to z kolei proces „w wyniku, którego osoba ubiegająca się o nadanie określonej kwalifikacji, po uzyskaniu pozytywnego wyniku walidacji, otrzymuje od uprawnionego podmiotu certyfikującego dokument potwierdzający nadanie określonej kwalifikacji. Certyfikowanie następuje po walidacji, w wyniku wydania pozytywnej decyzji stwierdzającej, że wszystkie efekty uczenia się wymagane dla danej kwalifikacji zostały osiągnięte. W przypadku niektórych kwalifikacji walidacja i certyfikowanie są prowadzone przez różne podmioty (np. egzamin na prawo jazdy przeprowadza Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego, natomiast dokument, tj. prawo jazdy, wydaje starosta powiatu). Certyfikaty i inne dokumenty potwierdzające

[53] Wytyczne dotyczące monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów na lata 2021-2027, Minister Funduszy i Polityki Regionalnej, MFiPR/2021–2027/8(1), Warszawa 2022, https://www.funduszeeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/dokumenty/wytyczne-dotyczace-monitorowania-postepu-rzeczowego-realizacji-programow-na-lata-2021-2027/, [dostęp: 08.04.2024].
[54] Tamże.

uzyskanie kwalifikacji powinny być **rozpoznawalne i uznawane** w danym sektorze lub branży”[55].

Podstawowym celem procesu walidacji jest sprawdzenie, czy osoba poddająca się walidacji wie, umie i potrafi to, co zostało określone w opisie kwalifikacji. W zintegrowanym systemie kwalifikacji, szczególny nacisk kładziony jest na przestrzeganie standardów walidacji. Jednym z takich standardów jest **niezależność procesu walidacji od procesu uczenia się**. Walidacja, z jednej strony służy zweryfikowaniu przez osoby uczące się, posiadanych umiejętności niezbędnych do zdobycia danej kwalifikacji i uzyskaniu certyfikatu rozpoznawalnego w krajach UE. Z drugiej strony, walidacja umożliwia pracodawcom wiarygodne potwierdzenie umiejętności pracowników lub kandydatów do pracy[56].

W procesie walidacji wyróżnia się następujące etapy:

1) Identyfikacja osiągnięć – określanie i analiza wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych, które już zostały osiągnięte.
2) Dokumentacja osiągnięć – gromadzenie dowodów świadczących o osiągnięciu wybranych efektów uczenia się (np. w formie certyfikatów, zaświadczeń o odbytych praktykach, próbek pracy, nagrań wideo, rekomendacji, opisu wykonywanej pracy itp.).
3) Weryfikacja – sprawdzenie przy zastosowaniu odpowiednich metod, czy określone efekty uczenia się zostały osiągnięte – potwierdzenie zweryfikowanych efektów uczenia się.
4) Certyfikacja – poświadczenie uzyskania efektów uczenia się w formie kwalifikacji, punktów (ECTS, ECVET), osiągnięć prowadzących do uzyskania kwalifikacji lub w innej formie[57].

Biorąc pod uwagę powyższe, zgodnie z Wytycznymi, za kwalifikacje nabywane w systemie pozaformalnym należałoby uznać kwalifikacje i kompetencje (o ile spełniają wymogi Wytycznych):

1. Nadawane w systemie szkolnictwa branżowego. Należy tu zaliczyć kwalifikacje cząstkowe, zdobywane w formach pozaszkolnych, wymienionych w art. 117 ustawy prawo oświatowe:
    a. kwalifikacyjny kurs zawodowy (KKZ),
    b. kurs umiejętności zawodowych (KUZ),
    c. kurs kompetencji ogólnych (KKO),
    d. turnus dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników,
    e. branżowe szkolenie zawodowe,

[55] Tamże.
[56] https://kwalifikacje.edu.pl/, [dostęp: 20.03.2024].
[57] Od kompetencji do kwalifikacji – diagnoza rozwiązań i praktyk w zakresie walidowania efektów uczenia się, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2013, s. 32.

f. kurs, inny niż wymienione w pkt 1–3 art. 117, ust. 1 a ustawy prawo oświatowe (inne niż KKZ, KUZ i KKO), umożliwiający uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmianę kwalifikacji zawodowych[58].

2. Kwalifikacje rynkowe w rzemiośle[59]. Należy do nich zaliczyć:
    a. kwalifikacje rynkowe w rzemiośle włączone do ZSK,
    b. przygotowanie zawodowe młodocianych pracowników[60],
    c. przyuczenie do wykonywania pracy młodocianych pracowników[61],
    d. praktyczną naukę zawodu dorosłych[62],
    e. przyuczenie do pracy dorosłych[63],
    f. kwalifikacje rynkowe w rzemiośle niewłączone do ZSK.
3. Kwalifikacje uregulowane:
    a. włączone do ZSK,
    b. niewłączone do ZSK.
4. Rynkowe[64]:
    a. włączone do ZSK,
    b. kwalifikacje nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych,
    c. inne rynkowe niewłączone do ZSK, a np. uznane w branży.

Z uwagi na trwające prace nad rozwojem Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji, nie jest możliwe wskazanie pełnej listy instytucji certyfikujących oraz samych kwalifikacji.

Dla lepszego zobrazowania ogólnej struktury kwalifikacji, ich systematykę z uwzględnieniem kwalifikacji zdobywanych w systemie formalnym i pozaformalnym, przedstawiono na rysunku 2.

[58] Art. 117 ustawy z dnia z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, Dz. U. z 2023 r. poz. 900, 1672, 1718 i 2005.
[59] Odpowiednik kwalifikacji rzemieślniczych w ZSK.
[60] § 6 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, t. j. Dz. U. 2018 poz. 2010.
[61] § 15 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.
[62] Art. 53a ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 475.
[63] Tamże.
[64] Odpowiednik kwalifikacji wolnorynkowych i sektorowych w ZSK.

Rysunek 2. Klasyfikacja kwalifikacji pełnych i cząstkowych oraz dokumentów potwierdzających ich nabycie

Zintegrowany System Kwalifikacji

Kształcenie formalne			
Kwalifikacje pełne			
nadawane w systemie oświaty		nadawane w systemie szkolnictwa wyższego i nauki	
nadawane w systemie szkolnictwa branżowego	inne kwalifikacje	nadawane po ukończeniu studiów	nadawane po ukonczeniu kształcenia specjalistycznego
np. dyplom zawodowy po ukonczeniu szkoly branzowej I stopnia, II stopnia, technikum (art. 19 ust.1 ustawy prawo oświatowe)	np. świadectwo ukończenia szkoly podstawowej, świadectwo dojrzalości (art. 19 ust.1 ustawy prawo oświatowe)	np. dyplom ukończenia studiow I stopnia, II stopnia, dyplom doktorski	świadectwo dyplomowanego specjalisty lub świadectwo dyplomowanego specjalisty technologa (art. 161 ust.4 ustawy prawo o szkolnictwie wyższym i nauce).

Kształcenie formalne	**Kształcenie pozaformalne**			
Kwalifikacje cząstkowe				
nadawane w systemie szkolnictwa wyższego i nauki	nadawane w systemie oświaty	nadawane poza systemem oświaty		
nadawane po studiach podyplomowych	nadawane w systemie szkolnictwa branżowego i pozostałych formach kształcenia ustawicznego wymienionych w art. 117 ust. 1a ustawy prawo oświatowe	rzemieślnicze	uregulowane	wolnorynkowe i sektorowe (in. rynkowe)
świadectwo ukończenia studiów podyplomowych	świadectwa potwierdzające kwalifikacje w zawodach	dyplomy mistrzowskie, świadectwa czeladnicze	dokumenty wynikające z przepisów szczególnych	dokumenty wynikające z przepisów szczególnych, ustaleń branzowych, wymagań ZRK

Źródło: opracowanie własne.

W ramach kształcenia pozaformalnego istnieje możliwość zdobycia kwalifikacji, dotyczących w istocie rzeczy, wyłącznie kwalifikacji zdefiniowanych w Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, jako **kwalifikacje cząstkowe**.

Struktura kwalifikacji nabywanych w drodze pozaformalnej, uwzględniająca różnice w podejściu do definicji kwalifikacji istniejące na gruncie prawa polskiego i wynikające z bardziej elastycznego podejścia Komisji Europejskiej (uwzględnionego w Wytycznych), została zaprezentowana na rysunku 3.

Rysunek 3. Klasyfikacja kwalifikacji cząstkowych, zdobywanych w drodze kształcenia formalnego i pozaformalnego

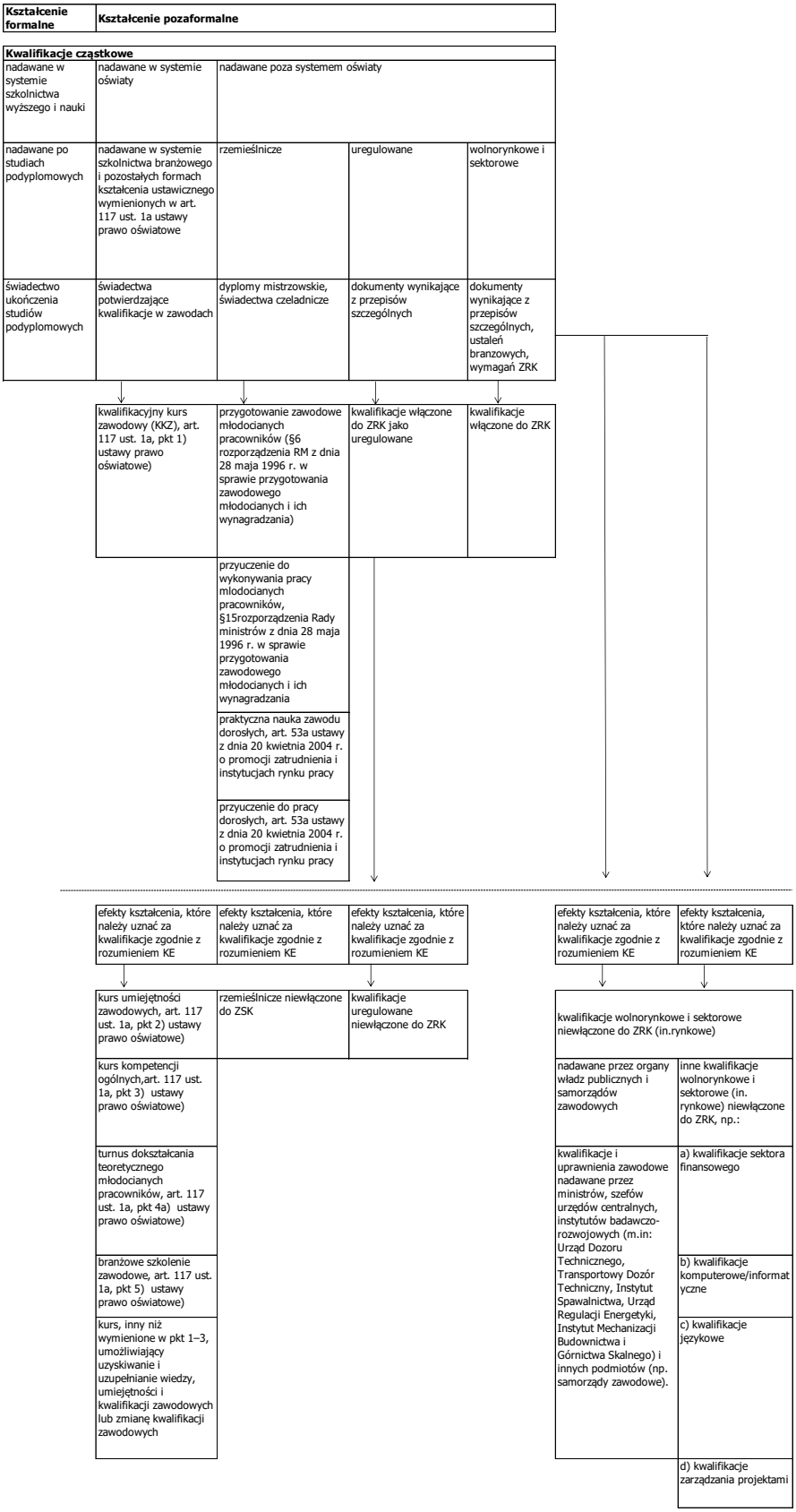

Źródło: opracowanie własne.

Biorąc pod uwagę fakt dużego poziomu skomplikowania struktury kwalifikacji występującego na gruncie praktyki kształcenia formalnego i pozaformalnego w Polsce, w aneksie i do publikacji zaprezentowano schemat pełnej klasyfikacji kwalifikacji nabywanych w drodze kształcenia formalnego i pozaformalnego, uwzględniający szersze rozumienia pojęcia kwalifikacji, prezentowane przez Komisję Europejską.

Przedmiotem szczególnego zainteresowania analizy są kwalifikacje nabywane w drodze kształcenia pozaformalnego. Każda z tych kwalifikacji, wyspecyfikowana w aneksie I, posiada własną ścieżkę edukacji pozaformalnej. Przebycie tej ścieżki warunkuje nabycie kwalifikacji lub kompetencji potwierdzonych przez uprawnioną instytucję, odpowiednim dokumentem. Szczegółowe ścieżki **nabywania kwalifikacji w drodze edukacji pozaformalnej** zaprezentowano w aneksie II. Ścieżki nabywania kwalifikacji w systemie edukacji pozaformalnej.

ROZDZIAŁ 3. Zapotrzebowanie na kwalifikacje i kompetencje w przetwórstwie przemysłowym oraz transporcie i gospodarce magazynowej

Rynek pracy województwa podlaskiego zmaga się z niedostatkiem kadr. Problem dotyka w szczególności analizowane sektory przetwórstwa przemysłowego oraz transportu i gospodarki magazynowej. Problemy identyfikowane przez podlaskie przedsiębiorstwa prowadzące działalność gospodarczą w analizowanych sektorach dotyczą kilku wymiarów:

- Ogólny problem z dostępem do kadr w ujęciu ilościowym, ponieważ przedsiębiorstwa posiadają nieobsadzone wakaty.
- Problem z dostępem do kadr w określonych zawodach, specjalnościach, o określonych umiejętnościach, niewymagających certyfikacji.
- Problem z dostępem do kadr o określonych kwalifikacjach, uprawnieniach poświadczonych odpowiednim dokumentem (świadectwo, certyfikat) wydanym przez uprawione do tego instytucje.

Potrzeby rynku zidentyfikowane w trakcie analiz zostały wyrażone w dwojaki sposób. Od **strony podażowej** – w zainteresowaniu udziałem w szkoleniach prowadzących do nabycia określonych kwalifikacji (rozumianych szeroko, w ujęciu zgodnym ze stanowiskiem prezentowanym przez Komisję Europejską). Obraz potrzeb rynku od tej strony odzwierciedliły wywiady przeprowadzone z operatorami bonów na szkolenia. Od **strony popytowej** – potrzeby analizowanych sektorów wyartykułowane zostały przez przedsiębiorców uczestniczących w wywiadach grupowych.

3.1. Popyt na kwalifikacje i kompetencje w przetwórstwie przemysłowym oraz transporcie i gospodarce magazynowej, w świetle wyników analiz

Odnosząc się do **sektora przetwórstwa przemysłowego**, należy wskazać, iż jest to sektor niejednorodny pod względem rodzajów wytwarzanych towarów. Do sekcji przetwórstwa przemysłowego, zgodnie z PKD należą 23 obszary produkcji: artykułów spożywczych, napojów, wyrobów tytoniowych, wyrobów tekstylnych, odzieży, skór, drewna, papieru, produktów rafinacji ropy naftowej, chemicznych, farmaceutycznych, gumy, surowców mineralnych, metali, komputerów, urządzeń elektrycznych, maszyn i urządzeń, pojazdów samochodowych, sprzętu transportowego, czy mebli.

Nieco mniejszym zróżnicowaniem charakteryzuje się **sektor transportu i gospodarki magazynowej**. Jest to sektor niejednorodny pod względem rodzajów usług transportowych. Do sekcji transport i gospodarka magazynowa, zgodnie z PKD, należy pięć obszarów: transport lądowy i rurociągowy, transport wodny, lotniczy, działalność pocztowa i kurierska oraz magazynowanie. Spośród wymienionych, kolejny poziom zróżnicowania występuje w transporcie lądowym, który specyfikuje

kilka rodzajów aktywności, dzielonych ze względu na rodzaj środka transportu (np. kolejowy, samochodowy) i rodzaj przewożonych obiektów (np. towarowy, osobowy).

Oba sektory, ze względu na swoją specyfikę, posiadają charakterystyczne potrzeby kwalifikacyjno-zawodowe, ale też obserwuje się w nich zapotrzebowanie o charakterze wspólnym, dotyczące zbieżnych kwalifikacji.

3.1.1. Popyt na kwalifikacje i kompetencje w przetwórstwie przemysłowym oraz transporcie i gospodarce magazynowej od strony podażowej (badanie operatorów bonów na szkolenie)

Analizy prowadzone od strony podażowej, w zakresie **przetwórstwa przemysłowego**, obejmujące wywiady z operatorami bonów na szkolenia, wykazały, że mieszkańcy regionu wykazywali ogromne zainteresowanie dofinansowaniem szkoleń pozwalających na zdobycie konkretnych kwalifikacji w drodze kształcenia pozaformalnego, nadawanych przez określone organy władz publicznych i samorządów zawodowych. Wymieniano konkretne nazwy kwalifikacji:

1) certyfikat kompetencji zawodowych w drogowym transporcie rzeczy,
2) naprawa i modyfikacja układów elektronicznych oraz płyt drukowanych,
3) prawo jazdy kat. C+E,
4) uprawnienia do kierowania pojazdami do przewozu towarów i rzeczy,
5) uprawnienia elektryczne tzw. SEP do 1kV,
6) uprawnienia na operatora pilarek mechanicznych,
7) uprawnienia na operatora wózka jezdniowego,
8) uprawnienia na podesty ruchome przejezdne,
9) uprawnienia na wózki jezdniowe specjalizowane (ładowarki teleskopowe),
10) uprawnienia operatora koparko-ładowarki,
11) uprawnienia operatora ładowarki jednonaczyniowej kl. I,
12) uprawnienia operatora urządzeń transportu bliskiego z obsługą agregatów prądotwórczych (tzw. podesty ruchome),
13) uprawnienia operatora wózka widłowego,
14) uprawnienia operatora żurawi przenośnych HDS,
15) uprawnienia operator-programista CNC,
16) uprawnienia spawacza (wszystkie metody) lub konkretnie wskazywano, np. metodę MAG, TIG.

Wskazania niemal nie różniły się między sobą (powtarzały się te same kwalifikacje), jedyne różnice polegały na wskazaniu identyfikowanego lokalnie zapotrzebowania na: operatorów pilarek mechanicznych, czy naprawę i modyfikację układów elektronicznych i płyt drukowanych. Istotne jest, że wskazywano potoczne nazwy kwalifikacji, które pomimo różnego wydźwięku oznaczają to samo, np. operator wózka jezdniowego – operator wózka widłowego – operator urządzeń transportu

bliskiego. W ujęciu generalnym, nie można mówić o przeważającym zainteresowaniu konkretnymi rodzajami szkoleń bez uwzględnienia uwarunkowań lokalnych. Lokalnie wskazywano na największe zapotrzebowanie na spawaczy lub na operatorów urządzeń, w przypadku których de facto, wszystkie (oprócz operatorów koparko-ładowarek), zgodnie z przepisami o dozorze technicznym, należy zaliczyć do urządzeń transportu bliskiego.

Respondenci nie identyfikowali zapotrzebowania na kursy, szkolenia, które nie nadają wprawdzie kwalifikacji, ale kończą się egzaminem i certyfikatem potwierdzającym ukończenie danej formy kształcenia oraz zdobyciem kompetencji wymaganych do wykonywania zadań zawodowych na danym stanowisku pracy, aczkolwiek do takiego rodzaju kompetencji, należałoby zaliczyć: naprawę i modyfikację układów elektronicznych oraz płyt drukowanych.

Istotne jest również, że wszyscy operatorzy bonów na szkolenie wskazali na ogromne zainteresowanie szkoleniami złożonymi z kilku komponentów szkoleniowych, pozwalających na jednoczesne zdobycie uprawnień (kwalifikacji) w kilku obszarach. Wiązało się to z możliwością pozyskania wysokich pułapów dofinansowania na szkolenia kończące się konkretnym rodzajem uprawnień i było skrzętnie wykorzystywane przez zainteresowane osoby. Przykładowe pakiety takich szkoleń:

- Kurs prawa jazdy kat. C, C+E, kwalifikacja wstępna przyspieszona kat. C, operator koparko-ładowarki kl. III, Kurs Sternika Motorowodnego – uprawniający do posługiwania się jednostką pływającą, o długości do 12 m bez ograniczenia mocy silnika, opłaty za badania, pierwsze egzaminy oraz wydanie dokumentu;
- Kurs prawa jazdy kat. CE, kurs ADR podstawa + cysterna, żurawi samojezdnych, podesty ruchome przejezdne, koparko-ładowarki kl. III i koparki jednonaczyniowe kl. III, pilarek mechanicznych z napędem mechanicznym, opłaty za badania, pierwsze egzaminy, oraz wydanie dokumentów;
- Kurs prawa jazdy kat. D (mając C), kwalifikacja wstępna przyspieszona kat. D, ADR podstawa + cysterna, nalewaki, żurawie samojezdne, operator koparko-ładowarki kl. III, pilarki mechaniczne do ścinki drzew opłaty za badania, pierwsze egzaminy oraz wydanie dokumentów.

Inną kwestią ważną podkreślenia, był fakt, że respondenci z potrzebami przetwórstwa przemysłowego wiązali jednoznacznie kwalifikacje o charakterze transportowym, a mianowicie prawo jazdy kat. C+E i powiązany z nim certyfikat kompetencji zawodowych w drogowym transporcie rzeczy, który potwierdza zarówno kwalifikacje, jak i wiedzę oraz umiejętności niezbędne do prowadzenia przedsiębiorstwa w branży transportowej, co wskazuje na wspólny obszar potrzeb w dwóch analizowanych sektorach.

Podobnie, biorąc pod uwagę stronę podażową, w **obszarze transportu i gospodarki magazynowej**, operatorzy bonów na szkolenia, wskazywali na następujące potrzeby w zakresie dofinansowania szkoleń pozwalających na zdobycie konkretnych kwalifikacji w drodze kształcenia pozaformalnego, nadawanych przez określone organy władz publicznych i samorządów zawodowych:

1) prawo jazdy kat. C,
2) prawo jazdy kat. D po kat. C,
3) kwalifikacja wstępna przyspieszona kat. D,
4) prawo jazdy kat. D+E,
5) kwalifikacja wstępna przyspieszona uzupełniająca kat. C, C+E,
6) prawo jazdy kat. C, C+E,
7) kwalifikacja wstępna przyspieszona kat. C1, C1+E, C, C+E,
8) kwalifikacja wstępna uzupełniająca przyspieszona kat. D1, D1+E, D, D+E,
9) prawo jazdy kat. C,
10) uprawnienia ADR zintegrowane, nalewaki (NO), podstawa cysterny,
11) kwalifikacja wstępna przyspieszona (przewóz rzeczy),
12) udokumentowane kwalifikacje i umiejętności obsługi dźwigu (HDS),
13) wózki widłowe,
14) uprawnienia do przewozu paliwa,
15) certyfikat kompetencji zawodowych w drogowym transporcie rzeczy,
16) patent Sternika Motorowodnego – uprawniający do posługiwania się jednostką pływającą, o długości do 12 m bez ograniczenia mocy silnika.

Również w tym przypadku wskazania były zbieżne (powtarzały się te same kwalifikacje), z drobnymi odchyleniami, jak w przypadku patentu na sternika motorowodnego. W przypadku transportu i gospodarki magazynowej, respondenci jednogłośnie wskazywali na największe zapotrzebowanie na uprawnienia do kierowania pojazdami kat. C+E.

Respondenci nie identyfikowali zapotrzebowania na kursy, szkolenia, które nie nadają wprawdzie kwalifikacji, ale kończą się egzaminem i certyfikatem potwierdzającym ukończenie danej formy kształcenia oraz zdobyciem kompetencji wymaganych do wykonywania zadań zawodowych na danym stanowisku pracy.
Także w tym przypadku operowano potocznymi nazwami kwalifikacji oraz wymieniano kwalifikacje charakterystyczne również dla przetwórstwa przemysłowego, jak wózki widłowe.

3.1.2. Popyt na kwalifikacje i kompetencje w przetwórstwie przemysłowym oraz transporcie i gospodarce magazynowej od strony popytowej (badanie przedsiębiorstw)

Zapotrzebowanie na nabywanie kwalifikacji, zgłaszane przez podażową stronę rynku pracy, w części zasadniczej, odnoszącej się do najczęściej wskazywanych potrzeb, pokryło się z wynikami analizy jakościowej przedstawicieli podlaskich przedsiębiorstw. W tym jednak przypadku, wskazywano również na wiele potrzeb kompetencyjnych, których nie można zaliczyć do szerokiego rozumienia pojęcia „kwalifikacji", prezentowanego przez Komisję Europejską oraz na potrzeby w zakresie kształtowania kompetencji miękkich pracowników.

Wskazane kompetencje, w tym miękkie były przywoływane przez pracodawców obszaru **przetwórstwa przemysłowego** na pierwszym miejscu. Wskazywano na ogromny niedosyt **kompetentnych handlowców**, posiadających umiejętność pracy z klientem. Przedsiębiorstwa muszą sprzedawać, aby przetrwać na rynku, stąd umiejętności sprzedażowe respondenci uważali za nieodzowne. Podkreślano konieczność okresowych **szkoleń pracowników księgowo-kadrowych**, wymuszane zmianami przepisów prawa. Artykułowano również zapotrzebowania na szkolenia kompetencyjne kierowane do kadry zarządzającej, związane z **zarządzaniem zespołami ludzkimi** oraz szkolenia językowe inne niż w zakresie j. angielskiego (niemiecki, francuski, włoski, holenderski), niezbędne w związku z wychodzeniem na rynki międzynarodowe.

Jeżeli chodzi o kwalifikacje w rozumieniu przyjętym na potrzeby przedmiotowej analizy, wskazywano:

1) operatorów wózków wysokiego składowania, widłowych, teleskopowych,
2) uprawnienia na suwnice,
3) uprawnienia elektryczne (SEP),
4) uprawnienia gazowe,
5) kierowców C+E,
6) uprawnienia ADR,
7) spawaczy (wszystkich rodzajów),
8) operatorów maszyn skrawających konwencjonalnych (tokarki, frezarki) i CNC,
9) automatyków utrzymania ruchu,
10) programowanie robotów spawalniczych (wskazywano, że kompetencje w tym zakresie posiadają automatycy utrzymania ruchu),
11) montażystów stolarki otworowej.

Badanie przedsiębiorstw sektora przetwórstwa przemysłowego, również wskazało na zdecydowane pokrywanie się potrzeb kwalifikacyjno-kompetencyjnych. Wskazania w większości pokrywały się ze sobą, aczkolwiek obserwowano specyfikę branżową, co uzewnętrzniało się we wskazywaniu potrzeb specyficznych (np. montażysta

stolarki otworowej). Również w tym przypadku istotne jest, że wskazywano potoczne nazwy kwalifikacji, które pomimo różnego wydźwięku oznaczają to samo, np. operator wózków wysokiego składowania, widłowych, teleskopowych, które w oficjalnej nomenklaturze UDT, ukrywają się pod kategorią wózków jezdniowych podnośnikowych.

Badane, w większości duże przedsiębiorstwa zajmujące się przetwórstwem przemysłowym, posiadają własną flotę pojazdów transportowych, stąd artykułowane było zapotrzebowanie na kwalifikacje kierowców kategorii C+E, a w przypadkach posiadania związku z materiałami niebezpiecznymi, również zapotrzebowania na uprawnienia do przewozu materiałów niebezpiecznych.

Ciekawym jest fakt, że przedsiębiorstwa generują zapotrzebowanie na operatorów tokarek i frezarek konwencjonalnych. Zwracano uwagę, że operatorzy obrabiarek sterowanych numerycznie CNC, nie potrafią obsługiwać sprzętu konwencjonalnego. Istotnym problemem w przypadku obróbki skrawaniem jest u kandydatów do pracy, brak podstawowej wiedzy w zakresie posługiwania się takimi narzędziami, jak **suwmiarka** czy **mikrometr**. Stale podkreślano brak umiejętności czytania **rysunku technicznego**. Zwracano jednocześnie uwagę, że bez tych podstawowych umiejętności, trudno jest nauczyć pracownika umiejętności wyższego rzędu, takich jak operowanie czy programowanie obrabiarek sterowanych numerycznie (CNC).

Zwracano również uwagę, że uprawienia elektryczne, tzw. SEP, są potrzebne na wielu stanowiskach pracy w przedsiębiorstwie produkcyjnym, włączając stanowiska automatyków. Nie dotyczą wyłącznie elektryków, a stanowisko pracy wiązane z tradycyjnym elektrykiem, rzadko występuje w tego rodzaju przedsiębiorstwach. Zakłady produkcyjne, które dysponują własnymi halami magazynowymi (o ile nie korzystają z outsourcingu), generują również duże zapotrzebowanie na uprawnienia do obsługi wózków widłowych, podnośników oraz podestów ruchomych.

Godnym podkreślenia jest fakt, że przedsiębiorcy negatywnie oceniali jakość dostępnych szkoleń i kursów prowadzących do uzyskania uprawnień. Według nich osoby, które są na tyle aktywne, aby podjąć kształcenie na kursie specjalistycznym, po uzyskaniu zaświadczenia czy certyfikatu, nie sprawdzają się w praktyce, po uzyskaniu dostępu do maszyny. Dlatego powszechnie stosowaną taktyką jest przyjmowanie do pracy osób bez uprawnień, dopuszczanie ich do maszyn pod nadzorem doświadczonego pracownika i jeśli taka osoba się sprawdzi, wysyłanie jej na potrzebny kurs, celem poświadczenia danego uprawnienia. Jednocześnie przedsiębiorstwa zwracają uwagę, że nie korzystają z dofinansowania kursów potrzebnych pracownikom, same ponoszą wszelkie koszty szkolenia pracowników i stać je na ponoszenie tych kosztów (należy jednak podkreślić, iż większość badanych stanowiły przedsiębiorstwa średnie i duże, o ustabilizowanej pozycji

na rynku). Podkreślają, że jeżeli uprawnienia są potrzebne, to nie jest rozwiązaniem korzystanie z dostępnych dofinansowań, których pozyskanie wymaga czasu i spełnienia wymogów biurokracji. Najszybszym rozwiązaniem jest zamówienie i opłacenie szkolenia we własnym zakresie.

Jednocześnie przedsiębiorcy jednoznacznie wskazywali na szybki postęp wywoływany zmianą technologiczną. Świadomość rozmówców ogniskowała się na postępującej automatyzacji i robotyzacji procesów wytwórczych. Wszyscy wskazywali na zmiany spodziewane w związku ze zwiększaniem w przedsiębiorstwach liczby automatów i robotów. Zwracano uwagę, że każdy zakup nowej maszyny, nawet rok do roku wiąże się z istotną zmianą i wpływa na proces wytwórczy. W związku z postępującą automatyzacją i robotyzacją procesów produkcyjnych, zwrócono również uwagę, że branże wykorzystujące roboty przemysłowe będą generowały coraz większe zapotrzebowanie na osoby z kwalifikacjami do obsługi tych urządzeń, do ich serwisowania i programowania. Wskazywano, że dynamicznych zmian w zakresie automatyzacji i robotyzacji na rynku regionalnym należy spodziewać się w ciągu 2-3 lat.

Branżowo identyfikowano potrzeby specyficzne dla danego obszaru działalności gospodarczej:

a) Badani przedsiębiorcy zwrócili uwagę na rosnące zapotrzebowanie na monterów stolarki otworowej. Wskazali, że osoba o tych kwalifikacjach kojarzona jest często z montażem okien, tymczasem rynek zgłasza zapotrzebowanie na takie osoby również w innych okolicznościach, takich jak: montaż bram garażowych, drzwi suwanych, fasad, ogrodów zimowych, ścian kurtynowych i wiele innych, wiązanych najczęściej z dużymi przeszkleniami. Zwracano uwagę na poważny problem związany z dostępnością kompetentnych montażystów, szczególnie w przypadku dużych konstrukcji. Przedsiębiorcy zaznaczali również, że brakuje odpowiednich kursów, zwłaszcza skierowanych do montażystów w regionie. Podkreślali, że szkolą pracowników wewnętrznie, ale dynamiczny rozwój rynku wymaga zewnętrznych szkoleń, uwzględniających przyszłe kierunki branży. Przedsiębiorcy wskazywali również na przewidywany, gwałtowny wzrost popytu na monterów, który będzie generowany polityką klimatyczną, wymuszającą wymianę starej stolarki otworowej.
b) Charakterystyczną cechą zakładów, ukierunkowanych na indywidualizację produkcji ze względu na specyficzne oczekiwania klienta, jest generowanie dużego popytu na operatorów obróbki skrawaniem. Tego rodzaju pracownicy są potrzebni ze względu na brak możliwości zautomatyzowania linii produkcyjnej, co wynika ze skupienia się na produkcji małoseryjnej.

Biorąc pod uwagę stronę podażową w **obszarze transportu i gospodarki magazynowej**, badane przedsiębiorstwa podkreślały istnienie zbieżnych potrzeb

kwalifikacyjnych. Również w tym przypadku większość potrzeb dotyczyła kwalifikacji przez określone organy władz publicznych i samorządów zawodowych. Wskazywano jednak także na zapotrzebowanie na kursy, szkolenia, które nie nadają wprawdzie kwalifikacji, ale kończą się egzaminem i certyfikatem np. kursy kierowane do magazynierów czy kursy z obsługi oprogramowania do zarządzania magazynem. Katalog wskazanych potrzeb kwalifikacyjno-kompetencyjnych obejmuje:

1) prawo jazdy kat. C,
2) prawo jazdy kat. D,
3) prawo jazdy kat. C+E,
4) kwalifikacja wstępna,
5) kwalifikacja wstępna przyspieszona,
6) kwalifikacja uzupełniająca,
7) uprawnienia ADR,
8) uprawnienia HDS,
9) uprawnienia do obsługi hakowca,
10) uprawnienia magazyniera,
11) uprawnienia do obsługi wózków jezdniowych,
12) uprawienia spawacza,
13) licencja na transport krajowy,
14) licencja na transport międzynarodowy.

Również w tej sytuacji wskazania były zbieżne (powtarzały się te same kwalifikacje), z drobnymi odchyleniami, jak w patencie na sternika motorowodnego. W przypadku **transportu i gospodarki magazynowej**, respondenci jednogłośnie wskazywali na największe zapotrzebowanie na uprawnienia do kierowania pojazdami kat. C+E. Jednocześnie, inaczej niż w przypadku przedstawicieli sektora przetwórstwa przemysłowego, reprezentanci sektora transportu i gospodarki magazynowej, biorący udział w wywiadzie, pozytywnie oceniali instytucje szkoleniowe, kształcące w zakresie kwalifikacji potrzebnych w branży. Podkreślali dużą dostępność dobrych i sprawdzonych podmiotów szkoleniowych. Respondenci wskazywali również na udogodnienie, jakim jest możliwość szkolenia się w części teoretycznej on-line. Zwracano jednak uwagę na brak odpowiedniego doświadczenia młodych pracowników w warunkach rzeczywistych.

3.1.3. Popyt na kwalifikacje i kompetencje w przetwórstwie przemysłowym oraz transporcie i gospodarce magazynowej – rankingi kwalifikacji

Prowadzone analizy wykazały, że w zdecydowanej większości, bez względu na to czy badana była strona podażowa rynku (potencjalni kandydaci do pracy) czy popytowa (przedsiębiorcy-pracodawcy), potrzeby kwalifikacyjno-kompetencyjne były zbieżne. Obserwowano drobne różnice wynikające z potrzeb lokalnych lub branżowych. O ile w przypadku **przetwórstwa przemysłowego** jako największe można było ocenić zapotrzebowanie na kwalifikacje operatorów wózków widłowych, spawaczy

i uprawnienia elektryczne, o tyle w przypadku transportu i magazynowania było to **prawo jazdy kat. C+E**. W przypadku pozostałych kategorii kwalifikacji trudno było pozycjonować istniejące zapotrzebowanie, mimo jego określenia jako duże. Ani operatorzy bonów szkoleniowych, ani przedsiębiorcy, nie byli w stanie jednoznacznie określić wagi poszczególnych uprawnień. W przypadku potrzeb, każdy brak jest oceniany jako ważny.

Aby opracować rankingi kwalifikacji istotnych z perspektywy potrzeb regionalnego rynku pracy, przeprowadzono ankietę w formie wywiadów grupowych, podczas których przedsiębiorcy oceniali znaczenie poszczególnych kwalifikacji dla swoich firm. Niestety, ankieta również nie doprowadziła do pozyskania jednoznacznych ocen w zakresie ważności kwalifikacji. O ile jako najważniejsze wskazywane były wymienione wcześniej kwalifikacje, o tyle w pozostałych przypadkach wskazania pod względem ważności równoważyły się, tzn. poszczególne kwalifikacje nie zdobywały przewagi pozwalającej na rankingowanie.

Biorąc powyższe pod uwagę, odstąpiono od próby stworzenia rankingów. Metoda oceny ekspertów zaangażowanych w analizę – stworzone zostały listy kwalifikacji i kompetencji pożądanych w branży, dla których pozycje od 1 do 10 nie oznaczają miejsca w rankingu.

W przypadku **sektora przetwórstwa przemysłowego** lista kwalifikacji najbardziej pożądanych z punktu widzenia potrzeb gospodarki obejmuje następujące kwalifikacje i kompetencje (kwalifikacje w szerokim ujęciu – podejściu prezentowanym przez Komisję Europejską):

1) operator wózka jezdniowego podnośnikowego,
2) operator suwnic,
3) operator wciągników i wciągarek,
4) operator żurawi,
5) operator podestów ruchomych,
6) kwalifikacje osób zajmujących się eksploatacją i dozorem urządzeń, instalacji i sieci energetycznych dotyczące urządzeń, instalacji i sieci elektroenergetycznych wytwarzających, przetwarzających, przesyłających i zużywających energię elektryczną,
7) obsługa obrabiarek skrawających sterowanych numerycznie (CNC),
8) programowanie obrabiarek skrawających sterowanych numerycznie (CNC),
9) automatyk utrzymania ruchu,
10) uprawnienia spawalnicze.

W przypadku **sektora transportu i gospodarki magazynowej** lista kwalifikacji najbardziej pożądanych z punktu widzenia potrzeb gospodarki obejmuje następujące kwalifikacje i kompetencje (kwalifikacje w szerokim ujęciu – podejściu prezentowanym przez Komisję Europejską):

1) prawo jazdy kategorii C, C1,
2) prawo jazdy kategorii C+E, C1+E,
3) prawo jazdy kategorii D, D1,
4) kwalifikacja wstępna – uprawnienia do przewozu osób i rzeczy,
5) kwalifikacja wstępna przyspieszona – uprawnienia do przewozu osób i rzeczy,
6) kwalifikacja uzupełniająca – uprawnienia do przewozu osób i rzeczy,
7) przewóz towarów niebezpiecznych (ADR),
8) operator żurawia przenośnego – przeładunkowego (hydrauliczny dźwig samochodowy – HDS),
9) operator dźwignika o ruchu nieprostoliniowym,
10) magazynier-logistyk.

Podczas tworzenia listy kwalifikacji, w zakresie nazewnictwa, posługiwano się oficjalną nomenklaturą stosowaną przez instytucje nadające uprawnienia w ramach danej kwalifikacji/kompetencji. Ponieważ w kilku przypadkach, te same kwalifikacje (np. prawo jazdy kat. C+E, operator wózka jezdniowego podnośnikowego) wskazywane były jako bardzo pożądane przez respondentów obu badanych sektorów, w listach wskazano je raz. Dzięki temu zapewniono możliwość dopisania innych pożądanych kwalifikacji i dokonania ich charakterystyki.

3.2. Ścieżki nabycia kwalifikacji i kompetencji pożądanych w przetwórstwie przemysłowym

Zgodnie z wynikami przeprowadzonych badań jakościowych, opracowano 10 ścieżek zdobycia kwalifikacji w zawodach pożądanych przez podlaskich pracodawców, realizujących się gospodarczo w sferze przemysłu.

Celem ułatwienia poruszania się po typach i rodzajach opisywanych kwalifikacji, nabywanych w drodze kształcenia pozaformalnego, przygotowano ich syntetyczne zestawienie, które prezentuje tabela 12.

Tabela 12. Typy i rodzaje kwalifikacji

TYP	RODZAJ	FORMA/SPOSÓB NABYCIA KWALIFIKACJI
Nadawane w systemie oświaty	Nadawane w systemie szkolnictwa branżowego – kwalifikacje cząstkowe, zdobywane w formach pozaszkolnych, wymienionych w art. 117 ustawy	1) Kwalifikacyjny kurs zawodowy(A) 2) Kurs umiejętności zawodowych(B) 3) Kurs kompetencji ogólnych(B) 4) Turnus dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników(B) 5) Branżowe szkolenie zawodowe(B) 6) Kurs, inny niż wymienione w pkt 1-3, umożliwiający uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmianę kwalifikacji zawodowych(B)

TYP	RODZAJ	FORMA/SPOSÓB NABYCIA KWALIFIKACJI
	prawo oświatowe[65]	
Nadawane poza systemem oświaty	Rzemieślnicze[66]	1) Przygotowanie zawodowe młodocianych pracowników(A) 2) Przyuczenie do wykonywania pracy młodocianych pracowników(A) 3) Praktyczna nauka zawodu dorosłych(A)
Nadawane poza systemem oświaty	Uregulowane	Kwalifikacje włączone do ZRK jako uregulowane(A)
Nadawane poza systemem oświaty	Wolnorynkowe i sektorowe	1) Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe)(B) 2) Kwalifikacje wolnorynkowe włączone do ZRK(B) 3) Kwalifikacje wolnorynkowe niewłączone do ZRK(B), np.: a) kwalifikacje sektora finansowego b) kwalifikacje komputerowe/informatyczne c) kwalifikacje językowe d) kwalifikacje zarządzania projektami

(A) – Kwalifikacje, których efekty kształcenia należy uznać za kwalifikacje zgodnie z przepisami prawa polskiego.

(B) – Kwalifikacje, których efekty kształcenia należy uznać za kwalifikacje zgodnie z rozumieniem Komisji Europejskiej.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 13. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji operatora wózka jezdniowego podnośnikowego

1. Nazwa zawodu/ kwalifikacji:	**Operator wózka jezdniowego podnośnikowego**
2. Odpowiednik zawodu/	Kierowca operator wózków jezdniowych (widłowych) (kod zawodu: 834401)

[65] Art. 117 ustawy z dnia z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, op. cit.

[66] § 6 i § 15 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.

specjalności z KZiS	
3. Typ kwalifikacji	Nadawane poza systemem oświaty
4. Rodzaj kwalifikacji	Wolnorynkowe i sektorowe
5. Charakterystyka kwalifikacji	Wózek jezdniowy jest rodzajem sprzętu mobilnego, wykorzystywanego w **transporcie bliskim**. Jest to więc jedno z urządzeń tzw. transportu bliskiego. Urządzenie to służy do płynnego i bezpiecznego transportu ładunków w płaszczyźnie poziomej oraz pionowej. Specyficznym rodzajem **wózka jezdniowego** jest **wózek jezdniowy podnośnikowy** (potocznie: wózek widłowy). **Wszystkie wózki jezdniowe podnośnikowe z mechanicznym napędem podnoszenia podlegają dozorowi technicznemu.** **Wózek jezdniowy podnośnikowy z mechanicznym napędem podnoszenia**: jest wózkiem z przymocowaną platformą, widłami lub innymi urządzeniami do manipulowania ładunkami, przystosowany do podnoszenia ładunku spaletyzowanego lub nie, na wysokość umożliwiającą składowanie i pobieranie ładunku, a także układanie w gniazdach i podejmowanie z gniazd. W związku z powyższym wózki, które nie posiadają mechanizmu podnoszenia (wózki unoszące, pchające, ciągnikowe) nie podlegają przepisom o dozorze technicznym. Przez napęd mechaniczny, należy rozumieć wszelkie rodzaje napędu (spalinowy, elektryczny, hydrauliczny) nie wymagające bezpośredniego działania siły mięśni ludzkich podczas wykonywania czynności podnoszenia ładunku[67]. Posiadanie kwalifikacji potwierdzonych zaświadczeniem kwalifikacyjnym jest wymagane w przypadku: a) wózków jezdniowych podnośnikowych z mechanicznym napędem podnoszenia z wysięgnikiem oraz wózków jezdniowych podnośnikowych z mechanicznym napędem podnoszenia z osobą obsługującą podnoszoną wraz z ładunkiem (uprawnia również do obsługi wszystkich pozostałych wózków jezdniowych podnośnikowych z mechanicznym napędem podnoszenia), b) wózków jezdniowych podnośnikowych z mechanicznym napędem podnoszenia

[67] https://www.udt.gov.pl/wozek-jezdniowy-podnosnikowy, [dostęp: 20.05.2024].

	z wyłączeniem wózków z wysięgnikiem oraz wózków z osobą obsługującą podnoszoną wraz z ładunkiem[68]. Należy przy tym podkreślić, iż o konieczności posiadania uprawnień decyduje wyposażenie wózka w mechaniczny napęd podnoszenia, a nie rodzaj źródła zasilania wózka. Tym samym, posiadanie uprawnień dotyczy zarówno wózków o napędzie spalinowym, jak też wózków elektrycznych, wyposażonych w agregaty. Uprawnienia nie są wymagane jedynie w wózkach bez mechanicznego napędu podnoszenia, oraz wózkach o wysokości podnoszenia do 40 cm[69].
6. Forma nabycia kwalifikacji[70]	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).
7. Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	I. Ukończenie kursu przygotowującego uczestników do samodzielnego obsługiwania wózków jezdniowych podnośnikowych. Każdy kurs składa się z: a) części teoretycznej – 25 h, b) części praktycznej – 10 h. Tego rodzaju kursy prowadzą np. zakłady doskonalenia zawodowego, jednostki szkoleniowe komercyjne, ośrodki szkolenia kierowców. II. Złożenie wniosku o przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego („egzaminu") do Urzędu Dozoru Technicznego. Egzamin składa się z części: a) teoretycznej, przeprowadzanej w formie pisemnej w postaci papierowej lub elektronicznej, b) praktycznej, polegającej na sprawdzeniu umiejętności w zakresie obsługi lub konserwacji urządzeń technicznych[71]. Tematyka egzaminacyjna podawana jest do publicznej wiadomości przez organ właściwej jednostki dozoru technicznego za pomocą

[68] Załącznik 3 do Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, Dz. U. poz. 1008.
[69] Zgodnie z informacją pozyskaną w UDT.
[70] Zgodnie z tabelą 12.
[71] § 3 ust. 1-3 Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.

	dostępnych środków komunikacji, w tym środków elektronicznych[72]. <u>TEMATYKA EGZAMINACYJNA</u> Pozytywny wynik egzaminu jest podstawą do wydania zaświadczenia kwalifikacyjnego przez organ właściwej jednostki dozoru technicznego. Zaświadczenie kwalifikacyjne jest podstawą wykonywania czynności zawodowych związanych z operowaniem wózkiem jezdniowym. Jednostki UDT przeprowadzają egzaminy w miejscach wykonywania pracy przez przyszłego operatora lub w miejscach szkolenia. Nie przeprowadza się egzaminów w siedzibach jednostek dozoru technicznego[73]. III. Jeżeli osoba, która uzyskała zaświadczenie kwalifikacyjne, chciałaby uzyskać certyfikat poświadczający uprawnienia na terenie Unii Europejskiej, może złożyć wniosek o wydanie certyfikatu w języku angielskim. W takiej sytuacji wymagane jest złożenie wniosku o wydanie certyfikatu do oddziału UDT/biura UDT/Centrali UDT z kopią posiadanych ważnych zaświadczeń kwalifikacyjnych stosownych do zakresu wnioskowanej certyfikacji dla odpowiednich rodzajów urządzeń technicznych oraz wniesienie stosownej opłaty. Certyfikacja dotyczy również obcokrajowców, którzy chcieliby wykonywać czynności operatora na terenie Polski [74].
8. Instytucja walidująca	Organ właściwej jednostki dozoru technicznego: oddział terenowy lub centrala Urząd Dozoru Technicznego (komisja kwalifikacyjna złożona z inspektorów UDT[75]).
9. Instytucja certyfikująca	Oddział UDT/biuro UDT/Centrala UDT

[72] § 3 ust. 5 Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.
[73] Zgodnie z informacją pozyskaną w UDT.
[74] https://www.udt.gov.pl/, [dostęp: 15.05.2024].
[75] Tamże.

10. Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Zaświadczenie kwalifikacyjne jest ważne: a) dla wózków jezdniowych podnośnikowych z mechanicznym napędem podnoszenia z wysięgnikiem oraz wózki jezdniowe podnośnikowe z mechanicznym napędem podnoszenia z osobą obsługującą podnoszoną wraz z ładunkiem (uprawnia również do obsługi wszystkich pozostałych wózków jezdniowych podnośnikowych z mechanicznym napędem podnoszenia) – **5 lat**, b) dla wózków jezdniowych podnośnikowych z mechanicznym napędem podnoszenia z wyłączeniem wózków z wysięgnikiem oraz wózków z osobą obsługującą podnoszoną wraz z ładunkiem – **10 lat**[76]. Zaświadczenia kwalifikacyjne potwierdzające umiejętność praktycznego wykonywania czynności oraz znajomość warunków technicznych dozoru technicznego, norm i przepisów prawnych w ich zakresie muszą posiadać **osoby obsługujące i konserwujące urządzenia techniczne podlegające dozorowi technicznemu**[77]. Przedłużenie okresu ważności zaświadczenia kwalifikacyjnego następuje na pisemny wniosek złożony do jednostki dozoru technicznego, która wydała zaświadczenie. Po złożeniu kompletnego wniosku, okres ważności zaświadczenia kwalifikacyjnego zostaje przedłużony na okres, na który było wydane zaświadczenie kwalifikacyjne[78]. W przypadku certyfikatu, jego ważność jest identyczna z datą ważności uznanego zaświadczenia kwalifikacyjnego. Data wydania certyfikatu jest datą podjęcia decyzji o udzieleniu certyfikacji[79]. Warunkiem przedłużenia ważności certyfikatu jest złożenie wniosku o jego przedłużenie przed upływem ważności tego certyfikatu[80].
11. Opis warunków dodatkowych	Kandydat ubiegający się o zaświadczenie kwalifikacyjne powinien: 1) posiadać ukończone 18 lat,

[76] Załącznik 3 do Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.
[77] https://www.udt.gov.pl/kwalifikacje-osob, [dostęp: 20.05.2024].
[78] § 7 ust. 1-5 Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.
[79] Program certyfikacji osób obsługujących i konserwujących urządzenia transportu bliskiego oraz napełniających zbiorniki ciśnieniowe przenośne, https://www.udt.gov.pl/images/CERT-3_PR, [dostęp: 20.05.2024].
[80] Tamże.

	2) stosownie do wnioskowanego zakresu: – posiadać wiedzę i umiejętność praktycznego wykonywania czynności obsługi lub konserwacji urządzenia transportu bliskiego, – posiadać wiedzę w zakresie warunków technicznych dozoru technicznego, norm i przepisów prawnych odnoszących się do certyfikowanego zakresu. Kandydat ubiegający się o certyfikację powinien: 1) posiadać ukończone 18 lat, 2) stosownie do wnioskowanego zakresu: – posiadać wiedzę i umiejętność praktycznego wykonywania czynności obsługi lub konserwacji urządzenia transportu bliskiego, – posiadać wiedzę w zakresie warunków technicznych dozoru technicznego, norm i przepisów prawnych odnoszących się do certyfikowanego zakresu, – posiadać zaświadczenie kwalifikacyjnie do danego rodzaju urządzeń technicznych, – władać językiem polskim w stopniu umożliwiającym przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego albo zapewnić udział tłumacza przysięgłego. O certyfikację może wnioskować osoba posiadająca zaświadczenie kwalifikacyjne wydane wcześniej przez jednostkę dozoru technicznego. Wniosek o certyfikację musi pokrywać się z zakresem ważnego zaświadczenia kwalifikacyjnego[81].

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 14. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji operatora suwnic

1. Nazwa zawodu/ kwalifikacji:	**Operator suwnic**
2. Odpowiednik zawodu/ specjalności z KZiS	Operator suwnic (suwnicowy) (kod zawodu: 834311)
3. Typ kwalifikacji	Nadawane poza systemem oświaty
4. Rodzaj kwalifikacji	Wolnorynkowe i sektorowe
5. Charakterystyka kwalifikacji	**Suwnica (dźwignica) jest rodzajem urządzenia transportu bliskiego.** **Suwnica** to inaczej dźwignica pracująca w ruchu przerywanym, zdolna do poruszania się po szynach lub bieżniach, posiadająca co najmniej jeden poziomy dźwigar i wyposażona w co najmniej jeden mechanizm podnoszący, przeznaczona do przemieszczania ładunków w przestrzeni

[81] Tamże.

	ograniczonej wysokością podnoszenia, rozpiętością dźwigara lub dźwigarów oraz długością toru jazdy całej maszyny. **Dźwigar** (tzw. **most**) – jest konstrukcją nośną dźwignicy, opartą na czołownicach, stanowiącą główny nośny element konstrukcyjny suwnicy, a jednocześnie stanowiącą tor jezdny dla wciągnika lub wciągarki[82]. Suwnica służy do opuszczania i podnoszenia towarów pionowo lub poziomo poprzez wciągnik lub wciągarkę. Towary przenoszone za pomocą suwnicy są ograniczone pod względem swojego toru jazdy, a także wysokości opuszczania i podnoszenia oraz szerokości mostu urządzenia[83]. Suwnica to dźwignica pracująca w ruchu przerywanym, zdolna do poruszania się po szynach lub bieżniach, posiadająca co najmniej jeden poziomy dźwigar i wyposażona w co najmniej jeden mechanizm podnoszący, przeznaczona do przemieszczania ładunków w przestrzeni ograniczonej wysokością podnoszenia, rozpiętością dźwigara lub dźwigarów oraz długością toru jazdy całej maszyny[84]. **Wszystkie suwnice, wciągniki i wciągarki podlegają dozorowi technicznemu.** Do ich obsługi wymagane jest posiadanie kwalifikacji potwierdzonych zaświadczeniem kwalifikacyjnym. Wyróżnia się dwa rodzaje takich urządzeń, wymagających posiadania wspomnianych uprawnień: a) suwnice, wciągniki i wciągarki ogólnego przeznaczenia, b) suwnice, wciągniki i wciągarki ogólnego oraz specjalnego przeznaczenia[85].
6. Forma nabycia kwalifikacji	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut

[82] https://dzwignice.info/baza-wiedzy/slownik-dzwignicowy/dzwigar, [dostęp: 22.05.2024].
[83] https://kursy-udt.pl/budowa-suwnic/, [dostęp: 21.05.2024].
[84] https://www.udt.gov.pl/co-i-kiedy-podlega-dozorowi/urzadzenia-transportu-bliskiego/suwnice-wciagniki-wciagarki-zuraw-stacjonarny/suwnice-wciagniki-wciagarki, [dostęp: 21.05.2024].
[85] Załącznik 3 do Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.

	Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).
7. Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	I. Ukończenie kursu przygotowującego uczestników do samodzielnego obsługiwania suwnic. Każdy kurs składa się z: a) części teoretycznej – 8-24 h (w zależności od jednostki szkolącej), b) części praktycznej – 4-10 h (w zależności od jednostki szkolącej). II. Złożenie wniosku o przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego („egzaminu"). Egzamin składa się z części: a) teoretycznej, przeprowadzanej w formie pisemnej w postaci papierowej lub elektronicznej, b) praktycznej, polegającej na sprawdzeniu umiejętności w zakresie obsługi lub konserwacji urządzeń technicznych[86]. Tematyka egzaminacyjna podawana jest do publicznej wiadomości przez organ właściwej jednostki dozoru technicznego za pomocą dostępnych środków komunikacji, w tym środków elektronicznych[87]. <u>TEMATYKA EGZAMINACYJNA</u> Pozytywny wynik egzaminu jest podstawą do wydania zaświadczenia kwalifikacyjnego przez organ właściwej jednostki dozoru technicznego. Zaświadczenie kwalifikacyjne jest podstawą wykonywania czynności zawodowych związanych z operowaniem urządzeniem. Jednostki UDT przeprowadzają egzaminy w miejscach wykonywania pracy przez przyszłego operatora lub w miejscach szkolenia. Nie przeprowadza się egzaminów w siedzibach jednostek dozoru technicznego[88]. III. Jeżeli osoba, która uzyskała zaświadczenie kwalifikacyjne, chciałaby uzyskać certyfikat poświadczający uprawnienia na terenie Unii Europejskiej, może złożyć wniosek o wydanie certyfikatu w języku angielskim. W takiej sytuacji wymagane jest złożenie wniosku o wydanie

[86] § 3 ust. 1-3 Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.
[87] § 3 ust. 5 Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.
[88] Zgodnie z informacją pozyskaną w UDT.

	certyfikatu do oddziału UDT/biura UDT/Centrali UDT z kopią posiadanych ważnych zaświadczeń kwalifikacyjnych stosownych do zakresu wnioskowanej certyfikacji dla odpowiednich rodzajów urządzeń technicznych oraz wniesienie stosownej opłaty. Certyfikacja dotyczy również obcokrajowców, którzy chcieliby wykonywać czynności operatora na terenie Polski [89].
8. Instytucja walidująca	Organ właściwej jednostki dozoru technicznego: oddział terenowy lub centrala Urząd Dozoru Technicznego (komisja kwalifikacyjna złożona z inspektorów UDT[90]).
9. Instytucja certyfikująca	Oddział UDT/biuro UDT/Centrala UDT
10. Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Zaświadczenia kwalifikacyjne potwierdzające umiejętność praktycznego wykonywania czynności oraz znajomość warunków technicznych dozoru technicznego, norm i przepisów prawnych w ich zakresie muszą posiadać **osoby obsługujące i konserwujące urządzenia techniczne podlegające dozorowi technicznemu**[91]. Przedłużenie okresu ważności zaświadczenia kwalifikacyjnego następuje na pisemny wniosek złożony do jednostki dozoru technicznego, która wydała zaświadczenie. Po złożeniu kompletnego wniosku, okres ważności zaświadczenia kwalifikacyjnego zostaje przedłużony na okres, na który było wydane zaświadczenie kwalifikacyjne[92]. Zaświadczenie kwalifikacyjne jest ważne dla: a) suwnic, wciągników i wciągarek ogólnego przeznaczenia – **5 lat**, b) suwnic, wciągników i wciągarek ogólnego oraz specjalnego przeznaczenia – **10 lat**[93]. W przypadku certyfikatu, jego ważność jest identyczna z datą ważności uznanego zaświadczenia

[89] https://www.udt.gov.pl/, [dostęp: 15.05.2024].
[90] Tamże.
[91] https://www.udt.gov.pl/kwalifikacje-osob, [dostęp: 20.05.2024].
[92] § 7 ust. 1-5 Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.
[93] Załącznik 3 do Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.

	kwalifikacyjnego. Data wydania certyfikatu jest datą podjęcia decyzji o udzieleniu certyfikacji[94]. Warunkiem przedłużenia ważności certyfikatu jest złożenie wniosku o jego przedłużenie przed upływem ważności tego certyfikatu[95].
11. Opis warunków dodatkowych	Kandydat ubiegający się o zaświadczenie kwalifikacyjne powinien: 1) posiadać ukończone 18 lat, 2) stosownie do wnioskowanego zakresu: – posiadać wiedzę i umiejętność praktycznego wykonywania czynności obsługi lub konserwacji urządzenia transportu bliskiego, – posiadać wiedzę w zakresie warunków technicznych dozoru technicznego, norm i przepisów prawnych odnoszących się do certyfikowanego zakresu. Kandydat ubiegający się o certyfikację powinien: 1) posiadać ukończone 18 lat, 2) stosownie do wnioskowanego zakresu: – posiadać wiedzę i umiejętność praktycznego wykonywania czynności obsługi lub konserwacji urządzenia transportu bliskiego, – posiadać wiedzę w zakresie warunków technicznych dozoru technicznego, norm i przepisów prawnych odnoszących się do certyfikowanego zakresu, – posiadać zaświadczenie kwalifikacyjnie do danego rodzaju urządzeń technicznych, – władać językiem polskim w stopniu umożliwiającym przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego albo zapewnić udział tłumacza przysięgłego. O certyfikację może wnioskować osoba posiadająca zaświadczenie kwalifikacyjne wydane wcześniej przez jednostkę dozoru technicznego. Wniosek o certyfikację musi pokrywać się z zakresem ważnego zaświadczenia kwalifikacyjnego[96].

Źródło: opracowanie własne.

[94] Program certyfikacji osób obsługujących i konserwujących urządzenia transportu bliskiego oraz napełniających zbiorniki ciśnieniowe przenośne, https://www.udt.gov.pl/images/CERT-3_PR, [dostęp: 20.05.2024].
[95] Tamże.
[96] Tamże.

Tabela 15. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji operatora wciągników i wciągarek

1. Nazwa zawodu/ kwalifikacji:	**Operator wciągników i wciągarek**
2. Odpowiednik zawodu/ specjalności z KZiS	Brak
3. Typ kwalifikacji	Nadawane poza systemem oświaty
4. Rodzaj kwalifikacji	Wolnorynkowe i sektorowe
5. Charakterystyka kwalifikacji	**Wciągnik** to dźwignica pracująca w ruchu przerywanym, przeznaczona do podnoszenia i opuszczania ładunków na określonej drodze, z przejazdem lub bez. Ładunki mogą być zawieszone na hakach lub innych urządzeniach chwytnych. **Wciągarka** (wciągnik typu otwartego) to dźwignica pracująca w ruchu przerywanym, przeznaczona do podnoszenia i opuszczania ładunków na określonej drodze, z przejazdem lub bez. Ładunki mogą być zawieszone na hakach lub innych urządzeniach chwytnych. Zespół mechanizmów wciągarki najczęściej zabudowany na odrębnej ramie stanowiącej główną konstrukcję nośną maszyny. Nazwa potoczna: elektrowciąg[97]. **Wszystkie wciągniki i wciągarki podlegają dozorowi technicznemu.** Do ich obsługi wymagane jest posiadanie kwalifikacji potwierdzonych zaświadczeniem kwalifikacyjnym. Wyróżnia się dwa rodzaje takich urządzeń, wymagających posiadania wspomnianych uprawnień: a) wciągniki i wciągarki ogólnego przeznaczenia, b) wciągniki i wciągarki ogólnego oraz specjalnego przeznaczenia[98].
6. Forma nabycia kwalifikacji	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).

[97] https://kursy-udt.pl/budowa-suwnic/, [dostęp: 21.05.2024].
[98] Załącznik 3 do Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.

7. Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	I. Ukończenie kursu przygotowującego uczestników do samodzielnego obsługiwania wciągników i wciągarek. Każdy kurs składa się z: a) części teoretycznej – (liczba godzin w zależności od jednostki szkolącej), b) części praktycznej – (liczba godzin w zależności od jednostki szkolącej). II. Złożenie wniosku o przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego („egzaminu”). Egzamin składa się z części: a) teoretycznej, przeprowadzanej w formie pisemnej w postaci papierowej lub elektronicznej, b) praktycznej, polegającej na sprawdzeniu umiejętności w zakresie obsługi lub konserwacji urządzeń technicznych[99]. Tematyka egzaminacyjna podawana jest do publicznej wiadomości przez organ właściwej jednostki dozoru technicznego za pomocą dostępnych środków komunikacji, w tym środków elektronicznych[100]. <u>TEMATYKA EGZAMINACYJNA</u> Pozytywny wynik egzaminu jest podstawą do wydania zaświadczenia kwalifikacyjnego przez organ właściwej jednostki dozoru technicznego. Zaświadczenie kwalifikacyjne jest podstawą wykonywania czynności zawodowych związanych z operowaniem urządzeniem. Jednostki UDT przeprowadzają egzaminy w miejscach wykonywania pracy przez przyszłego operatora lub w miejscach szkolenia. Nie przeprowadza się egzaminów w siedzibach jednostek dozoru technicznego[101]. III. Jeżeli osoba, która uzyskała zaświadczenie kwalifikacyjne, chciałaby uzyskać certyfikat poświadczający uprawnienia na terenie Unii Europejskiej, może złożyć wniosek o wydanie certyfikatu w języku angielskim. W takiej sytuacji wymagane jest złożenie wniosku o wydanie certyfikatu do oddziału UDT/biura UDT/Centrali UDT z kopią posiadanych ważnych zaświadczeń

[99] § 3 ust. 1-3 Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.
[100] § 3 ust. 5 Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.
[101] Zgodnie z informacją pozyskaną w UDT.

	kwalifikacyjnych stosownych do zakresu wnioskowanej certyfikacji dla odpowiednich rodzajów urządzeń technicznych oraz wniesienie stosownej opłaty. Certyfikacja dotyczy również obcokrajowców, którzy chcieliby wykonywać czynności operatora na terenie Polski [102].
8. Instytucja walidująca	Organ właściwej jednostki dozoru technicznego: oddział terenowy lub centrala Urząd Dozoru Technicznego (komisja kwalifikacyjna złożona z inspektorów UDT[103]).
9. Instytucja certyfikująca	Oddział UDT/biuro UDT/Centrala UDT
10. Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Zaświadczenia kwalifikacyjne potwierdzające umiejętność praktycznego wykonywania czynności oraz znajomość warunków technicznych dozoru technicznego, norm i przepisów prawnych w ich zakresie muszą posiadać **osoby obsługujące i konserwujące urządzenia techniczne podlegające dozorowi technicznemu**[104]. Przedłużenie okresu ważności zaświadczenia kwalifikacyjnego następuje na pisemny wniosek złożony do jednostki dozoru technicznego, która wydała zaświadczenie. Po złożeniu kompletnego wniosku, okres ważności zaświadczenia kwalifikacyjnego zostaje przedłużony na okres, na który było wydane zaświadczenie kwalifikacyjne[105]. Zaświadczenie kwalifikacyjne jest ważne w przypadku: a) wciągników i wciągarek ogólnego przeznaczenia – **5 lat**, b) wciągników i wciągarek ogólnego oraz specjalnego przeznaczenia – **10 lat**[106]. W przypadku certyfikatu, jego ważność jest identyczna z datą ważności uznanego zaświadczenia kwalifikacyjnego. Data wydania certyfikatu jest datą podjęcia decyzji o udzieleniu certyfikacji[107].

[102] https://www.udt.gov.pl/, [dostęp: 15.05.2024].
[103] Tamże.
[104] https://www.udt.gov.pl/kwalifikacje-osob, [dostęp: 20.05.2024].
[105] § 7 ust. 1-5 Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.
[106] Załącznik 3 do Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.
[107] Program certyfikacji osób obsługujących i konserwujących urządzenia transportu bliskiego oraz napełniających zbiorniki ciśnieniowe przenośne, https://www.udt.gov.pl/images/CERT-3_PR, [dostęp: 20.05.2024].

	Warunkiem przedłużenia ważności certyfikatu jest złożenie wniosku o jego przedłużenie przed upływem ważności tego certyfikatu[108].
11. Opis warunków dodatkowych	Kandydat ubiegający się o zaświadczenie kwalifikacyjne powinien: 1) posiadać ukończone 18 lat, 2) stosownie do wnioskowanego zakresu: – posiadać wiedzę i umiejętność praktycznego wykonywania czynności obsługi lub konserwacji urządzenia transportu bliskiego, – posiadać wiedzę w zakresie warunków technicznych dozoru technicznego, norm i przepisów prawnych odnoszących się do certyfikowanego zakresu. Kandydat ubiegający się o certyfikację powinien: 1) posiadać ukończone 18 lat, 2) stosownie do wnioskowanego zakresu: – posiadać wiedzę i umiejętność praktycznego wykonywania czynności obsługi lub konserwacji urządzenia transportu bliskiego, – posiadać wiedzę w zakresie warunków technicznych dozoru technicznego, norm i przepisów prawnych odnoszących się do certyfikowanego zakresu, – posiadać zaświadczenie kwalifikacyjnie do danego rodzaju urządzeń technicznych, – władać językiem polskim w stopniu umożliwiającym przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego albo zapewnić udział tłumacza przysięgłego. O certyfikację może wnioskować osoba posiadająca zaświadczenie kwalifikacyjne wydane wcześniej przez jednostkę dozoru technicznego. Wniosek o certyfikację musi pokrywać się z zakresem ważnego zaświadczenia kwalifikacyjnego[109].

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 16. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji operatora żurawi

1. Nazwa zawodu/ kwalifikacji:	**Operator żurawi**
2. Odpowiednik zawodu/ specjalności z KZiS	Operator żurawia jezdniowego (kod zawodu: 834316) Operator żurawia wieżowego (kod zawodu: 834316)
3. Typ kwalifikacji	Nadawane poza systemem oświaty

[108] Tamże.
[109] Tamże.

4. Rodzaj kwalifikacji	Wolnorynkowe i sektorowe
5. Charakterystyka kwalifikacji	Istnieje kilka rodzajów żurawi. Wszystkie zaliczane są do urządzeń tzw. transportu bliskiego. **Żuraw wieżowy** to rodzaj dźwignicy składającej się z pionowego masztu montowanego na przejezdnym lub stacjonarnym podwoziu i wysięgnika poziomego lub nachylonego pod kątem do poziomu; żuraw wieżowy (zwany także budowlanym) podnosi ładunki na haku opuszczanym na linie z wysięgnika żurawia. **Żuraw szybkomontujący** to dźwignica składająca się z pionowego masztu montowanego na przejezdnym lub stacjonarnym podwoziu i wysięgnika poziomego lub nachylonego pod kątem do poziomu; podnosi ładunki na haku opuszczanym na linie z wysięgnika żurawia; żuraw dolnoobrotowy, którego konstrukcja umożliwia przygotowanie do pracy w krótkim czasie bez użycia dodatkowych urządzeń. Nazwa potoczna: dźwig. **Żuraw stacjonarny** to dźwignica pracująca w ruchu przerywanym, przeznaczona do przemieszczania ładunków w przestrzeni ograniczonej wysokością podnoszenia, długością wysięgnika oraz kątem obrotu wysięgnika. Żuraw warsztatowy najczęściej składa się z zamontowanego na stałe do podłoża słupa z obrotowym wysięgnikiem lub samego wysięgnika zamocowanego obrotowo np. do ściany lub innej maszyny. Mechanizmy podnoszenia i zmiany wysięgu najczęściej realizowane są poprzez wykorzystanie wciągnika poruszającego się po wysięgniku. **Żurawie** – co do zasady wszystkie podlegają dozorowi technicznemu. Jednak w odniesieniu do żurawi o udźwigu do 250 kg z **wyłączeniem żurawi służących do przemieszczania osób** ustalono formę dozoru uproszczonego (urządzenia nie wymagają zgłoszenia do UDT i badań, ale należy zapewnić konserwację i obsługę przez osoby posiadające odpowiednie uprawnienia; oraz uprawnienia do obsługi nie są wymagane przy urządzeniach z napędem ręcznym)[110]. Wykonywanie operacji tego typu sprzętem wymaga posiadania uprawnień potwierdzonych odpowiednimi

[110] https://www.udt.gov.pl/co-i-kiedy-podlega-dozorowi/urzadzenia-transportu-bliskiego/suwnice-wciagniki-wciagarki-zuraw-stacjonarny/suwnice-wciagniki-wciagarki, [dostęp: 21.05.2024].

	dokumentami. W związku z istnieniem kilku rodzajów żurawi, wyróżnia się kilka rodzajów uprawnień, w przypadku których wymagane jest posiadanie kwalifikacji potwierdzonych zaświadczeniem kwalifikacyjnym. Dotyczy to następujących rodzajów urządzeń: a) żurawi stacjonarnych, b) żurawi przewoźnych **(HDS)** i przenośnych (uprawnia do obsługi żurawi przewoźnych i przenośnych oraz stacjonarnych), c) żurawi samojezdnych (uprawnia do obsługi żurawi samojezdnych, przewoźnych i przenośnych oraz stacjonarnych), d) żurawi szynowych, e) żurawi wieżowych i szybkomontujących (uprawnia do obsługi żurawi wieżowych i szybkomontujących oraz szynowych), f) żurawi kolejowych i na pojazdach kolejowych, g) żurawi pokładowych, h) żurawi pływających (uprawnia do obsługi żurawi pływających oraz pokładowych)[111].
6. Forma nabycia kwalifikacji	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).
7. Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	I. Ukończenie kursu przygotowującego uczestników do samodzielnego obsługiwania określonego typu żurawi. Każdy kurs składa się z: a) części teoretycznej (liczba godzin zależna od jednostki szkolącej), b) części praktycznej (liczba godzin zależna od jednostki szkolącej). II. Złożenie wniosku o przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego („egzaminu") do właściwej jednostki dozoru technicznego (Urzędu Dozoru Technicznego). Egzamin składa się z części:

[111] Załącznik 3 do Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.

	a) teoretycznej, przeprowadzanej w formie pisemnej w postaci papierowej lub elektronicznej, b) praktycznej, polegającej na sprawdzeniu umiejętności w zakresie obsługi lub konserwacji urządzeń technicznych[112]. Tematyka egzaminacyjna podawana jest do publicznej wiadomości przez organ właściwej jednostki dozoru technicznego za pomocą dostępnych środków komunikacji, w tym środków elektronicznych[113]. <u>TEMATYKA EGZAMINACYJNA</u> Pozytywny wynik egzaminu jest podstawą do wydania zaświadczenia kwalifikacyjnego przez organ właściwej jednostki dozoru technicznego. Zaświadczenie kwalifikacyjne jest podstawą wykonywania czynności zawodowych związanych z operowaniem urządzeniem. Jednostki UDT przeprowadzają egzaminy w miejscach wykonywania pracy przez przyszłego operatora lub w miejscach szkolenia. Nie przeprowadza się egzaminów w siedzibach jednostek dozoru technicznego[114]. III. Jeżeli osoba, która uzyskała zaświadczenie kwalifikacyjne, chciałaby uzyskać certyfikat poświadczający uprawnienia na terenie Unii Europejskiej, może złożyć wniosek o wydanie certyfikatu w języku angielskim. W takiej sytuacji wymagane jest złożenie wniosku o wydanie certyfikatu do oddziału UDT/biura UDT/Centrali UDT z kopią posiadanych ważnych zaświadczeń kwalifikacyjnych stosownych do zakresu wnioskowanej certyfikacji dla odpowiednich rodzajów urządzeń technicznych oraz wniesienie stosownej opłaty. Certyfikacja dotyczy również obcokrajowców, którzy chcieliby wykonywać czynności operatora na terenie Polski[115].
8. Instytucja walidująca	Organ właściwej jednostki dozoru technicznego: oddział terenowy lub centrala Urząd Dozoru

[112] § 3 ust. 1-3 Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.
[113] § 3 ust. 5 Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.
[114] Zgodnie z informacją pozyskaną w UDT.
[115] https://www.udt.gov.pl/, [dostęp: 15.05.2024].

	Technicznego (komisja kwalifikacyjna złożona z inspektorów UDT[116]).
9. Instytucja certyfikująca	Oddział UDT/biuro UDT/Centrala UDT
10. Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Zaświadczenie kwalifikacyjne jest ważne, w przypadku: a) żurawi stacjonarnych – 10 lat, b) żurawi przewoźnych **(HDS)** i przenośnych – 10 lat, c) żurawi samojezdnych – 5 lat, d) żurawi szynowych – 5 lat, e) żurawi wieżowych i szybkomontujących – 5 lat, f) żurawi kolejowych i na pojazdach kolejowych – 5 lat, g) żurawi pokładowych – 5 lat, h) żurawi pływających – 5 lat[117]. Zaświadczenia kwalifikacyjne potwierdzające umiejętność praktycznego wykonywania czynności oraz znajomość warunków technicznych dozoru technicznego, norm i przepisów prawnych w ich zakresie muszą posiadać **osoby obsługujące i konserwujące urządzenia techniczne podlegające dozorowi technicznemu**[118]. Przedłużenie okresu ważności zaświadczenia kwalifikacyjnego następuje na pisemny wniosek złożony do jednostki dozoru technicznego, która wydała zaświadczenie. Po złożeniu kompletnego wniosku, okres ważności zaświadczenia kwalifikacyjnego zostaje przedłużony na okres, na który było wydane zaświadczenie kwalifikacyjne[119]. W przypadku certyfikatu, jego ważność jest identyczna z datą ważności uznanego zaświadczenia kwalifikacyjnego. Data wydania certyfikatu jest datą podjęcia decyzji o udzieleniu certyfikacji[120].

[116] Tamże.
[117] Załącznik 3 do Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.
[118] https://www.udt.gov.pl/kwalifikacje-osob, [dostęp: 20.05.2024].
[119] § 7 ust. 1-5 Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.
[120] Program certyfikacji osób obsługujących i konserwujących urządzenia transportu bliskiego oraz napełniających zbiorniki ciśnieniowe przenośne, https://www.udt.gov.pl/images/CERT-3_PR, [dostęp: 20.05.2024].

	Warunkiem przedłużenia ważności certyfikatu jest złożenie wniosku o jego przedłużenie przed upływem ważności tego certyfikatu[121].
11. Opis warunków dodatkowych	Kandydat ubiegający się o zaświadczenie kwalifikacyjne powinien: 1) posiadać ukończone 18 lat, 2) stosownie do wnioskowanego zakresu: – posiadać wiedzę i umiejętność praktycznego wykonywania czynności obsługi lub konserwacji urządzenia transportu bliskiego, – posiadać wiedzę w zakresie warunków technicznych dozoru technicznego, norm i przepisów prawnych odnoszących się do certyfikowanego zakresu. Kandydat ubiegający się o certyfikację powinien: 1) posiadać ukończone 18 lat, 2) stosownie do wnioskowanego zakresu: – posiadać wiedzę i umiejętność praktycznego wykonywania czynności obsługi lub konserwacji urządzenia transportu bliskiego, – posiadać wiedzę w zakresie warunków technicznych dozoru technicznego, norm i przepisów prawnych odnoszących się do certyfikowanego zakresu, – posiadać zaświadczenie kwalifikacyjnie do danego rodzaju urządzeń technicznych, – władać językiem polskim w stopniu umożliwiającym przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego albo zapewnić udział tłumacza przysięgłego. O certyfikację może wnioskować osoba posiadająca zaświadczenie kwalifikacyjne wydane wcześniej przez jednostkę dozoru technicznego. Wniosek o certyfikację musi pokrywać się z zakresem ważnego zaświadczenia kwalifikacyjnego[122].

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 17. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji operatora podestów ruchomych

1. Nazwa zawodu/ kwalifikacji:	**Operator podestów ruchomych**
2. Odpowiednik zawodu/specjalności z KZiS	Brak
3. Typ kwalifikacji	Nadawane poza systemem oświaty

[121] Tamże.
[122] Tamże.

4. Rodzaj kwalifikacji	Wolnorynkowe i sektorowe
5. Charakterystyka kwalifikacji	Istnieje kilka rodzajów podestów ruchomych. Wszystkie zaliczane są do urządzeń tzw. transportu bliskiego. **Podest ruchomy przejezdny** jest maszyną przejezdną przeznaczoną do przemieszczania osób na stanowiska robocze, na których wykonują one określone prace z platformy roboczej, przy założeniu, że osoby te wchodzą i schodzą z platformy w jej jednym określonym położeniu dostępu. Podest ruchomy przejezdny składa się co najmniej z platformy roboczej z elementami sterowniczymi, wysięgnika i podwozia; może występować w wersji przegubowej lub nożycowej. Nazwa potoczna: kosz. **Podest ruchomy wiszący** to opuszczana na linach platforma robocza (kosz) zawieszona na specjalnych dźwigarach układanych na dachu budynku. **Podest ruchomy masztowy** to platforma podnoszona na maszcie zamontowanym na podwoziu umożliwiającym przejazd urządzenia. Podesty ruchome służą do podnoszenia osób i materiałów w czasie prac budowlanych lub montażowych na wysokościach. **Podest ruchomy załadowczy** to urządzenie (platforma) służące do podnoszenia ładunków w celu ich załadunku lub rozładunku, zazwyczaj o napędzie hydraulicznym, zamontowane na pojeździe. Nazwa potoczna: winda/klapa załadowcza na samochodzie. Dla podestów załadowczych o udźwigu do 250 kg z **wyłączeniem podestów załadowczych służących do przemieszczania osób** ustalono formę dozoru uproszczonego (urządzenia nie wymagają zgłoszenia do UDT i badań, ale należy zapewnić konserwację przez osoby posiadające odpowiednie uprawnienia)[123]. **Wszystkie podesty ruchome podlegają dozorowi technicznemu.** Operowanie tego typu sprzętem wymaga posiadania uprawnień potwierdzonych odpowiednimi dokumentami. W związku z istnieniem kilku rodzajów podestów ruchomych, wyróżnia się kilka rodzajów uprawnień, w przypadku których

[123] https://www.udt.gov.pl/co-i-kiedy-podlega-dozorowi/urzadzenia-transportu-bliskiego/suwnice-wciagniki-wciagarki-zuraw-stacjonarny/suwnice-wciagniki-wciagarki, [dostęp: 21.05.2024].

	wymagane jest posiadanie kwalifikacji potwierdzonych zaświadczeniem kwalifikacyjnym. Dotyczy to następujących rodzajów urządzeń: a) podesty ruchome stacjonarne, b) podesty ruchome wiszące (uprawnia do obsługi podestów ruchomych wiszących oraz stacjonarnych), c) podesty ruchome masztowe (uprawnia do obsługi podestów ruchomych masztowych oraz stacjonarnych), d) podesty ruchome przejezdne, e) podesty na pojazdach kolejowych[124].
6. Forma nabycia kwalifikacji	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).
7. Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	I. Ukończenie kursu przygotowującego uczestników do samodzielnego obsługiwania określonego typu podestów. Każdy kurs składa się z: a) części teoretycznej (liczba godzin zależna od jednostki szkolącej), b) części praktycznej (liczba godzin zależna od jednostki szkolącej). II. Złożenie wniosku o przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego („egzaminu") do właściwej jednostki dozoru technicznego (Urzędu Dozoru Technicznego). Egzamin składa się z części: a) teoretycznej, przeprowadzanej w formie pisemnej w postaci papierowej lub elektronicznej, b) praktycznej, polegającej na sprawdzeniu umiejętności w zakresie obsługi lub konserwacji urządzeń technicznych[125]. Tematyka egzaminacyjna podawana jest do publicznej wiadomości przez organ właściwej jednostki dozoru technicznego za pomocą

[124] Załącznik 3 do Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.
[125] § 3 ust. 1-3 Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.

	dostępnych środków komunikacji, w tym środków elektronicznych[126]. TEMATYKA EGZAMINACYJNA Pozytywny wynik egzaminu jest podstawą do wydania zaświadczenia kwalifikacyjnego przez organ właściwej jednostki dozoru technicznego. Zaświadczenie kwalifikacyjne jest podstawą wykonywania czynności zawodowych związanych z operowaniem urządzeniem. Jednostki UDT przeprowadzają egzaminy w miejscach wykonywania pracy przez przyszłego operatora lub w miejscach szkolenia. Nie przeprowadza się egzaminów w siedzibach jednostek dozoru technicznego[127]. III. Jeżeli osoba, która uzyskała zaświadczenie kwalifikacyjne, chciałaby uzyskać certyfikat poświadczający uprawnienia na terenie Unii Europejskiej, może złożyć wniosek o wydanie certyfikatu w języku angielskim. W takiej sytuacji wymagane jest złożenie wniosku o wydanie certyfikatu do oddziału UDT/biura UDT/Centrali UDT z kopią posiadanych ważnych zaświadczeń kwalifikacyjnych stosownych do zakresu wnioskowanej certyfikacji dla odpowiednich rodzajów urządzeń technicznych oraz wniesienie stosownej opłaty. Certyfikacja dotyczy również obcokrajowców, którzy chcieliby wykonywać czynności operatora na terenie Polski [128].
8. Instytucja walidująca	Organ właściwej jednostki dozoru technicznego: oddział terenowy lub centrala Urząd Dozoru Technicznego (komisja kwalifikacyjna złożona z inspektorów UDT[129]).
9. Instytucja certyfikująca	Oddział UDT/biuro UDT/Centrala UDT
10. Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Zaświadczenie kwalifikacyjne jest ważne, w przypadku urządzeń: a) podesty ruchome stacjonarne – 10 lat, b) podesty ruchome wiszące (uprawnia do obsługi podestów ruchomych wiszących oraz stacjonarnych) – 10 lat,

[126] § 3 ust. 5 Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.
[127] Zgodnie z informacją pozyskaną w UDT.
[128] https://www.udt.gov.pl/, [dostęp: 15.05.2024].
[129] Tamże.

	c) podesty ruchome masztowe (uprawnia do obsługi podestów ruchomych masztowych oraz stacjonarnych) – 10 lat, d) podesty ruchome przejezdne – 5 lat, e) podesty na pojazdach kolejowych – 10 lat[130]. Zaświadczenia kwalifikacyjne potwierdzające umiejętność praktycznego wykonywania czynności oraz znajomość warunków technicznych dozoru technicznego, norm i przepisów prawnych w ich zakresie muszą posiadać **osoby obsługujące i konserwujące urządzenia techniczne podlegające dozorowi technicznemu**[131]. Przedłużenie okresu ważności zaświadczenia kwalifikacyjnego następuje na pisemny wniosek złożony do jednostki dozoru technicznego, która wydała zaświadczenie. Po złożeniu kompletnego wniosku, okres ważności zaświadczenia kwalifikacyjnego zostaje przedłużony na okres, na który było wydane zaświadczenie kwalifikacyjne[132]. W przypadku certyfikatu, jego ważność jest identyczna z datą ważności uznanego zaświadczenia kwalifikacyjnego. Data wydania certyfikatu jest datą podjęcia decyzji o udzieleniu certyfikacji[133]. Warunkiem przedłużenia ważności certyfikatu jest złożenie wniosku o jego przedłużenie przed upływem ważności tego certyfikatu[134].
11. Opis warunków dodatkowych	Kandydat ubiegający się o zaświadczenie kwalifikacyjne powinien: 1) posiadać ukończone 18 lat, 2) stosownie do wnioskowanego zakresu: – posiadać wiedzę i umiejętność praktycznego wykonywania czynności obsługi lub konserwacji urządzenia transportu bliskiego, – posiadać wiedzę w zakresie warunków technicznych dozoru technicznego, norm i przepisów prawnych odnoszących się do certyfikowanego zakresu.

[130] Załącznik 3 do Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.
[131] https://www.udt.gov.pl/kwalifikacje-osob, [dostęp: 20.05.2024].
[132] § 7 ust. 1-5 Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.
[133] Program certyfikacji osób obsługujących i konserwujących urządzenia transportu bliskiego oraz napełniających zbiorniki ciśnieniowe przenośne, https://www.udt.gov.pl/images/CERT-3_PR, [dostęp: 20.05.2024].
[134] Tamże.

	Kandydat ubiegający się o certyfikację powinien: 1) posiadać ukończone 18 lat, 2) stosownie do wnioskowanego zakresu: – posiadać wiedzę i umiejętność praktycznego wykonywania czynności obsługi lub konserwacji urządzenia transportu bliskiego, – posiadać wiedzę w zakresie warunków technicznych dozoru technicznego, norm i przepisów prawnych odnoszących się do certyfikowanego zakresu, – posiadać zaświadczenie kwalifikacyjnie do danego rodzaju urządzeń technicznych, – władać językiem polskim w stopniu umożliwiającym przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego albo zapewnić udział tłumacza przysięgłego. O certyfikację może wnioskować osoba posiadająca zaświadczenie kwalifikacyjne wydane wcześniej przez jednostkę dozoru technicznego. Wniosek o certyfikację musi pokrywać się z zakresem ważnego zaświadczenia kwalifikacyjnego[135].

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 18. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji osoby zajmującej się eksploatacją i dozorem urządzeń, instalacji i sieci energetycznych (uprawnienia SEP)

1. Nazwa zawodu/ kwalifikacji:	Kwalifikacje osób zajmujących się eksploatacją i dozorem urządzeń, instalacji i sieci energetycznych dotyczące **urządzeń, instalacji i sieci elektroenergetycznych wytwarzających, przetwarzających, przesyłających i zużywających energię elektryczną.**
2. Odpowiednik zawodu/ specjalności z KZiS	Elektromechanik elektrycznych przyrządów pomiarowych (kod zawodu 741202) Elektromonter instalacji elektrycznych (kod zawodu 741210) Pozostali elektromechanicy i elektromonterzy (kod zawodu 741290) Elektromonter pogotowia elektroenergetycznego (kod zawodu 741304) Elektroenergetyk elektrowni wodnych (kod zawodu 313102) Elektroenergetyk elektrowni cieplnych (kod zawodu 313101)

[135] Tamże.

	Technik elektryk kolejowych sieci elektroenergetycznych (311304)
3. Typ kwalifikacji	Nadawane poza systemem oświaty
4. Rodzaj kwalifikacji	Wolnorynkowe i sektorowe
5. Charakterystyka kwalifikacji	Istnieje kilka rodzajów urządzeń, instalacji i sieci elektroenergetycznych, dla których wymaga się świadectwa kwalifikacyjnego do wykonywania czynności związanych z ich eksploatacją, wchodzą w skład grupy: **Grupa 1. Urządzenia, instalacje i sieci elektroenergetyczne wytwarzające, przetwarzające, przesyłające i zużywające energię elektryczną,** do której należą: 1) urządzenia prądotwórcze przyłączone do sieci przesyłowej lub dystrybucyjnej energii elektrycznej bez względu na wysokość napięcia znamionowego, 2) urządzenia, instalacje i sieci elektroenergetyczne o napięciu znamionowym nie wyższym niż 1 kV, 3) urządzenia, instalacje i sieci elektroenergetyczne o napięciu znamionowym wyższym niż 1 kV i napięciu znamionowym nie wyższym niż 30 kV, 4) urządzenia, instalacje i sieci elektroenergetyczne o napięciu znamionowym wyższym niż 30 kV i napięciu znamionowym nie wyższym niż 110 kV, 5) urządzenia, instalacje i sieci elektroenergetyczne o napięciu znamionowym wyższym niż 110 kV, 6) zespoły prądotwórcze o mocy wyższej niż 50 kW, 7) urządzenia elektrotermiczne, 8) urządzenia do elektrolizy, 9) sieci elektrycznego oświetlenia ulicznego, 10) elektryczna sieć trakcyjna, 11) elektryczne urządzenia w wykonaniu przeciwwybuchowym, 12) aparatura kontrolno-pomiarowa oraz urządzenia i instalacje automatycznej regulacji, sterowania i zabezpieczeń urządzeń i instalacji wymienionych w pkt. 1-11. Uprawnienia SEP obejmują jeszcze dwie grupy innych urządzań: a) grupa 2 – urządzenia wytwarzające, przetwarzające, przesyłające i zużywające ciepło oraz inne urządzenia energetyczne,

	b) grupa 3 – urządzenia, instalacje i sieci gazowe wytwarzające, przetwarzające, przesyłające, magazynujące i zużywające paliwa gazowe[136]. Eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci mogą zajmować się osoby, które spełniają wymagania kwalifikacyjne dla następujących **rodzajów prac i stanowisk pracy**: a) **Eksploatacji,** do których zalicza się stanowiska osób wykonujących prace w zakresie obsługi, konserwacji, remontu, naprawy, montażu lub demontażu i czynności kontrolno-pomiarowym. b) **Dozoru,** do których zalicza się stanowiska osób kierujących czynnościami osób wykonujących prace w zakresie eksploatacji oraz stanowiska osób technicznych sprawujących nadzór nad eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci.
6. Forma nabycia kwalifikacji	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).
7. Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	I. Osoby zajmujące się eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci w odpowiedniej Grupie uprawnień, w celu uzyskania potwierdzenia posiadanych kwalifikacji, powinny wykazać się wiedzą teoretyczną i praktyczną. 1) Dokumentami potwierdzającymi posiadanie wiedzy teoretycznej i praktycznej, są: a) świadectwo lub dyplom potwierdzające uzyskanie tytułu zawodowego, b) świadectwo potwierdzające kwalifikację w zawodzie lub dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe, c) certyfikat kwalifikacji zawodowej lub dyplom zawodowy, d) świadectwo czeladnicze lub dyplom mistrzowski – w zawodach, w których nauczanie obejmuje treści związane

[136]Załącznik 1 do Rozporządzenia Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 1 lipca 2022 r. w sprawie szczegółowych zasad stwierdzania posiadania kwalifikacji przez osoby zajmujące się eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci, Dz. U. poz. 1392.

	z eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci z właściwej Grupy[137]. 2) Posiadanie wiedzy teoretycznej i praktycznej, mogą również potwierdzać: a) świadectwo ukończenia szkoły prowadzącej kształcenie w zawodzie, które obejmuje treści nauczania związane z eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci, b) zaświadczenie o przebiegu nauczania wydane przez szkołę, zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 11 ust. 2 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2021 r. poz. 1915 oraz z 2022 r. poz. 583 i 1116), potwierdzające kształcenie w zawodzie, które obejmuje treści nauczania związane z eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci, c) zaświadczenie wystawione przez pracodawcę, potwierdzające doświadczenie zawodowe i staż pracy umożliwiające nabycie umiejętności związanych z wykonywaniem prac eksploatacyjnych urządzeń, instalacji i sieci, d) zaświadczenie wystawione przez kierownika komórki organizacyjnej urzędu obsługującego Ministra Obrony Narodowej lub jednostki organizacyjnej podległej Ministrowi Obrony Narodowej lub przez niego nadzorowanej, potwierdzające doświadczenie zawodowe i staż pracy umożliwiające nabycie umiejętności związanych z wykonywaniem prac eksploatacyjnych urządzeń techniki wojskowej lub uzbrojenia[138]. 3) Stowarzyszenie Elektryków Polskich jest organizatorem kursów przygotowujących do egzaminów kwalifikacyjnych wymaganych Rozporządzeniem Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 1 lipca 2022 r. (Dz. U. poz.1392) dla osób na stanowiskach eksploatacji i dozoru zarówno w Grupie 1, jak Grupie 2 i Grupie 3[139], należy jednak

[137] § 6 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 1 lipca 2022 r. w sprawie szczegółowych zasad stwierdzania posiadania kwalifikacji przez osoby zajmujące się eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci, op. cit.

[138] § 6 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 1 lipca 2022 r. w sprawie szczegółowych zasad stwierdzania posiadania kwalifikacji przez osoby zajmujące się eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci, op. cit.

[139] https://sep.com.pl/oferta/szkolenia.html, [dostęp: 24.05.2024].

	podkreślić, iż są to krótkie formy szkoleniowe tzw. „przypominające", które nie wyposażają w wiedzę teoretyczną i praktyczną wymaganą prawem do ubiegania się o potwierdzenie kwalifikacji. 4) Wiele komercyjnych jednostek szkoleniowych również zajmuje się organizacją kursów przygotowujących do egzaminów kwalifikacyjnych wymaganych Rozporządzeniem Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 1 lipca 2022 r. (Dz. U. poz. 1392) dla osób na stanowiskach eksploatacji i dozoru zarówno w Grupie 1, jak Grupie 2 i Grupie 3. Są to jednak krótkie formy szkoleniowe 2-3 godzinne, skierowane do elektryków lub osób, które zgodnie z przepisami mogą przystąpić do potwierdzenia kwalifikacji – szkolenia o charakterze tzw. „przypominającym". Nie ma możliwości ukończenia kursu w jednostce komercyjnej, która przygotowywałby do zawodu elektryka. Zgodnie z obowiązującymi przepisami, konieczne jest ukończenie szkoły lub poświadczenie przez pracodawcę wiedzy i doświadczenia[140]. II. Złożenie wniosku o przeprowadzenie egzaminu przed komisją kwalifikacyjną. Egzamin przeprowadza się na **wniosek osoby ubiegającej się o potwierdzenie posiadanych kwalifikacji** przy eksploatacji urządzeń, instalacji i sieci albo na **wniosek pracodawcy zatrudniającego tę osobę**[141].
8. Instytucja walidująca	**Komisje kwalifikacyjne**, które są powoływane na okres 5 lat przez: 1) Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki URE: a) w przedsiębiorstwach energetycznych zatrudniających co najmniej 200 osób, b) przy stowarzyszeniach naukowo-technicznych zrzeszających co najmniej 200 członków posiadających kwalifikacje do zajmowania się eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci, 2) właściwych ministrów oraz Szefów Agencji określonych przepisami prawa energetycznego

[140] Zgodnie z informacją z wywiadu przeprowadzonego z przedstawicielem SEP.
[141] § 7 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 1 lipca 2022 r. w sprawie szczegółowych zasad stwierdzania posiadania kwalifikacji przez osoby zajmujące się eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci, op. cit.

	(art. 21a Ustawy) – organy właściwe w sprawach regulacji gospodarki paliwami i energią, 3) ministra właściwego do spraw transportu[142]. Egzamin jest ustny i sprawdza wiedzę w zakresie dotyczącym wiedzy teoretycznej i praktycznej w zakresie eksploatacji lub dozoru urządzeń, instalacji i sieci[143]. Egzaminy przeprowadzane są w 101 Komisjach kwalifikacyjnych w oddziałach **Stowarzyszenia Elektryków Polskich** (we wszystkich grupach uprawnień: G1, G, G3) na terenie całego kraju.
9. Instytucja certyfikująca	Komisje kwalifikacyjne SEP
10. Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Świadectwa kwalifikacyjne wydane przez komisję kwalifikacyjną. Świadectwa te są dokumentem potwierdzającym posiadanie przez określoną osobę odpowiednich wymagań kwalifikacyjnych do wykonywania danego rodzaju pracy (eksploatacja lub dozór) na danym stanowisku, związanym z rodzajem uprawnień dotyczących Grupy 1, Grupy 2 lub Grupy 3. Świadectwa kwalifikacyjne wydane osobom zajmującym się eksploatacją urządzeń, instalacji lub sieci tracą ważność po upływie 5 lat od dnia ich wydania[144]. Po upływie terminu ważności świadectwa kwalifikacyjnego, osoba chcąca je przedłużyć musi ponownie przejść całe postępowanie kwalifikacyjne łącznie ze zdaniem egzaminu[145].
11. Opis warunków dodatkowych	Wniosek o przeprowadzenie egzaminu, powinien zawierać następujące informacje dotyczące osoby, ubiegającej się o potwierdzenie posiadanych kwalifikacji przy eksploatacji urządzeń, instalacji i sieci: 1) imię i nazwisko, 2) datę i miejsce urodzenia, 3) numer PESEL albo rodzaj i numer dokumentu tożsamości – w przypadku cudzoziemca nieposiadającego numeru PESEL,

[142] Art. 54 ust. 3 pkt 1 ustawy z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Prawo energetyczne oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2023 poz. 1681.

[143] § 10 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 1 lipca 2022 r. w sprawie szczegółowych zasad stwierdzania posiadania kwalifikacji przez osoby zajmujące się eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci, op. cit.

[144] Art. 54 ust. 1aa ustawy z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Prawo energetyczne oraz niektórych innych ustaw, op. cit.

[145] Zgodnie z informacją z wywiadu przeprowadzonego z przedstawicielem SEP.

	4) adres zamieszkania i adres korespondencyjny, jeżeli jest inny niż adres zamieszkania, 5) adres poczty elektronicznej, jeżeli taką posiada, 6) informacje dotyczące: a) wykształcenia, b) posiadanych kwalifikacji wynikających z dokumentów, o których mowa w § 6 ust. 2 lub 3 Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 (wymienionych w **OPISIE ŚCIEŻKI NABYCIA kwalifikacji**), oraz kopie przedmiotowych dokumentów, c) przebiegu pracy zawodowej związanej z kwalifikacjami objętymi wnioskiem, d) informacje dotyczące rodzaju urządzeń, instalacji i sieci, dla których osoba ubiega się o potwierdzenie posiadanych kwalifikacji, oraz zakresu objętego wnioskiem o wydanie świadectwa kwalifikacyjnego, e) do wniosku dołącza się również potwierdzenie uiszczenia opłaty[146].

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 19. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji operatora CNC

1. Nazwa zawodu/ kwalifikacji:	a) Obsługa obrabiarek skrawających sterowanych numerycznie (CNC) b) Operator CNC
2. Odpowiednik zawodu/ specjalności z KZiS	Operator obrabiarek sterowanych numerycznie (kod zawodu 722308) Tokarz/frezer obrabiarek sterowanych numerycznie (722313)
3. Typ kwalifikacji	Nadawane poza systemem oświaty
4. Rodzaj kwalifikacji	Wolnorynkowe i sektorowe
5. Charakterystyka kwalifikacji	Kwalifikacja dotyczy stanowisk typowo operatorskich, związanych z nastawieniem na czynności obsługowe wykonywane przy obrabiarkach CNC. Operator obrabiarek sterowanych numerycznie obsługuje i konserwuje obrabiarki sterowane numerycznie, ustawia narzędzia w głowicy, nadzoruje pracę narzędzi zamocowanych w głowicy, posługuje się tablicami pasowań i narzędziami kontrolno-pomiarowymi[147].

[146] § 7 ust. 1-5 Rozporządzenia Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 1 lipca 2022 r. w sprawie szczegółowych zasad stwierdzania posiadania kwalifikacji przez osoby zajmujące się eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci, op. cit.
[147] https://psz.praca.gov.pl/rynek-pracy/, [dostęp: 26.05.2024].

	Do wykonywania zadań zawodowych operatora CNC jest przygotowany technik mechatronik, zdobywający wykształcenie w drodze formalnej (kształcenie szkolne). Istnieje jednak możliwość zdobycia kwalifikacji operatora CNC w drodze kształcenia pozaformalnego.
6. Forma nabycia kwalifikacji	a) Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe włączone do ZSK b) Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe niewłączone do ZSK
7. Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	**Ścieżka 1.** Dla kwalifikacji wolnorynkowych i sektorowych włączonych do ZSK. I. Ukończenie kursu przygotowującego do obsługi obrabiarki sterowanej numerycznie, umożliwiającego nabycie kompetencji podlegających walidacji, zgodnie z opisem zestawów umiejętności walidowanych w czasie egzaminu (opisem umiejętności wg ZRK), dotyczących: Zestaw 1. Przygotowanie obrabiarki skrawającej sterowanej numerycznie (CNC) do pracy. Zestaw 2. Obsługiwanie obrabiarki skrawającej sterowanej numerycznie (CNC)[148]. II. Zapisanie się na egzamin w jednym z uprawnionych ośrodków walidujących: a) Centrum Kształcenia Zawodowego w Grudziądzu, b) Łódzkie Centrum Doskonalenia Nauczycieli i Kształcenia Praktycznego, c) Zespół Szkół w Gorczycach im. Por. Józefa Sarny[149]. III. Zdanie egzaminu i uzyskanie certyfikatu poświadczającego kwalifikację. Egzamin składa się z dwóch części: a) **części teoretycznej** – test wiedzy ze znajomości obrabiarki, b) **części praktycznej** – dwa zadania po jednym na tokarkę i frezarkę CNC. Egzamin praktyczny jest przeprowadzany na obrabiarkach znajdujących się w wybranym ośrodku walidującym. Jeśli w wybranym ośrodku jest więcej niż jeden zestaw w ankiecie „zgłoszenie do egzaminu", zdający może dokonać wyboru maszyny.

[148] https://nowy-zawod.pl/obsluga-obrabiarek-skrawajacych-sterowanych-numerycznie-cnc/, [dostęp: 26.05.2024].
[149] https://nowy-zawod.pl/szybki-start/#, [dostęp: 26.05.2024].

	Ze względu na zróżnicowanie systemów sterowania, w przypadku braku znajomości systemu, na którym odbywa się sprawdzanie umiejętności w danym ośrodku walidującym, istnieje możliwość wybrania innego z uprawnionych ośrodków lub wykupienie konsultacji i pod okiem trenera zapoznanie się z maszynami, na których odbywa się egzamin lub uzyskanie wskazówek do skorzystania z dodatkowego kursu. Część praktyczna egzaminu odbywa się nie później niż 2 tygodnie po zakończeniu części teoretycznej[150]. Niezaliczenie części teoretycznej skutkuje niedopuszczeniem do części praktycznej, a tym samym osoba przystępująca **do walidacji musi ponownie przystąpić do weryfikacji[151].** **Ścieżka 2.** Dla kwalifikacji wolnorynkowych i sektorowych niewłączonych do ZSK – kończących się uzyskaniem certyfikatu uznanego w branży. I. Ukończenie jednego z dostępnych na rynku kursów przygotowujących do obsługi obrabiarki sterowanej numerycznie, umożliwiających uzyskanie certyfikatu uznanego w branży. Istotne jest, aby dokonując wyboru jednostki szkoleniowej, kierować się: a) jakością procesów zarządzania w jednostce szkoleniowej potwierdzonych np. normą PN-EN ISO 9001:2015-10. Zgodnie z danymi Polskiego Centrum Akredytacyjnego (PCA), właściwą jednostką akredytującą w tym zakresie jest: TUV Nord Polska Sp. z o.o., ul. Mickiewicza 29; 40-085 Katowice[152]. **Otrzymanie takiego certyfikatu przez jednostkę szkoleniową,** potwierdza jej zdolność do spełniania wymogów w/w normy i jest poświadczeniem najwyższej jakości usług oraz zwiększenia efektywności szkoleniowej. b) Możliwością uzyskania po szkoleniu certyfikatu/certyfikatów uznanych w branży. Przykładem takich certyfikatów są:

[150] https://nowy-zawod.pl/obsluga-obrabiarek-skrawajacych-sterowanych-numerycznie-cnc/, [dostęp: 26.05.2024].
[151] https://nowy-zawod.pl/szybki-start/, [dostęp: 26.05.2024].
[152] https://www.pca.gov.pl/akredytowane-podmioty/, akredytacja AC118, [dostęp: 26.05.2024].

	– TUV Nord[153], – Certyfikaty Siemens CNC Training Partner. II. Po zakończeniu szkolenia, prowadzonego zgodnie z normą PN-EN ISO 9001:2015-10, każdy z Uczestników otrzymuje imienny **certyfikat** opisowo potwierdzający nabyte umiejętności zgodnie z wdrożonym systemem zarządzania jakością. III. Przystępując do egzaminu **TUV Nord Polska Sp. z o.o.** kursanci mają szansę uzyskać dodatkowy **certyfikat** potwierdzający zdobycie kompetencji kształconych w ramach szkolenia. Dodatkowe certyfikacje są organizowane przez jednostki szkoleniowe organizujące szkolenia w oparciu o normę PN-EN ISO 9001:2015-10.
8. Instytucja walidująca	**Ścieżka 1.** Uprawnienia do walidacji posiadają trzy ośrodki. a) Centrum Kształcenia Zawodowego w Grudziądzu, b) Łódzkie Centrum Doskonalenia Nauczycieli i Kształcenia Praktycznego, c) Zespół Szkół w Gorczycach im. Por. Józefa Sarny[154]. **Ścieżka 2.** Instytucja szkoląca, a w przypadku ubiegania się o certyfikat TUV Nord - instytucja szkoląca wspólnie z TUV Nord Polska Sp. z o.o.
9. Instytucja certyfikująca	**Ścieżka 1.** Instytucja certyfikująca – podmiot z uprawnieniami do nadawania określonych kwalifikacji włączonych do ZSK: Mechatronik Artur Grochowski[155]. **Ścieżka 2.** Instytucja szkoląca wspólnie np. z TUV Nord Polska Sp. z o.o.
10. Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	**Ścieżka 1.** Certyfikat potwierdza, że jego właściciel ma wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne wymagane dla danej kwalifikacji. Certyfikat jest ważny bezterminowo[156]. **Ścieżka 2.** Certyfikat potwierdzający kompetencje zdobyte w ramach przedmiotowego szkolenia.

[153] https://www.tuv-nord.com/pl/pl/uslugi/certyfikacja/systemy/, [dostęp: 26.05.2024].
[154] https://nowy-zawod.pl/szybki-start/#, [dostęp: 26.05.2024].
[155] https://kwalifikacje.gov.pl/k?id_kw=13492, [dostęp: 26.05.2024].
[156] https://nowy-zawod.pl/, [dostęp: 26.05.2024].

11. Opis warunków dodatkowych	**Ścieżka 1.** Warunkiem przystąpienia do walidacji jest ukończenie gimnazjum lub ośmioklasowej szkoły podstawowej[157]. **Ścieżka 2.** Ukończone 18 lat. W zależności od instytucji szkoleniowej, wymagana może być np. podstawowa znajomość obsługi komputera.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 20. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji programisty CNC

1. Nazwa zawodu/ kwalifikacji:	a) Programowanie obrabiarek skrawających sterowanych numerycznie (CNC) b) Operator programista CNC
2. Odpowiednik zawodu/ specjalności z KZiS	Operator obrabiarek sterowanych numerycznie (kod zawodu 722308) Tokarz/frezer obrabiarek sterowanych numerycznie (722313)
3. Typ kwalifikacji	Nadawane poza systemem oświaty
4. Rodzaj kwalifikacji	Wolnorynkowe i sektorowe
5. Charakterystyka kwalifikacji	Osoba posiadająca kwalifikację „Programowanie obrabiarek skrawających sterowanych numerycznie (CNC)", posługując się językiem programowania zgodnym z normą ISO 6983 i nakładkami technologicznymi, samodzielnie opracowuje programy sterujące obrabiarką sterowaną numerycznie, z wykorzystaniem podprogramów i cykli obróbkowych. Stosuje programy wspomagające programowanie maszyn numerycznych: programowanie dialogowe oraz zewnętrzne programy CAM (programowanie automatyczne). Potrafi przeprowadzić symulację procesu z wykorzystaniem maszyny wirtualnej. Przygotowuje program do sterowania trzyosiowym centrum tokarskim z napędzanymi narzędziami oraz pięcioosiowym centrum frezarskim. Przyjmuje odpowiedzialność za napisane programy numeryczne. Analizuje efekty swojej pracy i wprowadza niezbędne korekty[158].

[157] § 7 ust. 1-5 Rozporządzenia Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 1 lipca 2022 r. w sprawie szczegółowych zasad stwierdzania posiadania kwalifikacji przez osoby zajmujące się eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci, op. cit.
[158] https://nowy-zawod.pl/programowanie-obrabiarek-skrawajacych-sterowanych-numerycznie-cnc/, [dostęp: 26.05.2024].

	Osoba posiadająca kwalifikację jest **gotowa do tworzenia programów obróbkowych dla obrabiarek skrawających sterowanych numerycznie** (CNC). Może pracować przy programowaniu maszyn CNC (takich jak tokarki, frezarki) stosowanych do obróbki metali żelaznych i nieżelaznych, tworzyw sztucznych oraz drewna. Może prowadzić własną działalność gospodarczą i świadczyć usługi programowania maszyn sterowanych numerycznie na rzecz innych podmiotów. Zadania, które wykonuje, dotyczą wszystkich aspektów związanych z programowaniem maszyn, od określenia rodzaju operacji, po opracowanie programu sterującego, optymalizującego proces obróbki[159].
6. Forma nabycia kwalifikacji	a) Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe włączone do ZSK b) Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe niewłączone do ZSK
7. Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	**Ścieżka 1.** dla kwalifikacji wolnorynkowych i sektorowych włączonych do ZSK: I. Ukończenie kursu przygotowującego do obsługi obrabiarki sterowanej numerycznie, umożliwiającego nabycie kompetencji podlegających walidacji, zgodnie z opisem zestawów umiejętności walidowanych w czasie egzaminu (opisem umiejętności wg ZRK), dotyczących: **Zestaw 1.** Opracowanie procesu technologicznego obróbki skrawaniem w zakresie niezbędnym do przygotowania programów sterujących obrabiarkami skrawającymi sterowanymi numerycznie (CNC). **Zestaw 2.** Opracowanie programu sterującego obrabiarkami skrawającymi sterowanymi numerycznie (CNC) zgodnie z normą ISO 6983 i nakładkami technologicznymi. **Zestaw 3.** Opracowanie programu sterującego obrabiarkami skrawającymi sterowanymi numerycznie (CNC) z wykorzystaniem wybranego programu CAM[160]. II. Zapisanie się na egzamin w jednym z uprawnionych ośrodków walidujących:

[159] https://kwalifikacje.gov.pl/k?id_kw=13493, [dostęp: 26.05.2024].
[160] https://nowy-zawod.pl/programowanie-obrabiarek-skrawajacych-sterowanych-numerycznie-cnc/#, [dostęp: 26.05.2024].

	a) Centrum Kształcenia Zawodowego w Grudziądzu, b) Łódzkie Centrum Doskonalenia Nauczycieli i Kształcenia Praktycznego, c) Zespół Szkół w Gorczycach im. Por. Józefa Sarny[161]. III. Zdanie egzaminu i uzyskanie certyfikatu poświadczającego kwalifikację. Egzamin przybiera formę egzaminu praktycznego. Osoba ubiegająca się o potwierdzenie kwalifikacji ma za zadanie napisać program numeryczny dedykowany maszynie sterowanej numerycznie na podstawie dokumentacji technicznej z wykorzystaniem narzędzi informatycznych wspomagających proces tworzenia programów numerycznych. Weryfikacja efektów odbywa się z wykorzystaniem zadań praktycznych wykonywanych na programie symulacyjnym typu „wirtualna obrabiarka", umożliwiającym: pisanie programu w kodzie zgodnym z normą ISO 6983 i nakładkami technologicznymi, wirtualną obróbkę, sygnalizację błędów, możliwość dokonania pomiarów wykonanego wirtualnie detalu. Egzaminator podejmuje decyzję dotyczącą wyniku walidacji. Instytucja certyfikująca zapewnia możliwość odwołania się od wyników walidacji oraz ma obowiązek zarchiwizować wynik walidacji w sposób umożliwiający odtworzenie opracowanego programu oraz wszystkie pliki systemu CAD/CAM[162]. **Ścieżka 2.** dla kwalifikacji wolnorynkowych i sektorowych niewłączonych do ZSK – kończących się uzyskaniem certyfikatu uznanego w branży: I. Ukończenie jednego z dostępnych na rynku kursów przygotowujących do obsługi obrabiarki sterowanej numerycznie, umożliwiających uzyskanie certyfikatu uznanego w branży. Istotne jest, aby dokonując wyboru jednostki szkoleniowej, kierować się: a) jakością procesów zarządzania w jednostce szkoleniowej potwierdzonych np. normą PN-EN ISO 9001:2015-10.

[161] https://nowy-zawod.pl/szybki-start/#, [dostęp: 26.05.2024].
[162] https://nowy-zawod.pl/programowanie-obrabiarek-skrawajacych-sterowanych-numerycznie-cnc/#, [dostęp: 26.05.2024].

	Zgodnie z danymi Polskiego Centrum Akredytacyjnego (PCA), właściwą jednostką akredytującą w tym zakresie jest: TUV Nord Polska Sp. z o.o., ul. Mickiewicza 29; 40-085 Katowice[163]. **Otrzymanie takiego certyfikatu przez jednostkę szkoleniową**, potwierdza jej zdolność do spełniania wymogów w/w normy i jest poświadczeniem najwyższej jakości usług oraz zwiększenia efektywności szkoleniowej, b) możliwością uzyskania po szkoleniu certyfikatu/certyfikatów uznanych w branży. Przykładem takiego certyfikatu jest: – TUV Nord[164], – Certyfikaty Siemens CNC Training Partner. II. Po zakończeniu szkolenia, prowadzonego zgodnie z normą PN-EN ISO 9001:2015-10, każdy z Uczestników otrzymuje imienny **certyfikat** opisowo potwierdzający nabyte umiejętności zgodnie z wdrożonym systemem zarządzania jakością. III. Przystępując do egzaminu **TUV Nord Polska Sp. z o.o.** kursanci mają szansę uzyskać dodatkowy **certyfikat** potwierdzający zdobycie kompetencji kształconych w ramach szkolenia. Dodatkowe certyfikacje są organizowane przez jednostki szkoleniowe organizujące szkolenia w oparciu o normę PN-EN ISO 9001:2015-10.
8. Instytucja walidująca	**Ścieżka 1.** Uprawnienia do walidacji posiadają trzy ośrodki: a) Centrum Kształcenia Zawodowego w Grudziądzu, b) Łódzkie Centrum Doskonalenia Nauczycieli i Kształcenia Praktycznego, c) Zespół Szkół w Gorczycach im. Por. Józefa Sarny[165]. **Ścieżka 2.** Instytucja szkoląca, a w przypadku ubiegania się o certyfikat TUV Nord – instytucja szkoląca wspólnie z TUV Nord Polska Sp. z o.o.
9. Instytucja certyfikująca	**Ścieżka 1.** Instytucja certyfikująca - podmiot z uprawnieniami do nadawania określonych kwalifikacji włączonych do ZSK: Mechatronik Artur Grochowski [166].

[163] https://www.pca.gov.pl/akredytowane-podmioty/, akredytacja AC118, [dostęp: 26.05.2024].
[164] https://www.tuv-nord.com/pl/pl/uslugi/certyfikacja/systemy/, [dostęp: 26.05.2024].
[165] https://nowy-zawod.pl/szybki-start/#, [dostęp: 26.05.2024].
[166] https://kwalifikacje.gov.pl/k?id_kw=13492, [dostęp: 26.05.2024].

	Ścieżka 2. Instytucja szkoląca wspólnie z TUV Nord Polska Sp. z o.o.
10. Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	**Ścieżka 1.** Certyfikat potwierdza, że jego właściciel ma wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne wymagane dla danej kwalifikacji. Certyfikat jest ważny bezterminowo[167]. **Ścieżka 2.** Certyfikat potwierdzający kompetencje zdobyte w ramach przedmiotowego szkolenia.
11. Opis warunków dodatkowych	**Ścieżka 1.** Warunkiem przystąpienia do walidacji jest ukończenie gimnazjum lub ośmioklasowej szkoły podstawowej oraz posiadanie kwalifikacji dotyczącej obsługi obrabiarek skrawających sterowanych numerycznie: – kwalifikacji pełnej lub cząstkowej nadawanej w systemie oświaty, lub – kwalifikacji wolnorynkowej włączonej do ZSK, lub – kwalifikacji nadawanych przez izby rzemieślnicze[168]. **Ścieżka 2.** Ukończone 18 lat. W zależności od instytucji szkoleniowej, wymagana może być np. podstawowa znajomość obsługi komputera.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 21. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji automatyka utrzymania ruchu

1. Nazwa zawodu/ kwalifikacji:	a) Automatyk utrzymania ruchu b) Obsługa i utrzymanie ruchu stanowisk zrobotyzowanych (ZSK)
2. Odpowiednik zawodu/ specjalności z KZiS	a) Technik automatyk (kod zawodu: 311909) b) Inżynier automatyki i robotyki (kod zawodu: 214903) c) Automatyk sterowania ruchem kolejowym (kod zawodu: 741010) d) Mechanik automatyki przemysłowej i urządzeń precyzyjnych (731102)
3. Typ kwalifikacji	Nadawane poza systemem oświaty
4. Rodzaj kwalifikacji	Wolnorynkowe i sektorowe

[167] https://nowy-zawod.pl/, [dostęp: 26.05.2024].
[168] § 7 ust. 1-5 Rozporządzenia Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 1 lipca 2022 r. w sprawie szczegółowych zasad stwierdzania posiadania kwalifikacji przez osoby zajmujące się eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci, op. cit.

5. Charakterystyka kwalifikacji	Osoby posiadające kwalifikację **obsługa i utrzymanie ruchu stanowisk zrobotyzowanych** są gotowe do podjęcia pracy na takich stanowiskach pracy jak: technik utrzymania ruchu, operator zautomatyzowanej linii produkcyjnej, operator stanowisk zrobotyzowanych. Osoby te posiadają szerokie możliwości zatrudnienia w wielu branżach, w których wykorzystywane są konwencjonalne roboty przemysłowe, np.: w przemyśle chemicznym, celulozowo-papierniczym, drzewnym, farmaceutycznym, metalurgicznym, maszynowym, motoryzacyjnym, elektronicznym i elektrycznym, spożywczym[169]. Kwalifikacja odpowiada na potrzeby przemysłu 4.0. Pozwala na formalne potwierdzenie umiejętności sterowania ruchem zautomatyzowanym w wyniku robotyzacji produkcji[170]. Osoba posiadająca kwalifikację "Obsługa i utrzymanie ruchu stanowisk zrobotyzowanych" jest gotowa do obsługi i utrzymania w ruchu stanowiska zrobotyzowanego. Rozpoznaje zagrożenia związane z pracą na stanowisku zrobotyzowanym i organizuje własne stanowisko pracy zgodnie z zasadami bezpieczeństwa i higieny pracy oraz standardami określonymi dla danego stanowiska. Zna budowę robotów przemysłowych, co pozwala na samodzielne sterowanie i korygowanie pracy robota za pomocą kontrolera (ang. teach pendant) zgodnie z dokumentacją i standardami producenta. Posługuje się w swojej pracy dokumentacją techniczną, serwisową i instrukcjami obsługi. Osoba posiadająca kwalifikację zapewnia utrzymanie w ruchu i prawidłową pracę stanowiska zrobotyzowanego, a także rozpoznaje i diagnozuje usterki w pracy robota przemysłowego. Decyduje o sposobie usunięcia usterki zgodnie z zakresem swoich kompetencji oraz kontroluje efekty swoich działań. Przeprowadza bieżące czynności konserwacyjne w zakresie diagnostyki, wymiany zużytych części eksploatacyjnych oraz prawidłowej kalibracji pracy stanowiska zrobotyzowanego[171].

[169] https://kwalifikacje.gov.pl/k?id_kw=13961, [dostęp: 26.05.2024].
[170] Tamże.
[171] Tamże.

6. Forma nabycia kwalifikacji	Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe włączone do ZSK
7. Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	I. Ukończenie kursu przygotowującego do wykonywania zadań zawodowych w zakresie obsługi i utrzymania ruchu stanowisk zrobotyzowanych. Tego rodzaju szkolenia prowadzi np. Centrum Programowania Robotów Przemysłowych, będące wspólną inicjatywą Pomorskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej oraz Instytutu Maszyn Przepływowych Polskiej Akademii Nauk[172]. II. Zapisanie się na egzamin w uprawnionym ośrodku walidującym: Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna Sp. z o.o.[173]. III. Zdanie egzaminu i uzyskanie certyfikatu poświadczającego kwalifikację. Weryfikacja efektów uczenia się wymaganych dla kwalifikacji "Obsługa i utrzymanie ruchu stanowisk zrobotyzowanych" składa się z dwóch części: teoretycznej i praktycznej. W części teoretycznej stosuje się metody testu teoretycznego (dowolnego typu) lub wywiadu ustrukturyzowanego (kryteria weryfikacji o charakterze teoretycznym, określone we wszystkich zestawach efektów uczenia się, muszą zostać sprawdzone tymi metodami). W części praktycznej walidacji stosuje się metody obserwacji w warunkach symulowanych lub obserwacji w warunkach rzeczywistych, uzupełnione wywiadem swobodnym (rozmową z komisją). Powyższe metody mogą być uzupełnione innymi metodami walidacji[174].
8. Instytucja walidująca	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna Sp. z o.o.[175].
9. Instytucja certyfikująca	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna Sp. z o.o.[176].
10. Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Certyfikat potwierdza, że jego właściciel ma wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne wymagane dla danej kwalifikacji. Certyfikat jest ważny bezterminowo[177].

[172] https://nowy-zawod.pl/programowanie-obrabiarek-skrawajacych-sterowanych-numerycznie-cnc/#, [dostęp: 26.05.2024].
[173] https://kwalifikacje.gov.pl/k?id_kw=13961, [dostęp: 26.05.2024].
[174] Tamże.
[175] Tamże.
[176] Tamże.
[177] Tamże.

11. Opis warunków dodatkowych	Dokument potwierdzający udział w stanowiskowym szkoleniu bezpieczeństwa i higieny pracy zapewnionym przez organizatora walidacji[178].

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 22. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji w zakresie uprawnień spawalniczych

1. Nazwa zawodu/ kwalifikacji:	Uprawnienia spawalnicze
2. Odpowiednik zawodu/ specjalności z KZiS	Spawacz (kod zawodu 721204) Pozostali spawacze i pokrewni (kod zawodu 721290)
3. Typ kwalifikacji	Wolnorynkowe i sektorowe
4. Rodzaj kwalifikacji	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).
5. Charakterystyka kwalifikacji	Spawanie polega na łączeniu materiałów przez ich nagrzanie i stopienie w miejscu łączenia z dodaniem lub bez dodania spoiwa. Posiadanie kwalifikacji potwierdzonych zaświadczeniem kwalifikacyjnym, jest wymagane w przypadku wszystkich metod spawania do których należą[179]: 111 – spawanie łukowe elektrodą otuloną, 121 – spawanie łukiem krytym pojedynczym drutem elektrodowym, 131 – spawanie metodą MIG (spawanie elektrodą topliwą w osłonie gazów obojętnych), 135 – spawanie metodą MAG (spawanie elektrodą topliwą w osłonie gazów aktywnych), 136 – spawanie łukowe drutem proszkowym w osłonie gazu aktywnego, 141 – spawanie metodą TIG (elektrodą nietopliwą w osłonie argonu), 311 – spawanie gazowe acetylenowo-tlenowe.
6. Forma nabycia kwalifikacji	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów

[178] Tamże.
[179] PN-EN ISO 9606-1 i PN-EN ISO 9606-2.

	badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).
7. Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	Przepisy określają, że prace spawalnicze powinny być wykonywane przez osoby posiadające zaświadczenie o ukończeniu szkolenia albo świadectwo egzaminu spawacza lub książkę spawacza, wystawiane w trybie określonym w odrębnych przepisach i Polskich Normach, przy czym, osoby wykonujące: 1) ręczne cięcie termiczne, 2) zgrzewanie, 3) ręczne lutowanie, 4) zmechanizowane i automatyczne wykonywanie prac spawalniczych, powinny wykazać się co najmniej zaświadczeniem o ukończeniu szkolenia w zakresie określonym w odrębnych przepisach i Polskich Normach[180]. I. Ukończenie kursu przygotowującego uczestników do uzyskania kwalifikacji spawacza. Każdy kurs składa się z: a) części praktycznej (liczba godzin uzależniona od organizacji szkolącej), b) części teoretycznej (liczba godzin uzależniona od organizacji szkolącej). II. Złożenie wniosku o przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego („egzaminu”). Egzamin składa się z części: a) teoretycznej, przeprowadzanej w formie pisemnej, b) praktycznej, polegającej na sprawdzeniu umiejętności w zakresie zdobywanych uprawnień. Tematyka egzaminacyjna opisana została w normach PN-EN ISO 9606-1 i PN-EN ISO 9606-2 dostępnych na stronie Polskiego Komitetu Normalizującego. Normami, wg. których egzaminuje się i kwalifikuje spawaczy są: – PN-EN ISO 9606-1 Egzaminowanie spawaczy. Spawanie Cz. 1: Stale,

[180] § 27 i § 28 Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 7 kwietnia 2000 r., w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy pracach spawalniczych, Dz. U. Nr 40 poz. 470.

	– PN-EN ISO 9606-2 Egzaminowanie spawaczy. Spawanie Cz. 2: Aluminium i stopy aluminium, – PN-EN ISO 9606-3 Egzaminowanie spawaczy. Spawanie Cz. 3: Miedź i stopy miedzi, – PN-EN ISO 9606-4 Egzaminowanie spawaczy. Spawanie Cz. 4: Nikiel i stopy niklu, – PN-EN ISO 9606-5 Egzaminowanie spawaczy. Spawanie Cz. 5: Tytan i stopy tytanu, cyrkonu i stopy cyrkonu[181]. III. Na podstawie wyników egzaminu upoważniony przedstawiciel organizacji certyfikującej, potwierdza posiadanie przez spawacza odpowiednich kwalifikacji[182].
8. Instytucja walidująca	Instytucją walidującą może być organizacja posiadająca Komisję spawalniczą, która nadaje kwalifikacje spawalnicze zgodne z normą PN-EN ISO 9606-1 i PN-EN ISO 9606-2.
9. Instytucja certyfikująca	Instytucją certyfikującą może obyć organizacja posiadająca Komisję spawalniczą, która nadaje kwalifikacje spawalnicze zgodne z normą PN-EN ISO 9606-1 i PN-EN ISO 9606-2. Egzaminy kwalifikacyjne i weryfikacyjne nadawane są przez egzaminatorów posiadających licencję między innymi: Instytutu Spawalnictwa w Gliwicach, TUV, UDT-CERT, DNV (Det Norske Veritas) PRS (Polski Rejestr Statków).
10. Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Książka spawacza. Uprawnienia są ważne[183]: – trzy lata (w przypadku stali), – dwa lata (w przypadku aluminium, miedzi, niklu oraz tytanu), pod warunkiem jednak, że nadzór spawalniczy lub egzaminator potwierdzi, że spawacz pracował w zakresie swoich kwalifikacji w sposób ciągły (dopuszcza się przerwę w pracy nie dłuższą niż sześć miesięcy). Natomiast w normie aluminiowej mówi się o nadzorze spawalniczym lub odpowiedzialnym personelu pracodawcy, a w normach miedziowej i niklowej o nadzorze

[181] https://certo.pl/oznaczenie-egzaminu-spawacza-zgodnie-z-norma-pn-en-iso-9606/, Dz. U. Nr 40, poz. 470.
[182] Organizacje certyfikujące: lista organizacji uprawnionych do przeprowadzeniu egzaminu znajduje się na stronie www.pca.gov.pl, [dostęp: 15.05.2024].
[183] https://www.prawo.pl/kadry/uprawnienia-spawalnicze-jak-dlugo-sa-wazne-przepisy,187843.html, [dostęp: 15.05.2024].

	spawalniczym lub pracodawcy. Takie potwierdzenie powinno być dokonywane co sześć miesięcy. Zaświadczenia kwalifikacyjne potwierdzające umiejętność praktycznego wykonywania czynności oraz znajomość warunków technicznych spawania, norm i przepisów prawnych w ich zakresie muszą posiadać osoby posiadające kwalifikacje spawacza[184].
11. Opis warunków dodatkowych	1. Kandydat ubiegający się o certyfikację powinien: – posiadać ukończone 18 lat, – posiadać wykształcenie co najmniej podstawowe, – posiadać zaświadczenie o braku przeciwskazań do pracy w spawalnictwie[185]. 2. Stosownie do wnioskowanego zakresu: – posiadać wiedzę i umiejętność praktycznego wykonywania czynności związanych ze spawaniem, – posiadać wiedzę w zakresie warunków technicznych, norm i przepisów prawnych odnoszących się do certyfikowanego zakresu, – posiadać zaświadczenie kwalifikacyjnie do danej metody spawania[186].

Źródło: opracowanie własne.

3.3. Ścieżki nabycia kwalifikacji i kompetencji pożądanych w transporcie i gospodarce magazynowej

Wyniki przeprowadzonych badań jakościowych doprowadziły do wyodrębnienia i opracowania 10 ścieżek zdobycia kwalifikacji w zawodach pożądanych przez podlaskich pracodawców, realizujących się gospodarczo również w sferze transportu i gospodarki magazynowej.

W celu przypomnienia i ułatwienia poruszania się po typach i rodzajach opisywanych kwalifikacji, nabywanych w drodze kształcenia pozaformalnego, ich syntetyczne zestawienie, ponownie zaprezentowano w tabela 23.

[184] Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 27 kwietnia 2000 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy pracach spawalniczych. (Dz. U. Nr 40, poz. 470).
[185] Tamże.
[186] Dokładne wymagania zostały opisane w normie PN-EN ISO 9606-1 i PN-EN ISO 9606-2.

Tabela 23. Typy i rodzaje kwalifikacji

TYP	RODZAJ	FORMA/SPOSÓB NABYCIA KWALIFIKACJI
Nadawane w systemie oświaty	Nadawane w systemie szkolnictwa branżowego - kwalifikacje cząstkowe, zdobywane w formach pozaszkolnych, wymienionych w art. 117 ustawy prawo oświatowe[187]	1) Kwalifikacyjny kurs zawodowy(A) 2) Kurs umiejętności zawodowych(B) 3) Kurs kompetencji ogólnych(B) 4) Turnus dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników(B) 5) Branżowe szkolenie zawodowe(B) 6) Kurs, inny niż wymienione w pkt 1-3, umożliwiający uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmianę kwalifikacji zawodowych(B)
Nadawane poza systemem oświaty	Rzemieślnicze[188]	1) Przygotowanie zawodowe młodocianych pracowników(A) 2) Przyuczenie do wykonywania pracy młodocianych pracowników(A) 3) Praktyczna nauka zawodu dorosłych(A)
Nadawane poza systemem oświaty	Uregulowane	Kwalifikacje włączone do ZRK jako uregulowane(A)
Nadawane poza systemem oświaty	Wolnorynkowe i sektorowe	1) Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe)(B) 2) Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe włączone do ZRK(B) 3) Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe niewłączone do ZRK(B), np.: a) kwalifikacje sektora finansowego b) kwalifikacje komputerowe/informatyczne c) kwalifikacje językowe d) kwalifikacje zarządzania projektami

[187] Art. 117 ustawy z dnia z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, op. cit.
[188] § 6 i § 15 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.

(A) – Kwalifikacje, których efekty kształcenia należy uznać za kwalifikacje zgodnie z przepisami prawa polskiego.
(B) – Kwalifikacje, których efekty kształcenia należy uznać za kwalifikacje zgodnie z rozumieniem Komisji Europejskiej.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 24. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji w zakresie prawa jazdy kategorii C, C1

1. Nazwa zawodu/ kwalifikacji:	Prawo jazdy kategorii C, C1
2. Odpowiednik zawodu/ specjalności z KZiS	Kierowca samochodu ciężarowego (kod zawodu: 833203)
3. Typ kwalifikacji	Nabywane poza systemem oświaty
4. Rodzaj kwalifikacji	Wolnorynkowe i sektorowe
5. Charakterystyka kwalifikacji	Prawo jazdy kategorii C – nabycie kwalifikacji upoważnia do kierowania pojazdami samochodowymi o dopuszczalnej masie całkowitej ponad 3,5 t, z wyjątkiem autobusu (na przykład duża ciężarówka). Przejście kursu i zdanie egzaminu nie dają możliwości podjęcia pracy jako zawodowy kierowca ciężarówki czy autobusu. Do tego potrzebne jest wykonanie kwalifikacji wstępnych, przyspieszonych lub uzupełniających[189]. Prawo jazdy kategorii C1 – nabycie kwalifikacji upoważnia do kierowania pojazdami samochodowymi o dopuszczalnej masie całkowitej ponad 3,5 t i nieprzekraczającej 7,5 z wyjątkiem autobusu (na przykład duża ciężarówka)[190].
6. Forma nabycia kwalifikacji	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).
7. Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	I. Uczestnictwo w kursie nauki jazdy na kategorię C. Kurs na prawo jazdy prowadzi Ośrodek Szkolenia Kierowców posiadający wpis do Rejestru przedsiębiorców prowadzących

[189] Art. 6 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami, Dz. U. 2011 Nr 30 poz. 151.
[190] Tamże.

	ośrodek szkolenia kierowców. Wpisu do rejestru dokonuje marszałek województwa. Kurs na prawo jazdy kategorii C obejmuje: – 20 godzin zajęć teoretycznych – przybliżających ogólne przepisy wynikające z kodeksu ruchu drogowego, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień związanych z prowadzeniem pojazdów ciężarowych, – 30 godzin zajęć praktycznych – zarówno na placu manewrowym, jak i na trasie – nakierowanych na doskonalenie umiejętności prowadzenia pojazdu w pragmatycznym wymiarze i solidne przygotowanie do egzaminu. II. Złożenie wniosku o przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego („egzaminu") do dowolnego Wojewódzkiego Ośrodka Ruchu Drogowego. Egzamin składa się z dwóch części: a) teoretycznej, przeprowadzanej w formie pisemnej w postaci testu komputerowego, b) praktycznej, polegającej na sprawdzeniu umiejętności poruszania się pojazdem w ruchu drogowym. Zasady egzaminowania i tematyka egzaminacyjna została opublikowana w Rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 24 listopada 2023 r. w sprawie egzaminowania osób ubiegających się o uprawnienia do kierowania pojazdami, szkolenia, egzaminowania i uzyskiwania uprawnień przez egzaminatorów oraz wzorów dokumentów stosowanych w tych sprawach. III. Po pozytywnym wyniku egzaminu kursant składa wniosek o wydanie prawa jazdy: – w urzędzie starostwa powiatowego w swoim miejscu zamieszkania, – w urzędzie miasta – w przypadku zamieszkania w mieście na prawach powiatu, – w urzędzie dzielnicy – w przypadku zamieszkania w Warszawie[191].

[191] Art. 10 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami, op. cit.

8. Instytucja walidująca	Wojewódzkie Ośrodki Ruchu Drogowego[192,193]
9. Instytucja certyfikująca	Starosta powiatu właściwego dla miejsca zamieszkania osoby, która stara się o świadectwo kwalifikacji zawodowej[194].
10. Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Prawo jazdy kategorii C Prawo jazdy kategorii C1
11. Opis warunków dodatkowych	I. Warunki wstępne: – ukończone minimum 21 lat, przy czym można rozpocząć szkolenie trzy miesiące wcześniej lub 18 lat – jeśli ukończył kurs kwalifikacji wstępnej, – posiadanie orzeczenia lekarskiego o braku przeciwwskazań do prowadzenia pojazdów ciężarowych, – posiadanie orzeczenia psychologicznego o braku przeciwwskazań do prowadzenia pojazdów ciężarowych, – posiadanie prawa jazdy kategorii B, – posiadanie profilu Kandydata na Kierowcę (PKK) – należy przez to rozumieć zestaw danych identyfikujących i opisujących osobę ubiegającą się o wydanie dokumentu stwierdzającego posiadanie uprawnienia do kierowania pojazdami utworzony, udostępniany, aktualizowany i archiwizowany w systemie teleinformatycznym[195,196]. Przejście kursu i zdanie egzaminu nie dają możliwości podjęcia pracy jako zawodowy kierowca ciężarówki czy autobusu. Do tego potrzebne jest wykonanie kwalifikacji wstępnych, przyspieszonych lub uzupełniających. II. Warunki dodatkowe niezbędne do rozpoczęcia pracy w charakterze kierowcy zawodowego: – posiadanie kwalifikacji wstępnej lub wstępnej przyspieszonej – nabycie kwalifikacji upoważnia do wykonywania

[192] Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym, art. 66 ust. 1, Dz. U. 2001 Nr 125 poz. 1371.
[193] Lista Wojewódzkich Ośrodków Ruchu Drogowego: https://moto.infor.pl/niezbednik/artykul/98599,Baza-WORDow.html, [dostęp: 25.05.2024].
[194] Art. 10 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami, op. cit.
[195] Art. 2 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami, op. cit.
[196] Profil Kandydata na Kierowcę zakłada się poprzez złożenie wniosku w Wydziale Komunikacji właściwym dla miejsca zameldowania.

	pracy jako kierowca zawodowy samochodu ciężarowego i/lub autobusu; upoważnia do przewozu zarobkowego osób i rzeczy, – posiadanie Profilu Kierowcy Zawodowego (PKZ)[197] – profilu kierowcy zawodowego – należy przez to rozumieć zestaw danych identyfikujących i opisujących osobę ubiegającą się o wpis w prawie jazdy kodu 095, wydanie świadectwa kwalifikacji zawodowej i karty kwalifikacji kierowcy, zawierający informację o wykonaniu badań lekarskich i psychologicznych, utworzony, udostępniany, aktualizowany i archiwizowany w systemie teleinformatycznym[198].

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 25. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji w zakresie prawa jazdy kategorii C+E, C1+E

1. Nazwa zawodu/ kwalifikacji:	Prawo jazdy kategorii C+E, C1+E
2. Odpowiednik zawodu/ specjalności z KZiS	Kierowca samochodu ciężarowego (kod zawodu: 833203)
3. Typ kwalifikacji	Nabywane poza systemem oświaty
4. Rodzaj kwalifikacji	Wolnorynkowe i sektorowe
5. Charakterystyka kwalifikacji	Prawo jazdy kat. C+E – nabycie kwalifikacji upoważnia do kierowania zespołami pojazdów złożonych z pojazdu z kategorii C+E o dopuszczalnej masie całkowitej ponad 3,5 t, z wyjątkiem autobusu (na przykład duża ciężarówka z przyczepą)[199]. Prawo jazdy kat. C1+E – nabycie kwalifikacji upoważnia do kierowania zespołem pojazdów o dopuszczalnej masie całkowitej nieprzekraczającej 12 t, składającym się z pojazdu ciągnącego określonego w prawie jazdy kategorii C1 i przyczepy[200].
6. Forma nabycia kwalifikacji	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez

[197] Profil Kierowcy Zawodowego zakłada się poprzez złożenie wniosku w Wydziale Komunikacji właściwym dla miejsca zameldowania.
[198] Art. 2 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami, op. cit.
[199] Art. 6 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami, op. cit.
[200] Tamże.

	ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).
7. Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	I. Uczestnictwo w kursie nauki jazdy na kategorię C. Kurs na prawo jazdy prowadzi Ośrodek Szkolenia Kierowców posiadający wpis do Rejestru przedsiębiorców prowadzących ośrodek szkolenia kierowców. Wpisu do rejestru dokonuje marszałek województwa. Kurs na prawo jazdy kategorii C+E oraz C1+E obejmuje: – 20 godzin zajęć teoretycznych – przybliżających ogólne przepisy wynikające z kodeksu ruchu drogowego, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień związanych z prowadzeniem pojazdów ciężarowych, – 35 godzin zajęć praktycznych – zarówno na placu manewrowym, jak i na trasie – nakierowanych na doskonalenie umiejętności prowadzenia pojazdu w pragmatycznym wymiarze i solidne przygotowanie do egzaminu. II. Złożenie wniosku o przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego („egzaminu") do dowolnego Wojewódzkiego Ośrodka Ruchu Drogowego. Egzamin składa się z dwóch części: a) teoretycznej, przeprowadzanej w formie pisemnej w postaci testu komputerowego, b) praktycznej, polegającej na sprawdzeniu umiejętności poruszania się pojazdem w ruchu drogowym. Zasady egzaminowania i tematyka egzaminacyjna została opublikowana w Rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 24 listopada 2023 r. w sprawie egzaminowania osób ubiegających się o uprawnienia do kierowania pojazdami, szkolenia, egzaminowania i uzyskiwania uprawnień przez egzaminatorów oraz wzorów dokumentów stosowanych w tych sprawach. III. Po pozytywnym wyniku egzaminu kursant składa wniosek o wydanie prawa jazdy:

	– w urzędzie starostwa powiatowego w swoim miejscu zamieszkania, – w urzędzie miasta – w przypadku zamieszkania w mieście na prawach powiatu, w urzędzie dzielnicy – w przypadku zamieszkania w Warszawie[201].
8. Instytucja walidująca	Wojewódzkie Ośrodki Ruchu Drogowego[202,203]
9. Instytucja certyfikująca	Starosta powiatu właściwego dla miejsca zamieszkania osoby, która stara się o świadectwo kwalifikacji zawodowej[204].
10. Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Prawo jazdy kategorii C+E Prawo jazdy kategorii C1+E
11. Opis warunków dodatkowych	I. Warunki wstępne: – ukończone minimum 21 lat, przy czym można rozpocząć szkolenie trzy miesiące wcześniej, lub 18 lat – jeśli ukończył kurs kwalifikacji wstępnej, – posiadanie orzeczenia lekarskiego o braku przeciwwskazań do prowadzenia pojazdów ciężarowych, – posiadanie orzeczenia psychologicznego o braku przeciwwskazań do prowadzenia pojazdów ciężarowych, – posiadanie prawa jazdy kategorii B, – posiadanie profilu Kandydata na Kierowcę (PKK) – należy przez to rozumieć zestaw danych identyfikujących i opisujących osobę ubiegającą się o wydanie dokumentu stwierdzającego posiadanie uprawnienia do kierowania pojazdami utworzony, udostępniany, aktualizowany i archiwizowany w systemie teleinformatycznym[205, 206]. Przejście kursu i zdanie egzaminu nie dają możliwości podjęcia pracy jako zawodowy kierowca ciężarówki czy autobusu. Do tego potrzebne jest wykonanie kwalifikacji

[201] Art. 10 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami, op. cit.
[202] Art. 66 ust. 1 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym, Dz. U. 2001 Nr 125 poz. 1371.
[203] Lista Wojewódzkich Ośrodków Ruchu Drogowego: https://moto.infor.pl/niezbednik/artykul/98599, Baza-WORDow.html, [dostęp: 24.05.2024].
[204] Art. 10 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami, op. cit.
[205] Art. 2 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami, op. cit.
[206] Profil Kandydata na Kierowcę zakłada się poprzez złożenie wniosku w Wydziale Komunikacji właściwym dla miejsca zameldowania.

	wstępnych, przyspieszonych lub uzupełniających. II. Warunki dodatkowe niezbędne do rozpoczęcia pracy w charakterze kierowcy zawodowego: – posiadanie kwalifikacji wstępnej lub wstępnej przyspieszonej – nabycie kwalifikacji upoważnia do wykonywania pracy jako kierowca zawodowy samochodu ciężarowego i/lub autobusu; upoważnia do przewozu zarobkowego osób i rzeczy, – posiadanie Profilu Kierowcy Zawodowego (PKZ)[207] – należy przez to rozumieć zestaw danych identyfikujących i opisujących osobę ubiegającą się o wpis w prawie jazdy kodu 095, wydanie świadectwa kwalifikacji zawodowej i karty kwalifikacji kierowcy, zawierający informację o wykonaniu badań lekarskich i psychologicznych, utworzony, udostępniany, aktualizowany i archiwizowany w systemie teleinformatycznym[208].

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 26. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji w zakresie prawa jazdy kategorii D, D1

1. Nazwa zawodu/ kwalifikacji:	Prawo jazdy kategorii D, D1
2. Odpowiednik zawodu/ specjalności z KZiS	Kierowca autobusu (kod zawodu: 833101)
3. Typ kwalifikacji	Nabywane poza systemem oświaty
4. Rodzaj kwalifikacji	Wolnorynkowe i sektorowe
5. Charakterystyka kwalifikacji	Prawo jazdy kat. D – nabycie kwalifikacji upoważnia do kierowania autobusem. Prawo jazdy kat. D1 – nabycie kwalifikacji upoważnia do kierowania autobusem przeznaczonym konstrukcyjnie do przewozu nie więcej niż 17 osób łącznie z kierowcą, o długości nieprzekraczającej 8 m.
6. Forma nabycia kwalifikacji	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego,

[207] Profil Kierowcy Zawodowego zakłada się poprzez złożenie wniosku w Wydziale Komunikacji właściwym dla miejsca zameldowania.
[208] Art. 2 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami, op. cit.

	Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).
7. Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	I. Uczestnictwo w kursie nauki jazdy na kategorię D, D1. Kurs na prawo jazdy prowadzi Ośrodek Szkolenia Kierowców posiadający wpis do Rejestru przedsiębiorców prowadzących ośrodek szkolenia kierowców. Wpisu do rejestru dokonuje marszałek województwa. Kurs na prawo jazdy kategorii D oraz D1 obejmuje: – 20 godzin zajęć teoretycznych – przybliżających ogólne przepisy wynikające z kodeksu ruchu drogowego, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień związanych z prowadzeniem pojazdów ciężarowych, – 60 godzin zajęć praktycznych – zarówno na placu manewrowym, jak i na trasie – nakierowanych na doskonalenie umiejętności prowadzenia pojazdu w pragmatycznym wymiarze i solidne przygotowanie do egzaminu. II. Złożenie wniosku o przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego („egzaminu") do dowolnego Wojewódzkiego Ośrodka Ruchu Drogowego. Egzamin składa się z dwóch części: a) teoretycznej, przeprowadzanej w formie pisemnej w postaci testu komputerowego, b) praktycznej, polegającej na sprawdzeniu umiejętności poruszania się pojazdem w ruchu drogowym. Zasady egzaminowania i tematyka egzaminacyjna zostały opublikowane w Rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 24 listopada 2023 r. w sprawie egzaminowania osób ubiegających się o uprawnienia do kierowania pojazdami, szkolenia, egzaminowania i uzyskiwania uprawnień przez egzaminatorów oraz wzorów dokumentów stosowanych w tych sprawach. III. po pozytywnym wyniku egzaminu kursant składa wniosek o wydanie prawa jazdy: – w urzędzie starostwa powiatowego w swoim miejscu zamieszkania, – w urzędzie miasta – w przypadku zamieszkania w mieście na prawach powiatu,

	– w urzędzie dzielnicy – w przypadku zamieszkania w Warszawie[209].
8. Instytucja walidująca	Wojewódzkie Ośrodki Ruchu Drogowego[210,211]
9. Instytucja certyfikująca	Starosta powiatu właściwego dla miejsca zamieszkania osoby, która stara się o świadectwo kwalifikacji zawodowej[212].
10. Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Prawo jazdy kategorii D Prawo jazdy kategorii D1
11. Opis warunków dodatkowych	I. Warunki wstępne: – ukończone minimum 24 lata, przy czym można rozpocząć szkolenie trzy miesiące wcześniej, lub 21 lat – jeśli ukończono kurs kwalifikacji wstępnej, – posiadanie orzeczenia lekarskiego o braku przeciwwskazań do prowadzenia pojazdów ciężarowych, – posiadanie orzeczenia psychologicznego o braku przeciwwskazań do prowadzenia pojazdów ciężarowych, – posiadanie prawa jazdy kategorii B, – posiadanie profilu Kandydata na Kierowcę (PKK) – należy przez to rozumieć zestaw danych identyfikujących i opisujących osobę ubiegającą się o wydanie dokumentu stwierdzającego posiadanie uprawnienia do kierowania pojazdami utworzony, udostępniany, aktualizowany i archiwizowany w systemie teleinformatycznym[213] [214]. Przejście kursu i zdanie egzaminu nie dają możliwości podjęcia pracy jako zawodowy kierowca ciężarówki czy autobusu. Do tego potrzebne jest wykonanie kwalifikacji wstępnych, przyspieszonych lub uzupełniających. II. Warunki dodatkowe niezbędne do rozpoczęcia pracy w charakterze kierowcy zawodowego: – posiadać kwalifikację wstępną lub wstępną przyspieszoną – nabycie kwalifikacji

[209] Art. 10 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami, op. cit.
[210] Art. 66 ust. 1 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym, op. cit.
[211] Lista Wojewódzkich Ośrodków Ruchu Drogowego: https://moto.infor.pl/niezbednik/artykul/98599,Baza-WORDow.html, [dostęp: 25.05.2024].
[212] Art. 10 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami, op. cit.
[213] Art. 2 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami, op. cit.
[214] Profil Kandydata na Kierowcę zakłada się poprzez złożenie wniosku w Wydziale Komunikacji właściwym dla miejsca zameldowania.

	upoważnia do wykonywania pracy jako kierowca zawodowy samochodu ciężarowego i/lub autobusu; upoważnia do przewozu zarobkowego osób i rzeczy, – posiadanie Profilu Kierowcy Zawodowego (PKZ)[215] – należy przez to rozumieć zestaw danych identyfikujących i opisujących osobę ubiegającą się o wpis w prawie jazdy kodu 095, wydanie świadectwa kwalifikacji zawodowej i karty kwalifikacji kierowcy, zawierający informację o wykonaniu badań lekarskich i psychologicznych, utworzony, udostępniany, aktualizowany i archiwizowany w systemie teleinformatycznym[216].

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 27. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji wstępnej (uprawnienia do przewozu osób i rzeczy)

1. Nazwa zawodu/ kwalifikacji:	Kwalifikacja wstępna – uprawnienia do przewozu osób i rzeczy
2. Odpowiednik zawodu/ specjalności z KZiS	Kierowca samochodu ciężarowego (kod zawodu: 833203) Kierowca autobusu (kod zawodu: 833101)
3. Typ kwalifikacji	Nabywane poza systemem oświaty
4. Rodzaj kwalifikacji	Wolnorynkowe i sektorowe
5. Charakterystyka kwalifikacji	Nabycie kwalifikacji upoważnia do wykonywania pracy jako kierowca zawodowy samochodu ciężarowego i/lub autobusu. Upoważnia do przewozu zarobkowego osób i rzeczy.
6. Forma nabycia kwalifikacji	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).
7. Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	I. Ukończenie kursu kwalifikacyjnego. Kurs kwalifikacji wstępnej prowadzi Ośrodek Szkolenia Kierowców posiadający wpis do Rejestru przedsiębiorców prowadzących ośrodek

[215] Profil Kierowcy Zawodowego zakłada się poprzez złożenie wniosku w Wydziale Komunikacji właściwym dla miejsca zameldowania.
[216] Art. 2 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami, op. cit.

	szkolenia kierowców. Wpisu do rejestru dokonuje marszałek województwa[217]. II. Kurs składa się z: a) części teoretycznej – 260 h, b) części praktycznej – 20 h. Zajęcia teoretyczne oraz praktyczne podzielone są z kolei na część podstawową oraz specjalistyczną. Przystąpienie do specjalistycznej możliwe jest dopiero po ukończeniu części podstawowej. III. Złożenie wniosku o przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego („egzaminu"). Egzamin składa się z części teoretycznej. Po pozytywnym zdaniu egzaminu Kierownik Wojewódzkiego Ośrodka Ruchu Drogowego lub osoba przez niego upoważniona dokonuje wpisu o zdobyciu kwalifikacji zawodowej w Profilu Kierowcy Zawodowego. Na tej podstawie kursant składa wniosek o wydanie nowego prawa jazdy z dodaną kwalifikacją upoważniającą do przewozu osób i rzeczy (kod 095). Wniosek o wydanie prawa jazdy składany jest: – w urzędzie starostwa powiatowego w swoim miejscu zamieszkania, – w urzędzie miasta – w przypadku zamieszkania w mieście na prawach powiatu, – w urzędzie dzielnicy – w przypadku zamieszkania w Warszawie[218].
8. Instytucja walidująca	Wojewódzkie Ośrodki Ruchu Drogowego[219,220]
9. Instytucja certyfikująca	Starosta powiatu właściwego dla miejsca zamieszkania osoby, która stara się o świadectwo kwalifikacji zawodowej[221].
10. Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Świadectwo kwalifikacji zawodowej
11. Opis warunków dodatkowych	Kandydat ubiegający się o kwalifikację wstępną powinien:[222]

[217] Art. 66 ust. 1 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym, op. cit.
[218] Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami, art. 28, (Dz. U. 2011 Nr 30 poz. 151).
[219] Art. 66 ust. 1 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym, op. cit.
[220] Lista Wojewódzkich Ośrodków Ruchu Drogowego: https://moto.infor.pl/niezbednik/artykul/98599,Baza-WORDow.html, [dostęp: 25.05.2024].
[221] Art. 15 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami, op. cit.
[222] Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym, Dz. U. 2001 Nr 125 poz. 1371.

	– posiadać orzeczenie psychologiczne o braku przeciwwskazań do prowadzenia pojazdów ciężarowych i/lub autobusów, – posiadać Profil Kierowcy Zawodowego (PKZ)[223] – należy przez to rozumieć zestaw danych identyfikujących i opisujących osobę ubiegającą się o wpis w prawie jazdy kodu 095, wydanie świadectwa kwalifikacji zawodowej i karty kwalifikacji kierowcy, zawierający informację o wykonaniu badań lekarskich i psychologicznych, utworzony, udostępniany, aktualizowany i archiwizowany w systemie teleinformatycznym[224], – posiadać prawo jazdy kategorii C, C+E, D. Kwalifikacja wstępna obejmuje osoby, które chcą podjąć pracę[225]: – na stanowisku kierowcy w zakresie kategorii C, C+E, C1 lub C1+E po ukończeniu 18 lat, a przed ukończeniem 21 lat, – na stanowisku kierowcy w zakresie kategorii D, D+E, D1 lub D1+E po ukończeniu 21 lat, a przed ukończeniem 23 lat[226].

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 28. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji wstępnej przyspieszonej (uprawnienia do przewozu osób i rzeczy)

1. Nazwa zawodu/ kwalifikacji:	Kwalifikacja wstępna przyspieszona – uprawnienia do przewozu osób i rzeczy
2. Odpowiednik zawodu/ specjalności z KZiS	Kierowca samochodu ciężarowego (kod zawodu: 833203) Kierowca autobusu (kod zawodu: 833101)
3. Typ kwalifikacji	Nabywane poza systemem oświaty
4. Rodzaj kwalifikacji	Wolnorynkowe i sektorowe
5. Charakterystyka kwalifikacji	Nabycie kwalifikacji upoważnia do wykonywania pracy jako kierowca zawodowy samochodu ciężarowego i/lub autobusu. Upoważnia do przewozu zarobkowego osób i rzeczy.
6. Forma nabycia kwalifikacji	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-

[223] Profil Kierowcy Zawodowego składa się poprzez złożenie wniosku w Wydziale Komunikacji właściwym dla miejsca zameldowania.
[224] Art. 2 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami, op. cit.
[225] Art. 39a ustawy z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym, Dz. U. 2001 Nr 125 poz. 1371.
[226] Tamże.

	rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).
7. Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	I. Ukończenie kursu kwalifikacyjnego. Kurs kwalifikacji wstępnej prowadzi Ośrodek Szkolenia Kierowców posiadający wpis do Rejestru przedsiębiorców prowadzących ośrodek szkolenia kierowców. Wpisu do rejestru dokonuje marszałek województwa[227]. II. Kurs składa się z: a) części teoretycznej – 130 h, b) części praktycznej – 10 h. Zajęcia teoretyczne oraz praktyczne podzielone są z kolei na część podstawową oraz specjalistyczną. Przystąpienie do części specjalistycznej możliwe jest dopiero po ukończeniu części podstawowej. III. Złożenie wniosku o przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego („egzaminu”). Egzamin składa się z części teoretycznej. Po pozytywnym zdaniu egzaminu Kierownik Wojewódzkiego Ośrodka Ruchu Drogowego lub osoba przez niego upoważniona dokonuje wpisu o zdobyciu kwalifikacji zawodowej w Profilu Kierowcy Zawodowego. Na tej podstawie kursant składa wniosek o wydanie nowego prawa jazdy z dodaną kwalifikacją upoważniającą do przewozu osób i rzeczy (kod 095). Wniosek o wydanie prawa jazdy składany jest: – w urzędzie starostwa powiatowego w swoim miejscu zamieszkania, – w urzędzie miasta – w przypadku zamieszkania w mieście na prawach powiatu, – w urzędzie dzielnicy – w przypadku zamieszkania w Warszawie[228].
8. Instytucja walidująca	Wojewódzkie Ośrodki Ruchu Drogowego[229,230]
9. Instytucja certyfikująca	Starosta powiatu właściwego dla miejsca zamieszkania osoby, która stara się o świadectwo kwalifikacji zawodowej[231].

[227] Art. 39aa ustawy z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym, op. cit.
[228] Art. 28 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami, op. cit.
[229] Art. 66 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym, op. cit.
[230] Lista Wojewódzkich Ośrodków Ruchu Drogowego: https://moto.infor.pl/niezbednik/artykul/98599,Baza-WORDow.html, [dostęp: 25.05.2024].
[231] Art. 15 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami, op. cit.

10. Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Świadectwo kwalifikacji zawodowej
11. Opis warunków dodatkowych	Kandydat ubiegający się o kwalifikację wstępną powinien:[232] – posiadać orzeczenie psychologiczne o braku przeciwwskazań do prowadzenia pojazdów ciężarowych i/lub autobusów, – posiadać Profil Kierowcy Zawodowego (PKZ)[233] – należy przez to rozumieć zestaw danych identyfikujących i opisujących osobę ubiegającą się o wpis w prawie jazdy kodu 095, wydanie świadectwa kwalifikacji zawodowej i karty kwalifikacji kierowcy, zawierającego informację o wykonaniu badań lekarskich i psychologicznych, utworzony, udostępniany, aktualizowany i archiwizowany w systemie teleinformatycznym[234], – posiadać prawo jazdy kategorii C, C+E, D. Kwalifikacja wstępna obejmuje osoby, które chcą podjąć pracę: – na stanowisku kierowcy w zakresie kategorii C lub C+E po ukończeniu 21 roku życia, – na stanowisku kierowcy w zakresie kategorii D lub D+E po ukończeniu 23 roku życia[235].

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 29. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji uzupełniającej (uprawnienia do przewozu osób i rzeczy)

1. Nazwa zawodu/ kwalifikacji:	Kwalifikacja uzupełniająca – uprawnienia do przewozu osób i rzeczy
2. Odpowiednik zawodu/ specjalności z KZiS	Kierowca samochodu ciężarowego (kod zawodu: 833203) Kierowca autobusu (kod zawodu: 833101)
3. Typ kwalifikacji	Nabywane poza systemem oświaty
4. Rodzaj kwalifikacji	Wolnorynkowe i sektorowe
5. Charakterystyka kwalifikacji	Nabycie kwalifikacji upoważnia do wykonywania pracy jako kierowca zawodowy samochodu ciężarowego lub autobusu. Upoważnia do przewozu zarobkowego osób i rzeczy.

[232] Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym, op. cit.
[233] Profil Kierowcy Zawodowego składa się poprzez złożenie wniosku w Wydziale Komunikacji właściwym dla miejsca zameldowania.
[234] Art. ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami, op. cit.
[235] Art. 39 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym, op. cit.

6. Forma nabycia kwalifikacji	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).
7. Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	I. Ukończenie kursu kwalifikacyjnego. Kurs kwalifikacji wstępnej prowadzi Ośrodek Szkolenia Kierowców posiadający wpis do Rejestru przedsiębiorców prowadzących ośrodek szkolenia kierowców. Wpisu do rejestru dokonuje marszałek województwa[236]. II. Kurs składa się z: a) części teoretycznej – 75 h, b) części praktycznej – 5 h. Zajęcia teoretyczne oraz praktyczne odbywają się tylko w zakresie części specjalistycznej. III. Złożenie wniosku o przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego („egzaminu”). Egzamin składa się z części teoretycznej. Po pozytywnym zdaniu egzaminu Kierownik Wojewódzkiego Ośrodka Ruchu Drogowego lub osoba przez niego upoważniona dokonuje wpisu o zdobyciu kwalifikacji zawodowej w Profilu Kierowcy Zawodowego. Na tej podstawie kursant składa wniosek o wydanie nowego prawa jazdy z dodaną kwalifikacją upoważniającą do przewozu osób i rzeczy (kod 095). IV. Wniosek o wydanie prawa jazdy składany jest[237]: – w urzędzie starostwa powiatowego w swoim miejscu zamieszkania, – w urzędzie miasta – w przypadku zamieszkania w mieście na prawach powiatu, – w urzędzie dzielnicy – w przypadku zamieszkania w Warszawie.
8. Instytucja walidująca	Wojewódzkie Ośrodki Ruchu Drogowego[238,239]

[236] Art. 39aa ustawy z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym, op. cit.
[237] Art. 28 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami, op. cit.
[238] Art. 66 ust. 1 ustawa z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym, op. cit.
[239] Lista Wojewódzkich Ośrodków Ruchu Drogowego: https://moto.infor.pl/niezbednik/artykul/98599,Baza-WORDow.html, [dostęp: 25.05.2024].

9. Instytucja certyfikująca	Starosta powiatu właściwego dla miejsca zamieszkania osoby, która stara się o świadectwo kwalifikacji zawodowej[240].
10. Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Świadectwo kwalifikacji zawodowej
11. Opis warunków dodatkowych	Kandydat ubiegający się o kwalifikację wstępną powinien:[241] – posiadać orzeczenie psychologiczne o braku przeciwwskazań do prowadzenia pojazdów ciężarowych i/lub autobusów, – posiadać Profil Kierowcy Zawodowego (PKZ)[242] – należy przez to rozumieć zestaw danych identyfikujących i opisujących osobę ubiegającą się o wpis w prawie jazdy kodu 095, wydanie świadectwa kwalifikacji zawodowej i karty kwalifikacji kierowcy, zawierający informację o wykonaniu badań lekarskich i psychologicznych, utworzony, udostępniany, aktualizowany i archiwizowany w systemie teleinformatycznym[243], – posiadać prawo jazdy kategorii C i/lub C+E i/lub D. Kwalifikacja wstępna uzupełniająca kierowana jest do osób, które mają już uprawnienia w ramach kwalifikacji wstępnej dla jednej kategorii (np. na autobusy) i chcą je rozszerzyć o kolejną (np. na ciężarówki).

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 30. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji w zakresie przewozu towarów niebezpiecznych

1. Nazwa zawodu/ kwalifikacji:	Przewóz towarów niebezpiecznych (ADR)
2. Odpowiednik zawodu/ specjalności z KZiS	Brak
3. Typ kwalifikacji	Nabywane poza systemem oświaty
4. Rodzaj kwalifikacji	Wolnorynkowe i sektorowe

[240] Art. 15 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami, op. cit.
[241] Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym, op. cit.
[242] Profil Kierowcy Zawodowego składa się poprzez złożenie wniosku w Wydziale Komunikacji właściwym dla miejsca zameldowania.
[243] Art. 2 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami, op. cit.

5. Charakterystyka kwalifikacji	Kwalifikacje dotyczące przewozów rzeczy niebezpiecznych (ADR) upoważnia do przemieszczenie towarów niebezpiecznych pojazdem po drodze publicznej lub po innych drogach ogólnodostępnych, z uwzględnieniem postojów wymaganych podczas tego przewozu oraz czynności związanych z tym przewozem[244].
6. Forma nabycia kwalifikacji	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).
7. Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	I. Uczestnictwo w kursie początkowym. Kurs na przewóz rzeczy niebezpiecznych prowadzi organizacja spełniająca wymagania Rozporządzenia Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej z dnia 29 maja 2012 r. w sprawie prowadzenia kursów z zakresu przewozu towarów niebezpiecznych. **Kurs początkowy** na przewóz rzeczy niebezpiecznych obejmuje: – szkolenie podstawowe ADR dla wszystkich klas – szkolenie dotyczy przewozu drogowego towarów niebezpiecznych wszystkich klas (24 godziny lekcyjne), – szkolenie specjalistyczne dla cystern – szkolenie dotyczy przewozu drogowego towarów niebezpiecznych w cysternach (16 godzin lekcyjnych) – po ukończeniu szkolenia podstawowego ARD, – szkolenie specjalistyczne ADR dla kl. 1 – szkolenie dotyczy przewozu drogowego towarów niebezpiecznych klasy 1 – materiały i przedmioty wybuchowe (8 godzin lekcyjnych) – po ukończeniu szkolenia podstawowego ARD, – szkolenie specjalistyczne ADR dla kl. 7 – szkolenie dotyczy przewozu drogowego towarów niebezpiecznych klasy 7 – materiały promieniotwórcze (8 godzin lekcyjnych) –

[244] Art. 2 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o przewozie towarów niebezpiecznych, Dz. U. poz. 2147.

	po ukończeniu szkolenia podstawowego ARD[245]. **Kurs doskonalący** na przewóz rzeczy obejmuje: – szkolenie podstawowe ADR dla wszystkich klas – szkolenie dotyczy przewozu drogowego towarów niebezpiecznych wszystkich klas (24 godziny lekcyjne), – szkolenie specjalistyczne dla cystern – szkolenie dotyczy przewozu drogowego towarów niebezpiecznych w cysternach (16 godzin lekcyjnych) – po ukończeniu szkolenia podstawowego ADR, – szkolenie specjalistyczne ADR dla kl. 1 – szkolenie dotyczy przewozu drogowego towarów niebezpiecznych klasy 1 – materiały i przedmioty wybuchowe (8 godzin lekcyjnych) – po ukończeniu szkolenia podstawowego ADR, – szkolenie specjalistyczne ADR dla kl. 7 – szkolenie dotyczy przewozu drogowego towarów niebezpiecznych klasy 7 – materiały promieniotwórcze (8 godzin lekcyjnych) – po ukończeniu szkolenia podstawowego ADR. Kurs doskonalący przeprowadza się po 5 latach od uzyskania uprawnień, celem ich wydłużenia na kolejny okres 5 lat. II. Złożenie wniosku o przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego („egzaminu”). Zakres egzaminu obejmuje sprawdzenie wiedzy ze znajomości przepisów krajowych oraz umów międzynarodowych dotyczących przewozu drogowego towarów niebezpiecznych[246]. III. Egzaminy przeprowadzane są w ośrodku szkolenia przez dwuosobową komisję egzaminacyjną powołaną przez marszałka województwa, w której skład wchodzą: przewodniczący komisji – przedstawiciel marszałka województwa; członek komisji – przedstawiciel organizacji o zasięgu ogólnopolskim zrzeszającej przedsiębiorców wykonujących przewozy drogowe

[245] Tamże.
[246] Tamże.

	lub kierowców albo przedstawiciel ośrodka szkolenia prowadzącego kurs[247]. Zasady egzaminowania i tematyka egzaminacyjna została opublikowana w Rozporządzeniu Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie egzaminów dla kierowców przewożących towary niebezpieczne. IV. Po pozytywnym wyniku egzaminu marszałek województwa na podstawie protokołu sporządzonego przez przewodniczącego komisji w terminie 14 dni od dnia przeprowadzenia egzaminu wydaje kierowcy zaświadczenie ADR. Zaświadczenie ADR przesyła się kierowcy za zwrotnym potwierdzeniem odbioru na adres wskazany przez kierowcę[248].
8. Instytucja walidująca	Komisja egzaminacyjna powołana przez marszałka województwa, w której skład wchodzą: przewodniczący komisji – przedstawiciel marszałka województwa; członek komisji – przedstawiciel organizacji o zasięgu ogólnopolskim zrzeszającej przedsiębiorców wykonujących przewozy drogowe lub kierowców albo przedstawiciel ośrodka szkolenia prowadzącego kurs[249].
9. Instytucja certyfikująca	Marszałek województwa[250]
10. Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	ADR – Zaświadczenie o przeszkoleniu kierowcy[251]. Zaświadczenie jest ważne 5 lat. Po tym okresie należy wykonać kurs doskonalący.
11. Opis warunków dodatkowych	Warunki wstępne[252]: – ukończone minimum 21 lat, – posiadanie orzeczenia lekarskiego o braku przeciwwskazań do prowadzenia pojazdów ciężarowych, – posiadanie orzeczenia psychologicznego o braku przeciwwskazań do prowadzenia pojazdów ciężarowych,

[247] Tamże.
[248] Tamże.
[249] Tamże.
[250] Tamże.
[251] Załącznik nr 2 do Obwieszczenie Ministra Infrastruktury z dnia 15 grudnia 2021 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu Rozporządzenia Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej w sprawie egzaminów dla kierowców przewożących towary niebezpieczne, Dz. U. 2022, poz. 356.
[252] Art. 20 ust 2 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o przewozie towarów niebezpiecznych, op. cit.

	– posiadanie prawa jazdy kategorii B, – posiadanie kwalifikacji wstępnej lub wstępnej przyspieszonej – nabycie kwalifikacji upoważnia do wykonywania pracy jako kierowca zawodowy samochodu ciężarowego i/lub autobusu; upoważnia do przewozu zarobkowego osób i rzeczy, – posiadanie Profilu Kierowcy Zawodowego (PKZ)[253] – profilu kierowcy zawodowego – należy przez to rozumieć zestaw danych identyfikujących i opisujących osobę ubiegającą się o wpis w prawie jazdy kodu 095, wydanie świadectwa kwalifikacji zawodowej i karty kwalifikacji kierowcy, zawierający informację o wykonaniu badań lekarskich i psychologicznych, utworzony, udostępniany, aktualizowany i archiwizowany w systemie teleinformatycznym[254].

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 31. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji operatora hydraulicznego dźwigu samochodowego – HDS

1. Nazwa zawodu/ kwalifikacji:	Operator żurawia przenośnego – przeładunkowego (hydrauliczny dźwig samochodowy – HDS)
2. Odpowiednik zawodu/ specjalności z KZiS	Pozostali maszyniści i operatorzy maszyn i urządzeń dźwigowo-transportowych i pokrewni (kod zawodu: 834390)
3. Typ kwalifikacji	Nadawane poza systemem oświaty
4. Rodzaj kwalifikacji	Wolnorynkowe i sektorowe
5. Charakterystyka kwalifikacji	Uzyskanie kwalifikacji do obsługi HDS (hydrauliczny dźwig samochodowy) upoważnia do obsługi żurawia przenośnego. **Żuraw przenośny (przeładunkowy)** to dźwignica zamontowana na samochodzie ciężarowym pomiędzy kabiną kierowcy a skrzynią lub z tyłu pojazdu, służąca do załadunku towaru na samochód oraz jego rozładunku[255]. Żuraw przenośny HDS (hydrauliczny dźwig samochodowy) to pojazd wyposażony w układ hydrauliczny służący do podnoszenia i transportowania ciężkich ładunków.

[253] Profil Kierowcy Zawodowego zakłada się poprzez złożenie wniosku w Wydziale Komunikacji właściwym dla miejsca zameldowania.
[254] Art. 2 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami, op. cit.
[255] https://www.udt.gov.pl/co-i-kiedy-podlega-dozorowi/urzadzenia-transportu-bliskiego/zuraw-przenosny, [dostęp: 24.05.2024].

	Żuraw HDS umożliwia przenoszenie bardzo ciężkich ładunków. Stosuje się go do załadunku i rozładunku np.: – materiałów budowlanych (m.in. cegły, pustaki), – wyposażenia i maszyn (m.in. małe maszyny budowlane, palety z towarem), – kontenerów, – metalowych konstrukcji (m.in. belki, elementy dachowe).
6. Forma nabycia kwalifikacji	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).
7. Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	I. Ukończenie kursu przygotowującego uczestników do samodzielnego obsługiwania wózków jezdniowych podnośnikowych. Każdy kurs składa się z: a) części teoretycznej – 8 h, b) części praktycznej – 4 h. II. Złożenie wniosku o przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego („egzaminu"). Egzamin składa się z części: a) teoretycznej, przeprowadzanej w formie pisemnej w postaci papierowej lub elektronicznej, b) praktycznej, polegającej na sprawdzeniu umiejętności w zakresie obsługi lub konserwacji urządzeń technicznych[256]. Tematyka egzaminacyjna podawana jest do publicznej wiadomości przez organ właściwej jednostki dozoru technicznego za pomocą dostępnych środków komunikacji, w tym środków elektronicznych[257]. <u>TEMATYKA EGZAMINACYJNA</u> Pozytywny wynik egzaminu jest podstawą do wydania zaświadczenia kwalifikacyjnego przez organ właściwej jednostki dozoru technicznego.

[256] § 3 ust. 1-3 Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.
[257] § 3 ust. 5 Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.

	III. Złożenie wniosku o wydanie certyfikatu oddziału UDT/biura UDT/Centrali UDT z kopią posiadanych ważnych zaświadczeń kwalifikacyjnych stosownych do zakresu wnioskowanej certyfikacji dla odpowiednich rodzajów urządzeń technicznych. Wniesienie stosownej opłaty.
8. Instytucja walidująca	Organ właściwej jednostki dozoru technicznego
9. Instytucja certyfikująca	Aktualny wykaz jednostek certyfikujących osoby dostępny jest na stronie Urzędy Dozoru Technicznego[258]. Oddziału UDT/biura UDT/Centrala UDT
10. Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Zaświadczenie kwalifikacyjne ważne jest 10 lat[259]. Zaświadczenia kwalifikacyjne potwierdzające umiejętność praktycznego wykonywania czynności oraz znajomość warunków technicznych dozoru technicznego, norm i przepisów prawnych w ich zakresie muszą posiadać **osoby obsługujące i konserwujące urządzenia techniczne podlegające dozorowi technicznemu**[260]. Przedłużenie okresu ważności zaświadczenia kwalifikacyjnego następuje na pisemny wniosek złożony do jednostki dozoru technicznego, która wydała zaświadczenie. Po złożeniu kompletnego wniosku, okres ważności zaświadczenia kwalifikacyjnego zostaje przedłużony na okres, na który było wydane zaświadczenie kwalifikacyjne[261]. Certyfikat, którego ważność jest identyczna z datą ważności uznanego zaświadczenia kwalifikacyjnego. Data wydania certyfikatu jest datą podjęcia decyzji o udzieleniu certyfikacji[262]. Warunkiem przedłużenia ważności certyfikatu jest złożenie wniosku o jego przedłużenie przed upływem ważności tego certyfikatu[263].

[258] https://www.udt.gov.pl/images/Wykaz_Osrodkow_szkolenia_UTB_2024-02-28.pdf, [dostęp:20.05.2024].
[259] Załącznik 3 do Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.
[260] https://www.udt.gov.pl/kwalifikacje-osob, [dostęp: 20.05.2024].
[261] § 7 ust. 1-5 Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.
[262] Program certyfikacji osób obsługujących i konserwujących urządzenia transportu bliskiego oraz napełniających zbiorniki ciśnieniowe przenośne, https://www.udt.gov.pl/images/CERT-3_PR, [dostęp: 20.05.2024].
[263] Tamże.

11. Opis warunków dodatkowych	Kandydat ubiegający się o certyfikację powinien: 1) posiadać ukończone 18 lat, 2) stosownie do wnioskowanego zakresu: – posiadać wiedzę i umiejętność praktycznego wykonywania czynności obsługi lub konserwacji urządzenia transportu bliskiego, – posiadać wiedzę w zakresie warunków technicznych dozoru technicznego, norm i przepisów prawnych odnoszących się do certyfikowanego zakresu, – posiadać zaświadczenie kwalifikacyjnie do danego rodzaju urządzeń technicznych, – władać językiem polskim w stopniu umożliwiającym przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego albo zapewnić udział tłumacza przysięgłego. O certyfikację może wnioskować osoba posiadająca zaświadczenie kwalifikacyjne wydane wcześniej przez jednostkę dozoru technicznego. Wniosek o certyfikację musi pokrywać się z zakresem ważnego zaświadczenia kwalifikacyjnego[264].

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 32. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji operatora dźwignika o ruchu nieprostoliniowym

1. Nazwa zawodu/ kwalifikacji:	Operator dźwignika o ruchu nieprostoliniowym
2. Odpowiednik zawodu/ specjalności z KZiS	Pozostali maszyniści i operatorzy maszyn i urządzeń dźwigowo-transportowych i pokrewni (kod zawodu: 834390)
3. Typ kwalifikacji	Nadawane poza systemem oświaty
4. Rodzaj kwalifikacji	Wolnorynkowe i sektorowe
5. Charakterystyka kwalifikacji	Uzyskanie kwalifikacji do obsługi dźwignika o ruchu nieprostoliniowym upoważnia do obsługi hakowców i bramowców. **Dźwignik o ruchu nieprostoliniowym** to urządzenie służące do przemieszczania ładunków, zwykle na niewielką wysokość, przy wykorzystaniu napędu zazwyczaj hydraulicznego, zamontowane na pojeździe (nazwa potoczna: hakowiec, hak, bramowiec, brama)[265]. Hakowce to pojazdy wyposażone w specjalny system hydrauliczny, który umożliwia podnoszenie

[264] Tamże.
[265] https://www.udt.gov.pl/co-i-kiedy-podlega-dozorowi/urzadzenia-transportu-bliskiego/zuraw-przenosny, [dostęp: 24.05.2024].

	i opuszczanie haków z zamocowanymi na nich kontenerami. Hakowce są przeznaczone do transportu kontenerów o niestandardowych wymiarach lub kształtach, takich jak np. kontenery budowlane, magazynowe czy sanitarne.
6. Forma nabycia kwalifikacji	Nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych (kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez ministrów, szefów urzędów centralnych, instytutów badawczo-rozwojowych, m.in: Urząd Dozoru Technicznego, Transportowy Dozór Techniczny, Instytut Spawalnictwa, Urząd Regulacji Energetyki, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego i samorządy zawodowe).
7. Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	I. Ukończenie kursu przygotowującego uczestników do samodzielnego obsługiwania wózków jezdniowych podnośnikowych. Każdy kurs składa się z: a) części teoretycznej – 4 h, b) części praktycznej – 4 h. II. Złożenie wniosku o przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego („egzaminu"). Egzamin składa się z części: a) teoretycznej, przeprowadzanej w formie pisemnej w postaci papierowej lub elektronicznej, b) praktycznej, polegającej na sprawdzeniu umiejętności w zakresie obsługi lub konserwacji urządzeń technicznych[266]. Tematyka egzaminacyjna podawana jest do publicznej wiadomości przez organ właściwej jednostki dozoru technicznego za pomocą dostępnych środków komunikacji, w tym środków elektronicznych[267]. <u>TEMATYKA EGZAMINACYJNA</u> Pozytywny wynik egzaminu jest podstawą do wydania zaświadczenia kwalifikacyjnego przez organ właściwej jednostki dozoru technicznego. III. Złożenie wniosku o wydanie certyfikatu oddziału UDT/biura UDT/Centrali UDT z kopią posiadanych ważnych zaświadczeń kwalifikacyjnych stosownych do zakresu

[266] § 3 ust. 1-3 Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.
[267] § 3 ust. 5 Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.

	wnioskowanej certyfikacji dla odpowiednich rodzajów urządzeń technicznych. Wniesienie stosownej opłaty.
8. Instytucja walidująca	Organ właściwej jednostki dozoru technicznego
9. Instytucja certyfikująca	Aktualny wykaz jednostek certyfikujących osoby dostępny jest na stronie Urzędy Dozoru Technicznego[268]. Oddziału UDT/biura UDT/Centrala UDT
10. Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Zaświadczenie kwalifikacyjne ważne jest 10 lat[269]. Zaświadczenia kwalifikacyjne potwierdzające umiejętność praktycznego wykonywania czynności oraz znajomość warunków technicznych dozoru technicznego, norm i przepisów prawnych w ich zakresie muszą posiadać osoby obsługujące i konserwujące urządzenia techniczne podlegające dozorowi technicznemu[270]. Przedłużenie okresu ważności zaświadczenia kwalifikacyjnego następuje na pisemny wniosek złożony do jednostki dozoru technicznego, która wydała zaświadczenie. Po złożeniu kompletnego wniosku, okres ważności zaświadczenia kwalifikacyjnego zostaje przedłużony na okres, na który było wydane zaświadczenie kwalifikacyjne[271]. Certyfikat, którego ważność jest identyczna z datą ważności uznanego zaświadczenia kwalifikacyjnego. Data wydania certyfikatu jest datą podjęcia decyzji o udzieleniu certyfikacji[272]. Warunkiem przedłużenia ważności certyfikatu jest złożenie wniosku o jego przedłużenie przed upływem ważności tego certyfikatu[273].
11. Opis warunków dodatkowych	Kandydat ubiegający się o certyfikację powinien: 1) posiadać ukończone 18 lat, 2) stosownie do wnioskowanego zakresu:

[268] https://www.udt.gov.pl/images/Wykaz_Osrodkow_szkolenia_UTB_2024-02-28.pdf, [dostęp: 20.05.2024].
[269] Załącznik 3 do Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.
[270] https://www.udt.gov.pl/kwalifikacje-osob, [dostęp: 20.05.2024].
[271] § 7 ust. 1-5 Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, op. cit.
[272] Program certyfikacji osób obsługujących i konserwujących urządzenia transportu bliskiego oraz napełniających zbiorniki ciśnieniowe przenośne, https://www.udt.gov.pl/images/CERT-3_PR, [dostęp: 20.05.2024].
[273] Tamże.

	– posiadać wiedzę i umiejętność praktycznego wykonywania czynności obsługi lub konserwacji urządzenia, – posiadać wiedzę w zakresie warunków technicznych dozoru technicznego, norm i przepisów prawnych odnoszących się do certyfikowanego zakresu, – posiadać zaświadczenie kwalifikacyjnie do danego rodzaju urządzeń technicznych, – władać językiem polskim w stopniu umożliwiającym przeprowadzenie postępowania kwalifikacyjnego albo zapewnić udział tłumacza przysięgłego. O certyfikację może wnioskować osoba posiadająca zaświadczenie kwalifikacyjne wydane wcześniej przez jednostkę dozoru technicznego. Wniosek o certyfikację musi pokrywać się z zakresem ważnego zaświadczenia kwalifikacyjnego[274].

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 33. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji magazyniera-logistyka

1. Nazwa zawodu/ kwalifikacji:	Magazynier-logistyk
2. Odpowiednik zawodu/ specjalności z KZiS	Magazynier-logistyk (kod zawodu: 432106)
3. Typ kwalifikacji	Nadawane poza systemem oświaty
4. Rodzaj kwalifikacji	Nadawane w systemie szkolnictwa branżowego – kwalifikacje cząstkowe, zdobywane w formach pozaszkolnych, wymienionych w art. 117 ustawy prawo oświatowe.
5. Charakterystyka kwalifikacji	Osoba kończąca kwalifikacyjny kurs zawodowy w zawodzie magazynier-logistyk powinna być przygotowana do wykonywania zadań zawodowych w zakresie: – przyjmowania, przechowywania i wydawania towarów z magazynu, – monitorowania poziomu i stanu zapasów, – obsługiwania programów magazynowych, – prowadzenia dokumentacji magazynowej, – monitorowania procesów produkcyjnych i dystrybucyjnych[275].
6. Forma nabycia kwalifikacji	Kwalifikacyjny kurs zawodowy

[274] Tamże.
[275] https://kwalifikacje.gov.pl/k?id_kw=12971, [dostęp: 27.05.2024].

7. Opis ścieżki nabycia kwalifikacji	Ukończenie kursu kwalifikacyjnego (kurs zawodowy) w zakresie kwalifikacji SPL.01. obsługa magazynów. Kurs trwa 690 godzin[276]. Kurs kwalifikacji zawodowych może być prowadzony przez placówkę lub ośrodek, który spełnia wymagania zawarte w paragrafie 19.1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2017 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych (Dz. U. z 2017 r. nr , poz. 1632) (Dz. U. z dnia 30 sierpnia 2017 r.). Po ukończeniu kursu kwalifikacyjnego kursant zdaje egzamin teoretyczny przed komisją egzaminacyjną.
8. Instytucja walidująca	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna[277]
9. Instytucja certyfikująca	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna[278]
10. Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Po ukończeniu KKZ (Kwalifikacyjny Kurs Zawodowy) kursant otrzymuje Zaświadczenie ukończenia kwalifikacyjnego kursu zawodowego wydane zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej.[279] Uzyskane kwalifikacje są ważne bezterminowo.
11. Opis warunków dodatkowych	Warunkiem przystąpienia do walidacji jest: – ukończone 18 lat, – posiadanie wykształcenia zasadniczego zawodowego, lub – ukończenie zasadniczej szkoły branżowej, lub – posiadanie wykształcenia zasadniczego, zawodowego lub zasadniczego branżowego i co najmniej dwa lata kształcenia się lub pracy w zawodzie[280].

Źródło: opracowanie własne.

[276] Opis podstawy programowej znajduję się pod linkiem: https://www.portaloswiatowy.pl/ksztalcenie-i-wychowanie/rozporzadzenie-ministra-edukacji-narodowej-z-dnia-16-maja-2019-r.-w-sprawie-podstaw-programowych-ksztalcenia-w-zawodach-szkolnictwa-branzowego-oraz-dodatkowych-umiejetnosci-zawodowych-w-zakresie-wybranych-zawodow-szkolnictwa-branzowego-dz.u.-z-2019-r.-poz.-991-17191.html, [dostęp: 27.05.2024].
[277] https://kwalifikacje.gov.pl/k?id_kw=12971, [dostęp: 27.05.2024].
[278] Tamże.
[279] Rozporządzenie MEN z dnia 15 lutego 2019 r. w sprawie ogólnych celów i zadań kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego, Rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, Dz. U. poz. 2175.
[280] https://kwalifikacje.gov.pl/k?id_kw=12971, [dostęp: 27.05.2024].

WNIOSKI i REKOMENDACJE

Dynamika przemian społeczno-gospodarczych wymusza na członkach społeczeństwa, aspirującego do miana społeczeństwa wiedzy, konieczność stałego podnoszenia kwalifikacji i kompetencji. Potrzeby w tym zakresie, regionalnie, potęguje obserwowane niedostosowanie kwalifikacyjno-zawodowe do potrzeb rynku pracy i konieczność niwelowania skutków tego niedostosowania. W obliczu wskazanych wyzwań znajomość potrzeb gospodarki w obszarze kształcenia kadr, posiada istotne znaczenie. Z punktu widzenia władz samorządowych, umożliwia planowanie i realizację polityk ukierunkowanych na łagodzenie skutków tego niedostosowania, ale przede wszystkim na zapobieganie obserwowanemu niedostosowaniu.

Analiza przeprowadzona w obszarze potrzeb podlaskiego rynku pracy w kontekście uwarunkowań wynikających z walidacji i certyfikacji kwalifikacji nabywanych w ramach edukacji pozaszkolnej, w zakresie sektorów przetwórstwa przemysłowego oraz transportu i gospodarki magazynowej, pozwoliła na sformułowanie kluczowych wniosków i rekomendacji w zakresie wspierania wspomnianych działań dostosowawczych.

1. W systemie polskiej edukacji pozaformalnej istnieje pokaźny katalog możliwości kształcenia się w trybie pozaszkolnym, cechującym się większą elastycznością i możliwością szybszego (niż w systemie szkolnym) podniesienia kwalifikacji/kompetencji zgodnie z własnymi preferencjami, predyspozycjami, a przede wszystkim potrzebami regionalnej gospodarki. Jest to system rozproszony, regulowany wieloma przepisami prawa, przez co mniej znany i rozważany jako całość.

   Jednocześnie, **rozumienie kwalifikacji w prawie polskim** obejmuje ściśle określone przepisami prawa ścieżki zdobycia kwalifikacji, kończące się procesami walidacji i certyfikacji również określonymi prawnie (Rozdział 2.2.). Natomiast w **obliczu finansowania szkoleń i przekwalifikowania ze środków Unii Europejskiej, w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Społecznego+, kwalifikacja jest rozumiana szerzej** (Rozdział 2.3.) i jej uznanie wiąże się nie z zapewnieniem prawnej regulacji zdobycia kwalifikacji, ale z zapewnieniem przejrzystego procesu walidacji i certyfikacji.

   W trakcie analiz dokonano syntezy całego systemu edukacji funkcjonującego na gruncie prawa polskiego i **opracowano schemat ścieżek dojścia do kwalifikacji zarówno w drodze formalnej, jak i pozaformalnej** (Aneks I), przy czym droga pozaformalna została dodatkowo, szczegółowo scharakteryzowana na poziomie każdej z 14 zidentyfikowanych ścieżek (Aneks

II). Odtworzony system kształcenia pozaformalnego uwzględnia szersze rozumienie kwalifikacji prezentowane przez Komisję Europejską.

REKOMENDACJA 1: w ramach funkcjonującego na gruncie prawa polskiego, skomplikowanego systemu edukacji pozaformalnej, rekomenduje się upowszechnianie wiedzy o istniejących ścieżkach zdobywania kwalifikacji w drodze pozaformalnej.

Pomimo, że edukacja pozaformalna dotyczy osób dorosłych, upowszechnianie wiedzy o formach zdobywania kwalifikacji poza szkołą powinno dotyczyć nie tylko osób dorosłych, ale również młodzieży uczącej się w szkołach ponadpodstawowych, która wkraczając w dorosłe życie powinna już posiadać wiedzę o istniejących możliwościach szybkich ścieżek przekwalifikowywania się zgodnie z potrzebami regionalnej gospodarki.

ADRESAT REKOMENDACJI: IZ FEdP (Należy jednak podkreślić, iż upowszechnianie możliwości zdobywania kwalifikacji w formach pozaszkolnych, dostępnych w polskim systemie edukacji pozaformalnej, wymaga działania z poziomu centralnego. Nie powinno ograniczać się jedynie do poziomu regionalnego. Wydaje się, że szczególnie istotnym jest, aby promocja i informacja o rozwiązaniach dostępnych w systemie, realizowana była przez podmioty odpowiedzialne za Zintegrowany System Kwalifikacji, który jest modułem spinającym wszystkie, dostępne formy nabywania kwalifikacji w drodze pozaszkolnej).

2. W przypadku **sektora przetwórstwa przemysłowego**, lista kwalifikacji najbardziej pożądanych z punktu widzenia potrzeb gospodarki województwa podlaskiego obejmuje następujące kwalifikacje i kompetencje (kwalifikacje w szerokim ujęciu – podejściu prezentowanym przez Komisję Europejską):
   1) operator wózka jezdniowego podnośnikowego,
   2) operator suwnic,
   3) operator wciągników i wciągarek,
   4) operator żurawi,
   5) operator podestów ruchomych,
   6) kwalifikacje osób zajmujących się eksploatacją i dozorem urządzeń, instalacji i sieci energetycznych dotyczące urządzeń, instalacji i sieci, elektroenergetycznych wytwarzających, przetwarzających, przesyłające i zużywających energię elektryczną (tzw. uprawnienia SEP),
   7) obsługa obrabiarek skrawających sterowanych numerycznie (CNC),
   8) programowanie obrabiarek skrawających sterowanych numerycznie (CNC),
   9) automatyk utrzymania ruchu,
   10) uprawnienia spawalnicze.

Jest to lista kwalifikacji/kompetencji, w stosunku do których analiza wykazała istnienie dużego zapotrzebowania na pracowników i trudności w dostępie do osób z odpowiednimi kwalifikacjami. Jednocześnie jest to lista kwalifikacji na swój sposób uniwersalnych. Ich posiadanie pozwala na poszukiwanie pracy nie tylko w sektorze przetwórstwa przemysłowego, ale w wielu innych sektorach.

Zarazem przedsiębiorcy funkcjonujący w sektorze, negatywnie oceniają jakość dostępnych szkoleń i kursów prowadzących do uzyskania przedmiotowych uprawnień i przyznają, że w wielu przypadkach sami kształcą pracowników w zakresie danej kwalifikacji, a następnie wysyłają pracownika na kurs tylko celem poświadczenia uprawnień wymaganych prawem.

Może to wynikać ze złej organizacji procesów szkoleniowych, w **zbyt małym zakresie nastawionym na praktykę**, może świadczyć o niewłaściwie prowadzonych procesach walidacji i certyfikacji. Przyczyną może być złe dopasowanie profilu kursanta (predyspozycje, faktyczne zainteresowanie zdobyciem kwalifikacji). Może to również świadczyć o „inteligentnym" dostosowywaniu się rynku szkoleniowego (ukierunkowanie na dostarczenie krótkiej formy szkoleniowej, kierowanej de facto do osób już posiadających określone umiejętności, wymagających jedynie ich poświadczenia).

REKOMENDACJA 2: Wskazane jest **promowanie i upowszechnianie wiedzy** o potrzebach regionalnej gospodarki w **zakresie kwalifikacji poszukiwanych w przetwórstwie przemysłowym oraz transporcie i gospodarce magazynowej.**

ADRESAT REKOMENDACJI: IZ FEdP (Warto również wskazać, że wiedza płynąca z publikacji, może stać się argumentem wykorzystywanym w działaniach promocyjnych prowadzonych przez szkoły branżowe w regionie, czy instytucje szkoleniowe oraz wszelkie inne organizacje realizujące określone role w systemie regionalnej edukacji pozaszkolnej. Należałoby tutaj wymienić zwłaszcza instytucje, które uprawnione są do walidacji i certyfikacji kwalifikacji poszukiwanych w regionie).

REKOMENDACJA 3: Rekomendowane jest **planowanie i organizowanie polityki regionalnej w zakresie kształcenia kadr, wspierające edukację w zakresie kwalifikacji znajdujących się na liście. Kryteria ewentualnego dofinansowania procesów prowadzących do nabycia wskazanych kwalifikacji powinny być ustalane w taki sposób, aby zainteresowanie potencjalnego kandydata, zdobyciem pożądanej kwalifikacji było premiowane i dofinansowywane w pierwszej kolejności.**

ADRESAT REKOMENDACJI: IZ FEdP

REKOMENDACJA 4: Wobec powszechnej wiedzy i podkreślanego przez pracodawców znaczenia predyspozycji kandydatów do wykonywania określonych zadań zawodowych, związanych z kwalifikacją, jednoznacznie należy wskazać, że **premiowanie i dofinansowywanie kształcenia w zakresie kwalifikacji pożądanych na regionalnym rynku pracy, powinno odbywać się w sposób zindywidualizowany, uwzględniający również preferencje i predyspozycje osoby zainteresowanej, tak aby uzyskać maksymalnie wysoką skuteczność i efektywność realizowanego wsparcia**. Organizowanie wsparcia grupowego (w systemie tzw. podażowym) nie rokuje rozwiązania problemów w zakresie identyfikowanego regionalnie niedostosowania kwalifikacyjno-kompetencyjnego.

ADRESAT REKOMENDACJI: IZ FEdP

3. W przypadku sektora transportu i gospodarki magazynowej, lista kwalifikacji najbardziej pożądanych z punktu widzenia potrzeb gospodarki obejmuje następujące kwalifikacje i kompetencje (kwalifikacje w szerokim ujęciu – podejściu prezentowanym przez Komisję Europejską):
   1) prawo jazdy kategorii C, C1,
   2) prawo jazdy kategorii C+E, C1+E,
   3) prawo jazdy kategorii D, D1,
   4) kwalifikacja wstępna – uprawnienia do przewozu osób i rzeczy,
   5) kwalifikacja wstępna przyspieszona – uprawnienia do przewozu osób i rzeczy,
   6) kwalifikacja uzupełniająca – uprawnienia do przewozu osób i rzeczy,
   7) przewóz towarów niebezpiecznych (ADR),
   8) operator żurawia przenośnego – przeładunkowego (hydrauliczny dźwig samochodowy – HDS),
   9) operator dźwignika o ruchu nieprostoliniowym,
   10) magazynier-logistyk.

   Również w tym przypadku, lista obejmuje kwalifikacje/kompetencje, w stosunku do których analiza wykazała istnienie dużego zapotrzebowania na pracowników i trudności w dostępie do osób z odpowiednimi kwalifikacjami.

   Jednocześnie w przypadku tego sektora, przedsiębiorcy pozytywnie oceniają jakość dostępnych szkoleń i kursów prowadzących do uzyskania przedmiotowych uprawnień. Może to wynikać z faktu, że kwalifikacje stricte związane z transportem drogowym osób i rzeczy (prawa jazdy, przewóz materiałów niebezpiecznych, kwalifikacje: wstępna, przyspieszona, uzupełniająca) są specyficzne. Począwszy od prawa jazdy kat. B, zdobycie kolejnych jest warunkiem posiadania określonej kategorii prawa jazdy,

zdobytej wcześniej. Taki system powoduje, uzupełnianie i rozszerzanie posiadanych już wcześniej umiejętności, co może przekładać się na wyższy poziom umiejętności prezentowanych bezpośrednio po zakończeniu szkolenia.

REKOMENDACJA 5: Rekomendowane jest **planowanie i organizowanie polityki regionalnej w zakresie kształcenia kadr, wspierające edukację w zakresie kwalifikacji znajdujących się na liście. Kryteria ewentualnego dofinansowania procesów prowadzących do nabycia wskazanych kwalifikacji powinny być ustalane w taki sposób, aby zainteresowanie potencjalnego kandydata, zdobyciem pożądanej kwalifikacji było premiowane i dofinansowywane w pierwszej kolejności.** Ze względu na specyfikę szkoleń stricte transportowych, powiązanych z posiadaniem prawa jazdy niższych kategorii, sposób organizacji szkoleń może uwzględniać wsparcie grupowe (system tzw. podażowy).

ADRESAT REKOMENDACJI: IZ FEdP

4. Przeprowadzona analiza wskazała również na występowanie zapotrzebowania na kompetencje twarde, wymagające posiadania wiedzy specjalistycznej. W katalogu wskazywanych znalazły się przede wszystkim kompetencje:
    1) sprzedażowe,
    2) związane z posiadaniem wiedzy prawnej w obszarze kadrowo-księgowym,
    3) związane z **zarządzaniem zespołami ludzkimi,**
    4) językowe,
    5) techniczne, takie jak umiejętność posługiwania się przyrządami pomiarowymi (np. suwmiarka, mikrometr), czy umiejętność czytania rysunku technicznego.

Ze względu na ograniczony zakres przedmiotowy i podmiotowy badania, analiza nie mogła doprowadzić do wyartykułowania wszystkich potrzeb w tym zakresie, jednak te, które zostały ujawnione, wskazują na występowanie dużego zapotrzebowania również na kwalifikacje/kompetencje miękkie.

REKOMENDACJA 6: Rekomendowane jest uwzględnianie w regionalnych politykach ukierunkowanych na kształcenie zasobów ludzkich, wspierania kształcenia również kompetencji specjalistycznych, kwalifikowanych do kompetencji o charakterze twardym. W procesach ewentualnego dofinansowania takich szkoleń, należy wspierać dofinansowaniem te formy szkoleniowe, które zgodnie z szerokim rozumieniem pojęcia „kwalifikacji", opierają się na procedurach walidacji i certyfikacji, prowadzanych przez instytucje, dające gwarancję wysokiej jakości procesu szkolenia, jak i uzyskanych efektów kształcenia.

ADRESAT REKOMENDACJI: IZ FEdP

5. W perspektywie finansowej 2014-2020 obserwowane było duże zainteresowanie dofinansowywaniem szkoleń modułowych (pakietu kilku szkoleń prowadzących do zdobycia kilku uprawnień, w kilku obszarach). Jednocześnie, wyniki analizy wskazały na występowanie kwalifikacji „wspólnych", tzn. pożądanych w różnych branżach, co można wykorzystać w politykach wspierania edukacji dostosowanej do potrzeb rynku pracy w sposób systemowy.

   REKOMENDACJA 7: Zaleca się systemowe wspieranie szkoleń modułowych ukierunkowanych na wspieranie nabywania kilku kwalifikacji w różnych obszarach. Sposób akceptacji dofinansowania dla tego rodzaju szkoleń należy jednak zorganizować w taki sposób, aby zestaw szkoleń składający się na pakiet, składał się ze szkoleń uzasadnionych do dofinansowania, ze względu na role zawodowe pełnione przez osobę ubiegającą się o dofinansowanie. Uzasadnionych ze względu na rzeczywiste potrzeby, a nie np. dążenie do wyczerpania limitu środków możliwych do pozyskania, czy ewentualną przyszłą, możliwą perspektywę przydatności danego modułu szkoleniowego. Warte rozważenia jest dopuszczenie finansowania szkoleń modułowych złożonych z modułów szkoleniowych prowadzących do nabycia określonych kwalifikacji, jak i modułów szkoleniowych prowadzących do nabycia kompetencji miękkich – ale spełniających kryteria uznania za kwalifikację, w rozumieniu Komisji Europejskiej, a więc posiadających rzetelny system walidacji certyfikacji.

   ADRESAT REKOMENDACJI: IZ FEdP

SŁOWNIK POJĘĆ

Bony na szkolenia – projekt pt. „Kompleksowy system rozwijania kompetencji i umiejętności osób dorosłych zgodnie z potrzebami regionalnej gospodarki", realizowany w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Podlaskiego na lata 2014 – 2020, Oś Priorytetowa III. Kompetencje i kwalifikacje, Działanie 3.2 Kształtowanie i rozwój kompetencji kadr regionu, Poddziałanie 3.2.1 Rozwój kompetencji językowych i TIK oraz wsparcie wybranych form kształcenia ustawicznego zgodnie z potrzebami regionalnej gospodarki, Poddziałanie 3.2.2 Pozaszkolne formy kształcenia dorosłych.

Certyfikacja – proces, w wyniku którego osoba ubiegająca się o nadanie określonej kwalifikacji, po uzyskaniu pozytywnego wyniku walidacji, otrzymuje od uprawnionego podmiotu certyfikującego dokument potwierdzający nadanie określonej kwalifikacji[281].

Edukacja formalna – obejmuje naukę w systemie szkolnym. W jej przypadku, kształcenie odbywa się w państwowych i prywatnych instytucjach szkolnych i edukacyjnych, a jego zakres wyznaczają odgórnie zatwierdzane programy i plany nauczania. Edukacja ta prowadzi w kierunku uzyskania kwalifikacji potwierdzonych świadectwem, zaświadczeniem o skończeniu szkoły, certyfikatem, czy dyplomem[282].

Edukacja pozaformalna (non-formal education) – jest zorganizowanym działaniem edukacyjnym, które nie odpowiada definicji edukacji szkolnej. Kształcenie pozaformalne nie prowadzi do zmiany w poziomie wykształcenia. W odróżnieniu od kształcenia nieformalnego, odbywa się przy udziale osób trzecich: wykładowcy, instruktora, nauczyciela. Ta forma kształcenia prowadzi do zdobycia lub poszerzenia umiejętności w różnych dziedzinach życia zawodowego, społecznego, jak również kulturalnego.

Efekty uczenia się (kształcenia) – wiedza, umiejętności oraz kompetencje społeczne nabyte w procesie uczenia się[283].

Europejska Rama Kwalifikacji – to struktura poziomów kwalifikacji stanowiąca układ odniesienia dla krajowych ram kwalifikacji, umożliwiająca pośrednie porównywanie kwalifikacji uzyskiwanych w różnych krajach (zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady z 23 kwietnia 2008 r.).

Kompetencje – szeroko rozumiana zdolność podejmowania określonych działań i wykonywania zadań z wykorzystaniem efektów uczenia się i własnych doświadczeń.

---

[281] Art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.
[282] Art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.
[283] Art. 2 pkt 4 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.

W prawie polskim, kompetencja nie jest utożsamiana z efektami uczenia się. Termin kompetencje – w zależności od kontekstu – może oznaczać m.in.: zakres działania, zakres uprawnień do podejmowania decyzji, merytoryczne przygotowanie do wykonania określonego zadania. W języku potocznym, także w niektórych opracowaniach i dokumentach, terminy: kompetencje, kwalifikacje, wiedza i umiejętności często są używane zamiennie. Ze względu na powyższe wyraz kompetencje w kontekście ZSK nie występuje jako termin o specyficznym znaczeniu[284]. Jednakże, zgodnie z podejściem Komisji Europejskiej, należy je traktować jak kwalifikacje, jeżeli właściwy podmiot uznaje, że dana osoba, nabywając kompetencje, osiągnęła efekty uczenia się spełniające określone standardy.
Na gruncie wdrażania środków Europejskiego Funduszu Społecznego, za kwalifikacje należy uznać te kompetencje, które spełniają wymogi określone w Załączniku 2 do Wytycznych[285].

Kształcenie ustawiczne – kształcenie w szkołach dla dorosłych, branżowych szkołach II stopnia i szkołach policealnych, a także uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmiana kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych przez osoby, które spełniły obowiązek szkolny[286].

Kwalifikacja – zestaw efektów uczenia się w zakresie wiedzy, umiejętności oraz kompetencji społecznych, nabytych w edukacji formalnej, edukacji pozaformalnej lub poprzez uczenie się nieformalne, zgodnych z ustalonymi dla danej kwalifikacji wymaganiami, których osiągnięcie zostało sprawdzone w walidacji oraz formalnie potwierdzone przez uprawniony podmiot certyfikujący[287].

Kwalifikacje cząstkowe:

Kwalifikacje cząstkowe to kwalifikacje włączone do ZSK, które nie są kwalifikacjami pełnymi. Kwalifikacje cząstkowe nadawane są zarówno w systemie oświaty i szkolnictwa wyższego, jak i poza systemem. W przypadku tego rodzaju kwalifikacji, zakres efektów uczenia się jest węższy niż w przypadku kwalifikacji pełnych i na ogół związany z wyraźnie określonym rodzajem działalności. Wszystkie włączone do ZSK kwalifikacje uregulowane, wolnorynkowe i sektorowe są kwalifikacjami cząstkowymi. Kwalifikacje cząstkowe mogą być warunkiem umożliwiającym zatrudnienie na określonym stanowisku, np. prawo jazdy kat. D umożliwia zatrudnienie na stanowisku kierowcy autobusu. Kwalifikacje cząstkowe mogą stanowić uzupełnienie kwalifikacji pełnej, poszerzając lub pogłębiające przygotowanie do

[284] S. Sławiński, Słownik Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji, op. cit., s. 22.
[285] Wytyczne dotyczące monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów na lata 2021-2027 zatwierdzone przez Ministra Funduszy i Polityki regionalnej decyzją MFiPR/2021–2027/8(1), Warszawa, 12 października 2022 r.
[286] Art. 4 pkt. 30 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 roku prawo oświatowe, op. cit.
[287] Art. 2 pkt 8 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.

wykonywania zawodu (np. lekarze uzyskują specjalizacje oraz inne kwalifikacje dotyczące obsługi specjalistycznej aparatury medycznej)[288]. Wśród kwalifikacji cząstkowych można wyodrębnić:

- kwalifikacje nadawane po ukończeniu innych form kształcenia prowadzonych przez uczelnie, instytuty naukowe PAN i instytuty badawcze,
- kwalifikacje potwierdzone dyplomami mistrza oraz te kwalifikacje czeladnicze, które nie są wymienione w ustawie o ZSK w art. 8,
- kwalifikacje nadawane po ukończeniu studiów podyplomowych,
- kwalifikacje uregulowane – ustanowione odrębnymi przepisami, których nadawanie odbywa się na zasadach określonych w tych przepisach, z wyłączeniem kwalifikacji nadawanych w systemie oświaty i systemie szkolnictwa wyższego,
- kwalifikacje wyodrębnione w zawodach ujętych w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego,
- kwalifikacje rynkowe[289].

Kwalifikacje pełne – kwalifikacje, które są nadawane wyłącznie w ramach systemu oświaty po ukończeniu określonych etapów kształcenia oraz w ramach systemu szkolnictwa wyższego i nauki po ukończeniu kształcenia specjalistycznego, studiów pierwszego stopnia, studiów drugiego stopnia i jednolitych studiów magisterskich oraz po uzyskaniu stopnia doktora w rozumieniu ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce[290].

Kwalifikacje wolnorynkowe – nieuregulowane przepisami prawa, których nadawanie odbywa się na zasadzie swobody działalności gospodarczej[291].

Polska Rama Kwalifikacji (PRK) – opis ośmiu wyodrębnionych w Polsce poziomów kwalifikacji odpowiadających odpowiednim poziomom europejskich ram kwalifikacji, ujętych w kategoriach wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych[292].

Walidacja – proces sprawdzenia, czy osoba ubiegająca się o nadanie określonej kwalifikacji, niezależnie od sposobu uczenia się tej osoby, osiągnęła wyodrębnioną część lub całość efektów uczenia się wymaganych dla tej kwalifikacji[293].

Wytyczne – Wytyczne dotyczące monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów na lata 2021-2027 zatwierdzone przez Ministra Funduszy i Polityki regionalnej decyzją MFiPR/2021–2027/8(1), Warszawa, 12 października 2022 r. oraz Załącznik 2. Podstawowe informacje dotyczące uzyskiwania kwalifikacji w ramach

[288] S. Sławiński, Słownik Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji, op. cit., s. 30-31.
[289] Pkt. 16 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.
[290] Art. 2 pkt 10 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.
[291] Art. 2 pkt 10 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.
[292] Art. 2 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.
[293] Art. 2 pkt 22 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.

projektów współfinansowanych z EFS+, precyzujący sposób podjęcia do rozumienia pojęcia kwalifikacji w ujęciu reprezentowanym przez Komisję Europejską.

Wskaźnik LQ – wskaźnik lokalizacji zatrudnienia (ang. Location Quotient). Pozwala określić, które obszary gospodarki regionu wyróżniają się na tle kraju w zakresie tworzenia miejsc pracy. Wartość wskaźnika powyżej jedności oznacza, że w danej sekcji/grupie PKD zatrudnienie w województwie podlaskim jest wyższe niż przeciętnie w Polsce. Sposób obliczania współczynnika LQ:

$$\mathrm{LQ} = \frac{\text{pracujący w sekcji/dziale PKD w woj. podlaskim}}{\text{pracujący w województwie podlaskim ogółem}} : \frac{\text{pracujący w sekcji/dziale PKD w Polsce}}{\text{pracujący w Polsce ogółem}}$$

Zintegrowany Rejestr Kwalifikacji – rejestr publiczny w rozumieniu przepisów o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne[294].

Zintegrowany System Kwalifikacji – wyodrębniona część Krajowego Systemu Kwalifikacji, w której obowiązują określone w ustawie standardy opisywania kwalifikacji oraz przypisywania poziomu Polskiej Ramy Kwalifikacji do kwalifikacji, zasady włączania kwalifikacji do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji i ich ewidencjonowania w Zintegrowanym Rejestrze Kwalifikacji, a także zasady i standardy certyfikowania kwalifikacji oraz zapewniania jakości nadawania kwalifikacji[295].

[294] Art. 3 pkt 5 ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne, t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 307.
[295] Art. 2 pkt 25 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, op. cit.

SŁOWNIK ZASTOSOWANYCH SKRÓTÓW

BUR – Baza Usług Rozwojowych
DR – desk research – analiza gabinetowa
FEdP 2021-2027 – program operacyjny Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027
FGI – zogniskowany wywiad grupowy (ang. focused group interview)
IDI – indywidualne wywiady pogłębione (ang. individual in-depth interview)
KKO – kurs kompetencji ogólnych
KKZ – kwalifikacyjny kurs zawodowy
KUZ – kurs umiejętności zawodowych
KZiS – Klasyfikacja Zawodów i Specjalności zgodna z Rozporządzeniem Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 13 listopada 2021 r., zmieniającym rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, Dz. U. poz. 228.
LLL – lifelong learning (Koncepcja uczenia się przez całe życie)
PKB – Produkt Krajowy Brutto
PKD – Polska Klasyfikacja Działalności 2007
PRK – Polska Rama Kwalifikacji
PSF – Podmiotowy System Finansowania, usługi rozwojowe w modelu popytowym
SEP – Stowarzyszenie Elektryków Polskich
SRWP2030 – Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030
TDI – telefoniczny wywiad pogłębiony (ang. telephone in-depth interview)
UDT – Urząd Dozoru Technicznego
WDB – Wartość Dodana Brutto
ZRK – Zintegrowany Rejestr Kwalifikacji
ZSK – Zintegrowany System Kwalifikacji
ZSU 2030 – Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030

BIBLIOGRAFIA

Publikacje zwarte

1. Aleksander T., Andragogika, WSBiP, Ostrowiec Świętokrzyski 2002.
2. Coombs P., Ahmed M., Attacking Rural Poverty, The John Hopkins University Press, Baltimore 1974.
3. Coombs P., Prosser R., Ahmed M., New Paths to Learning, International Council for Educational Development, New York 1973.
4. Dąbrowska E. (red.), Raport o stanie województwa za 2023 rok, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Białystok 2024.
5. Fordham P., Informal, non-formal and formal education programmes [w:] YMCA George Williams College ICE301 Lifelong learning, Unit 1 Approaching lifelong learning, YMCA George Williams College, London 1993.
6. Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027, Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr 311/5776/2022 Zarządu Województwa Podlaskiego z dnia 16 grudnia 2022 r.
7. Gmaj I., Grzeszczyk J. i in., Walidacja – nowe możliwości zdobywania kwalifikacji, IBE, Warszawa 2016.
8. Od kompetencji do kwalifikacji – diagnoza rozwiązań i praktyk w zakresie walidowania efektów uczenia się, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2013.
9. Okoń W., Słownik pedagogiczny, WSiP, Warszawa 1992.
10. Policy European Social Fund Plus (ESF+) Shared Management Strand Data Support Centre VC/2020/014 Common indicators toolbox Working document, https://sfc.ec.europa.eu/system/files/documents/documents/toolbox-october-2021_0.pdf.
11. Program certyfikacji osób obsługujących i konserwujących urządzenia transportu bliskiego oraz napełniających zbiorniki ciśnieniowe przenośne, UDT, Warszawa 2022.
12. Raport. Podlaskie na skrzyżowaniu szlaków, Polski Instytut Transportu Drogowego, Białystok 2021.
13. Sławiński S., Słownik Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji, IBE, Warszawa 2016.
14. Stęchły W., Edukacja formalna wobec edukacji pozaformalnej i uczenia się nieformalnego. Analiza komplementarności instytucjonalnej w kontekście zintegrowanego systemu kwalifikacji, IBE, Warszawa 2021.
15. Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Białystok 2020.
16. Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego, Załącznik do uchwały nr XVIII/213/2020 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 27 kwietnia 2020 roku, Białystok 2020.

17. The European Qualifications Framework: supporting learning, work and cross-border mobility, European Union 2018.
18. Wytyczne dotyczące monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów na lata 2021-2027, Minister Funduszy i Polityki Regionalnej, MFiPR/2021–2027/8(1), Warszawa 2022.
19. Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie, Document 32008H0506(01).
20. Ziewiec-Skokowska G., Znaczenie Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji i Polskiej Ramy Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie., [w:] E. Chmielecka, T. Saryusz-Wolski G., Sławiński S., Stęchły W. (red.) Ramy kwalifikacji, ECTS i ECVET dla uczenia się przez całe życie, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2019.
21. Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2019.

Artykuły naukowe

1. Dominiak J., Nowoczesne usługi a poziom rozwoju gospodarczego, „Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego", nr 31(1)-017.
2. Kargul J., Edukacja ustawiczna z perspektywy kultury indywidualizmu, „Edukacja Dorosłych", T. 2 (61).
3. Stalończyk I., Edukacja formalna i pozaformalna w procesie kształtowania społeczeństwa wiedzy, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy", nr 37, 2014.

Akty prawne

1. Obwieszczenie Ministra Infrastruktury z dnia 15 grudnia 2021 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu Rozporządzenia Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej w sprawie egzaminów dla kierowców przewożących towary niebezpieczne, Dz. U. 2022, poz. 356.
2. Rozporządzenia Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 1 lipca 2022 r. w sprawie szczegółowych zasad stwierdzania posiadania kwalifikacji przez osoby zajmujące się eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci, Dz. U. poz. 1392.
3. Rozporządzenia Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 1 maja 2019 r. w sprawie sposobu i trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych oraz sposobu i trybu przedłużania okresu ważności zaświadczeń kwalifikacyjnych, Dz. U. poz. 1008.
4. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD), Dz. U. z 2007 Nr 251, Poz. 1885.

5. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, t. j. Dz. U. 2018 poz. 2010.
6. Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o przewozie towarów niebezpiecznych, Dz. U. poz. 2147.
7. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 475.
8. Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 226, z 2023 r. poz. 2005.
9. Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Prawo energetyczne oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2023 poz. 1681.
10. Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami, Dz. U. 2011 Nr 30 poz. 151.
11. Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym, Dz. U. 2001 Nr 125 poz. 1371.
12. Ustawa z dnia grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, Dz. U. z 2023 r. poz. 900, 1672, 1718 i 2005.

Strony internetowe

1. https://dzwignice.info/baza-wiedzy/slownik-dzwignicowy/dzwigar
2. https://infed.org/mobi/informal-non-formal-and-formal-education
3. https://kursy-udt.pl/budowa-suwnic
4. https://kwalifikacje.edu.pl/
5. https://kwalifikacje.gov.pl/
6. https://moto.infor.pl/
7. https://nowy-zawod.pl/
8. https://nowy-zawod.pl/obsluga-obrabiarek-skrawajacych-sterowanych-numerycznie-cnc/
9. https://nowy-zawod.pl/programowanie-obrabiarek-skrawajacych-sterowanych-numerycznie-cnc/)
10. https://prk.men.gov.pl/polska-rama-kwalifikacji-prk/
11. https://psz.praca.gov.pl/rynek-pracy/
12. https://sep.com.pl/oferta/szkolenia.html
13. https://www.pca.gov.pl/akredytowane-podmioty/
14. https://www.tuv-nord.com/pl/pl/uslugi/certyfikacja/systemy/
15. https://www.udt.gov.pl/
16. https//zpe.gov.pl

WYKAZ TABEL

Tabela 1. Wartość współczynnika LQ w sekcjach PKD w latach 2018-2022 7
Tabela 2. Wartość współczynnika koncentracji zatrudnienia w wybranych działach należących do sekcji C PKD w latach 2018-2022..... 8
Tabela 3. Udział przemysłu w tworzeniu wartości dodanej brutto (WDB) w regionie (w %) 8
Tabela 4. Udział sekcji G, H, I, J w wartości dodanej brutto (WDB) regionu (%) 9
Tabela 5. Przeciętne zatrudnienie w transporcie i gospodarce magazynowej w województwie podlaskim 11
Tabela 6. Zestawienie metod badawczych, liczebności i rozkłady prób badawczych, przewidziane do zastosowania w analizie 14
Tabela 7. Zestawienie metod i technnik badawczych, liczebności i rozkładów prób badawczych zastosowanych w analizie 15
Tabela 8. Realizacja założeń w odniesieniu do zakresu podmiotowego indywidualnych wywiadów pogłębionych (IDI) 19
Tabela 9. Zestawienie metod i technik badawczych, liczebności i rozkładów prób badawczych, zrealizowanych w analizie z wykorzystaniem FGI/TDI 21
Tabela 10. Zestawienie zrealizowanych metod i technik badawczych, liczebności i rozkładów prób badawczych 22
Tabela 11. Założenia wsparcia.....26
Tabela 12. Typy i rodzaje kwalifikacji 53
Tabela 13. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji operatora wózka jezdniowego podnośnikowego 54
Tabela 14. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji operatora suwnic.....59
Tabela 15. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji operatora wciągników i wciągarek 64
Tabela 16. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji operatora żurawi 67
Tabela 17. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji operatora podestów ruchomych 72
Tabela 18. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji osóby zajmującej się eksploatacją i dozorem urządzeń, instalacji i sieci energetycznych (uprawnienia SEP) 77
Tabela 19. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji operatora CNC 83
Tabela 20. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji programisty CNC 87
Tabela 21. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji automatyka utrzymania ruchu 91
Tabela 22. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji w zakresie uprawnień spawalniczych 94
Tabela 23. Typy i rodzaje kwalifikacji 98
Tabela 24. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji w zakresie prawa jazdy kategorii C, C1 99
Tabela 25. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji w zakresie prawa jazdy kategorii C+E, C1+E.....102
Tabela 26. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji w zakresie prawa jazdy kategorii D, D1.....105
Tabela 27. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji wstępnej (uprawnienia do przewozu osób i rzeczy)....108
Tabela 28. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji wstępnej przyspieszonej (uprawnienia do przewozu osób i rzeczy).....110
Tabela 29. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji uzupełniającej (uprawnienia do przewozu osób i rzeczy) 112
Tabela 30. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji w zakresie przewózu towarów niebezpiecznych 114
Tabela 31. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji operatora hydraulicznego dźwigu samochodowego – HDS.....118
Tabela 32. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji operatora dźwignika o ruchu nieprostoliniowym 121
Tabela 33. Opis ścieżki zdobycia kwalifikacji magazyniera-logistyka 124

WYKAZ RYSUNKÓW

Rysunek 1. Udział osób dorosłych w wieku 25-64 lata uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu w latach 2017-2022 (w %) 27
Rysunek 2. Klasyfikacja kwalifikacji pełnych i cząstkowych oraz dokumentów potwierdzających ich nabycie.....41
Rysunek 3. Klasyfikacja kwalifikacji cząstkowych, zdobywanych w drodze kształcenia formalnego i pozaformalnego.....42

ANEKS 1. Klasyfikacja kwalifikacji pełnych i cząstkowych

Zintegrowany System Kwalifikacji

Kształcenie formalne

Kwalifikacje pełne			
nadawane w systemie oświaty		nadawane w systemie szkolnictwa wyższego i nauki	
nadawane w systemie szkolnictwa branżowego	inne kwalifikacje	nadawane po ukończeniu studiów	nadawane po ukonczeniu kształcenia specjalistycznego
np. dyplom zawodowy po ukonczeniu szkoly branzowej I stopnia, II stopnia, technikum (art. 19 ust.1 ustawy prawo oświatowe)	np. świadectwo ukończenia szkoly podstawowej, świadectwo dojrzałości (art. 19 ust.1 ustawy prawo oświatowe)	np. dyplom ukończenia studiow I stopnia, II stopnia, dyplom doktorski	świadectwo dyplomowanego specjalisty lub świadectwo dyplomowanego specjalisty technologa (art. 161 ust.4 ustawy prawo o szkolnictwie wyższym i nauce)

Kształcenie formalne	**Kształcenie pozaformalne**

Kwalifikacje cząstkowe				
nadawane w systemie szkolnictwa wyższego i nauki	nadawane w systemie oświaty	nadawane poza systemem oświaty		
nadawane po studiach podyplomowych	nadawane w systemie szkolnictwa branżowego i pozostałych formach kształcenia ustawicznego wymienionych w art. 117 ust. 1a ustawy prawo oświatowe	rzemieślnicze	uregulowane	wolnorynkowe i sektorowe (in. rynkowe)
świadectwo ukończenia studiów podyplomowych	świadectwa potwierdzające kwalifikacje w zawodach	dyplomy mistrzowskie, świadectwa czeladnicze	dokumenty wynikające z przepisów szczególnych	dokumenty wynikające z przepisów szczególnych, ustaleń branzowych, wymagań ZRK

kwalifikacyjny kurs zawodowy (KKZ), art. 117 ust. 1a, pkt 1) ustawy prawo oświatowe)	przygotowanie zawodowe młodocianych pracowników (§6 rozporządzenia RM z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania)	kwalifikacje włączone do ZRK jako uregulowane	kwalifikacje włączone do ZRK

przyuczenie do wykonywania pracy mlodocianych pracowników, §15rozporządzenia Rady ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania

praktyczna nauka zawodu dorosłych, art. 53a ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy

przyuczenie do pracy dorosłych, art. 53a ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy

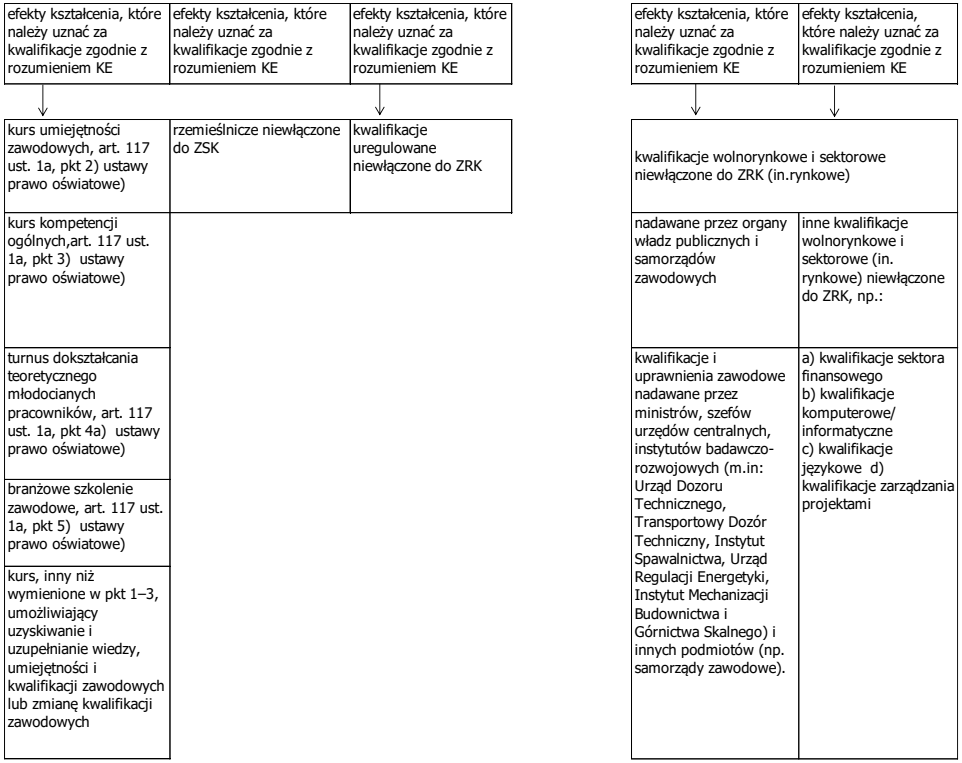

Źródło: opracowanie własne.

ANEKS 2. Ścieżki nabywania kwalifikacji w systemie edukacji pozaformalnej

ŚCIEŻKA 1. Kwalifikacyjny kurs zawodowy

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Kwalifikacja cząstkowa
3. Charakterystyka formy	Kwalifikacyjny kurs zawodowy jest kursem, którego program nauczania uwzględnia podstawę programową kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego w zakresie jednej kwalifikacji, którego ukończenie umożliwia przystąpienie do egzaminu zawodowego w zakresie tej kwalifikacji[296]. Kwalifikacyjny kurs zawodowy jest prowadzony według programu nauczania uwzględniającego podstawę programową kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego w **zakresie kwalifikacji wyodrębnionej w zawodzie**. Ukończenie kwalifikacyjnego kursu zawodowego umożliwia przystąpienie do egzaminu zawodowego w **zakresie kwalifikacji nauczanej na tym kursie.** Minimalna liczba godzin kształcenia na kwalifikacyjnym kursie zawodowym jest równa minimalnej liczbie godzin kształcenia zawodowego w danej kwalifikacji wyodrębnionej w zawodzie określonej w podstawie programowej kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego, z tym że w przypadku kwalifikacyjnego kursu zawodowego prowadzonego w formie zaocznej – minimalna liczba godzin kształcenia zawodowego nie może być mniejsza niż 65% minimalnej liczby godzin kształcenia zawodowego w danej kwalifikacji wyodrębnionej w zawodzie określonej w podstawie programowej kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego. Kwalifikacyjny kurs zawodowy obejmuje zazwyczaj kilkaset godzin kształcenia teoretycznego i praktycznego. Kurs może być prowadzony w formie: – dziennej: nauka odbywa się przez 5 lub 6 dni w tygodniu, – stacjonarnej: nauka odbywa się przez 3 lub 4 dni w tygodniu,

[296] Art. 4 pkt.35 ustawy prawo oświatowe, op. cit.

Zakres	Opis
	– zaocznej: nauka odbywa się co 2 tygodnie przez 2 dni, a w uzasadnionych przypadkach – co tydzień przez 2 dni[297].
4. Instytucja posiadająca możliwość prowadzenia KKZ	Kwalifikacyjne kursy zawodowe mogą być prowadzone przez: 1. Jednostki organizacyjne systemu oświaty, tj. publiczne i niepubliczne: – placówki kształcenia ustawicznego, – centra kształcenia zawodowego, – szkoły prowadzące kształcenie zawodowe: szkoła branżowa I stopnia, szkoła branżowa II stopnia, technikum, szkoła policealna. 2. Podmioty spoza systemu oświaty (niepodlegające nadzorowi pedagogicznemu sprawowanemu przez kuratorów oświaty), tj.: – instytucje rynku pracy działające na podstawie przepisów ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, – podmioty prowadzące działalność oświatową na podstawie przepisów ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców, posiadające akredytację kuratora oświaty właściwego ze względu na siedzibę firmy[298].
5. Dokument potwierdzający ukończenie KKZ	Zaświadczenie o ukończeniu kwalifikacyjnego kursu zawodowego (nie potwierdza kwalifikacji zawodowych). Kwalifikacyjny kurs zawodowy kończy się zaliczeniem w formie ustalonej przez podmiot prowadzący dany kurs. Osoba, która uzyskała zaliczenie, otrzymuje zaświadczenie o ukończeniu kwalifikacyjnego kursu zawodowego uprawniające do przystąpienia do egzaminu zawodowego w zakresie kwalifikacji nauczanej na danym kursie[299].
6. Instytucja walidująca	Okręgowe Komisje Egzaminacyjne (przeprowadzają egzamin zawodowy w obrębie kształconej kwalifikacji).
7. Instytucja certyfikująca	Okręgowe Komisje Egzaminacyjne wydają certyfikat kwalifikacji osobie, która zdała egzamin zawodowy.
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Certyfikat kwalifikacji zawodowej

[297] § 8.1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, Dz. U. 2023 poz. 2175.
[298] Art. 117 ust. 2 ustawy z dnia z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, op. cit.; https://www.prawo.vulcan.edu.pl/przegdok.asp?qdatprz=10-04-2024&qplikid=4186#P4186A7, [dostęp: 20.03.2024].
[299] https://www.gov.pl/web/edukacja/kkz-wazne-informacje, [dostęp: 20.03.2024].

Zakres	Opis
9. Źródła informacji o KKZ	– Wydziały oświaty jednostek samorządu terytorialnego (urzędu gminy, starostwa powiatowego) – Kuratoria oświaty właściwe dla danego województwa
10. Przykłady KKZ wpisanych do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	DRM.09. Obsługa i monitorowanie urządzeń i maszyn sterowanych cyfrowo do produkcji drzewnej TWO.12. Organizacja budowy, remontu i modernizacji jachtów i łodzi CHM.07. Operator maszyn i urządzeń w gospodarce odpadami TDR.01. Eksploatacja środków transportu drogowego TDR.02. Organizacja przewozu środkami transportu drogowego

Źródło: opracowanie własne

ŚCIEŻKA 2. Kurs umiejętności zawodowych[300]

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Odpowiednik kwalifikacji cząstkowej
3. Charakterystyka formy	Kurs umiejętności zawodowych jest kursem, którego program nauczania uwzględnia: a) podstawę programową kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego w zakresie jednej z części efektów kształcenia wyodrębnionych w ramach danej kwalifikacji, albo b) efekty kształcenia właściwe dla dodatkowych umiejętności zawodowych określonych w przepisach szczegółowych[301]. Innymi słowy, kursy umiejętności zawodowych są prowadzone według programu nauczania uwzględniającego podstawę programową kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego w zakresie jednej z części efektów kształcenia wyodrębnionych w ramach danej kwalifikacji albo efektów kształcenia właściwych dla dodatkowych umiejętności

[300] Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja" zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach kursu umiejętności zawodowych.
[301] Wyniki z kontroli planowej w zakresie zgodności z przepisami prawa kształcenia na kwalifikacyjnych kursach zawodowych i kursach umiejętności zawodowych, Ministerstwo Edukacji i Nauki – Departament Strategii, kwalifikacji i Kształcenia zawodowego, Warszawa 2023.

Zakres	Opis
	zawodowych. Obejmuje on jednak tylko część podstawy programowej[302]. Minimalna liczba godzin kształcenia na kursie umiejętności zawodowych wynosi: 1) w przypadku kształcenia w zakresie jednej z części efektów kształcenia wyodrębnionych w ramach danej kwalifikacji – jest równa minimalnej liczbie godzin kształcenia określonej dla danej części efektów kształcenia w podstawie programowej kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego, 2) w przypadku kształcenia w zakresie efektów kształcenia właściwych dla dodatkowych umiejętności zawodowych nie może być mniejsza niż 50 godzin[303].
4. Instytucja posiadająca możliwość prowadzenia KUZ	Kursy umiejętności zawodowych mogą być prowadzone przez: – publiczne i niepubliczne szkoły prowadzące kształcenie zawodowe, z wyjątkiem szkół artystycznych – w zakresie zawodów, w których kształcą, oraz w zakresie innych zawodów przypisanych do branż, do których należą zawody, w których kształci szkoła, – publiczne i niepubliczne placówki kształcenia ustawicznego i centra kształcenia zawodowego[304].
5. Dokument potwierdzający ukończenie KUZ	Zaświadczenie o ukończeniu KUZ. Osoba, która uzyskała zaliczenie, otrzymuje zaświadczenie o ukończeniu kursu umiejętności zawodowych, według wzoru określonego przepisami prawa[305].
6. Instytucja walidująca	Podmiot prowadzący KUZ. Kurs umiejętności zawodowych kończy się zaliczeniem przeprowadzanym w sposób ustalony i w formie ustalonej przez podmiot prowadzący ten kurs[306].
7. Instytucja certyfikująca	Podmiot prowadzący KUZ
8. Dokument potwierdzający posiadanie	Certyfikat kwalifikacji zawodowej

[302] § 8.1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.
[303] § 12 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.
[304] Art. 117, ust. 2a ustawy prawo oświatowe, op. cit.
[305] Zgodnie z § 13 ust. 2. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit., wzór zaświadczenia określa załącznik 2 do rozporządzenia.
[306] § 13. 1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

Zakres	Opis
kwalifikacji zawodowych	
9. Źródła informacji o KUZ:	– Podmioty uprawnione do prowadzenia KUZ – Kuratoria oświaty właściwe dla danego województwa
10. Co daje KUZ	Ukończenie kursu umiejętności zawodowych umożliwia uzyskanie zwolnienia z zajęć dotyczących efektów kształcenia zrealizowanych na tym kursie, przy podejmowaniu kształcenia na kwalifikacyjnym kursie zawodowym.
11. Przykłady kwalifikacji, w ramach których można wykorzystać efekty kształcenia na KUZ (uzyskać zwolnienie z zajęć dotyczących efektów kształcenia przy podjęciu nauki na KKZ[307]), wpisanych do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	DRM.09. Obsługa i monitorowanie urządzeń i maszyn sterowanych cyfrowo do produkcji drzewnej TWO.12. Organizacja budowy, remontu i modernizacji jachtów i łodzi CHM.07. Operator maszyn i urządzeń w gospodarce odpadami TDR.01. Eksploatacja środków transportu drogowego TDR.02. Organizacja przewozu środkami transportu drogowego

Źródło: opracowanie własne.

ŚCIEŻKA 3. Kurs kompetencji ogólnych[308]

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Odpowiednik kwalifikacji cząstkowej
3. Charakterystyka formy	Kurs kompetencji ogólnych jest kursem, którego program nauczania uwzględnia dowolnie wybraną część podstawy programowej kształcenia ogólnego[309].

[307] Ukończenie jednego KUZ nie prowadzi bezpośrednio do nabycia kwalifikacji.

[308] Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja" zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach kursu kompetencji ogólnych.

[309] § 8.1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

Zakres	Opis
	Minimalny wymiar kształcenia na kursie kompetencji ogólnych wynosi 30 godzin[310].
4. Instytucja posiadająca możliwość prowadzenia KKO	Kursy kompetencji ogólnych mogą być prowadzone przez: – publiczne i niepubliczne placówki kształcenia ustawicznego, – centra kształcenia zawodowego[311].
5. Dokument potwierdzający ukończenie KKO	Zaświadczenie o ukończeniu KKO. Kurs kompetencji ogólnych kończy się zaliczeniem przeprowadzanym w sposób ustalony i w formie ustalonej przez podmiot prowadzący ten kurs[312]. Osoba, która uzyskała zaliczenie, otrzymuje zaświadczenie o ukończeniu kursu kompetencji ogólnych, według wzoru określonego przepisami prawa[313].
6. Instytucja walidująca	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna. OKE przeprowadza egzamin eksternistyczny z zakresu kompetencji będącej przedmiotem kursu. Aby uzyskać potwierdzenie wykształcenia ogólnego (kwalifikację pełną) na poziomie szkoły średniej zawodowej lub liceum ogólnokształcącego należy złożyć egzaminy eksternistyczne (OKE) z zakresu wszystkich przedmiotów ogólnokształcących. Osoba uczestnicząca w kształceniu na Kursie Kompetencji Ogólnych, może jednocześnie odbywać naukę na kilku kursach[314].
7. Instytucja certyfikująca	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Świadectwo ukończenia (gimnazjum, szkoły średniej)
9. Źródła informacji o KKO	– Podmioty uprawnione do prowadzenia KKO – Kuratoria oświaty właściwe dla danego województwa
10. Co daje KKO	Ukończenie kursu kompetencji ogólnych umożliwia, po zdaniu egzaminów eksternistycznych ukończenie:

[310] § 14.1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.
[311] Art. 117, ust. 2b ustawy prawo oświatowe, op. cit.
[312] § 15 ust. 2. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.
[313] Zgodnie z § 15 ust. 2. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit., wzór zaświadczenia określa załącznik 3 do rozporządzenia.
[314] § 13.1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

Zakres	Opis
	– gimnazjum, – szkoły średniej[315].
11. Przykłady kwalifikacji, w ramach których można wykorzystać efekty kształcenia na KKO (po zdaniu egzaminów eksternistycznych uzyskać wykształcenie na poziomie gimnazjum, szkoły średniej[316]), wpisanych do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	10979. Świadectwo ukończenia gimnazjum (archiwalna)

Źródło: opracowanie własne.

ŚCIEŻKA 4. Turnus dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników[317]

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Odpowiednik kwalifikacji cząstkowej
3. Charakterystyka formy	Turnus dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników jest formą kształcenia zawodowego teoretycznego młodocianych pracowników w zakresie zawodu nauczanego w branżowej szkole I stopnia. Program nauczania uwzględnia podstawę programową kształcenia w tym zawodzie. Turnus dokształcania

[315] https://ckziu.net.pl/oferta/kurs-kompetencji-ogolnych/, [dostęp: 20.03.2024].
[316] Ukończenie jednego KKO nie prowadzi bezpośrednio do nabycia kwalifikacji.
[317] Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja" zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników.

Zakres	Opis
	teoretycznego młodocianych pracowników realizuje zajęcia w wymiarze odpowiednim do zakresu dokształcania teoretycznego, na które został skierowany młodociany pracownik. Turnus jest organizowany dla młodocianych pracowników dokształcających się teoretycznie w zakresie danego zawodu szkolnictwa branżowego nauczanego w branżowej szkole I stopnia[318]. Uczniowie będący młodocianymi pracownikami, skierowani przez szkołę na turnus dokształcania teoretycznego w zakresie danego zawodu, odbywają kształcenie zawodowe teoretyczne przez okres 4 tygodni w każdej klasie, w wymiarze 34 godzin tygodniowo[319]. W przypadkach losowych dyrektor publicznej szkoły prowadzącej kształcenie zawodowe, publicznego centrum kształcenia zawodowego lub publicznego branżowego centrum umiejętności może zorganizować w ramach turnusu konsultacje indywidualne w wymiarze co najmniej 55 godzin[320].
4. Instytucje posiadające możliwość prowadzenia turnusów	Turnusy dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników mogą być prowadzone przez publiczne i niepubliczne: – centra kształcenia zawodowego, – branżowe centrum umiejętności, – lub szkoły prowadzące kształcenie zawodowe[321].
5. Dokument potwierdzający ukończenie turnusu	Młodociany pracownik, który ukończył turnus, otrzymuje zaświadczenie o ukończeniu turnusu dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników, według wzoru określonego przepisami prawa[322].
6. Instytucja walidująca	Podmiot prowadzący turnus. W trakcie turnusu ocenianiu podlegają osiągnięcia edukacyjne młodocianego pracownika i jego zachowanie. Do oceniania, stosuje się przepisy rozdziału 3a ustawy

[318] § 16 ust. 1 i 2. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.
[319] Załącznik nr 7 do Rozporządzenia Rady Ministrów z 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, Dz.U. z 2018 r. poz. 2010 ze zm..; https://www.portaloswiatowy.pl/ocenianie-uczniow/powtarzanie-klasy-w-szkole-branzowej-a-turnus-dokształcania-teoretycznego-20687.html, [dostęp: 17.03.2024].
[320] § 17 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.
[321] § 1 pkt 1) Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 lutego 2024 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, Dz. U. poz. 322.
[322] Zgodnie z § 20 ust. 1. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit., wzór zaświadczenia określa załącznik 4 do rozporządzenia.

Zakres	Opis
	z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty w zakresie oceniania uczniów w szkołach dla dzieci i młodzieży[323]. OKE – w sytuacji, gdy młodociany zakończył kształcenie na turnusach dokształcania teoretycznego oraz wymagany zakres kształcenia praktycznego i przystąpił do egzaminu zawodowego przed OKE.
7. Instytucja certyfikująca	Podmiot prowadzący turnus. OKE – w sytuacji, gdy młodociany zakończył kształcenie na turnusach dokształcania teoretycznego oraz wymagany zakres kształcenia praktycznego i przystąpił do egzaminu zawodowego przed OKE.
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Zaświadczenie o ukończeniu turnusu dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników[324]. Certyfikat kwalifikacji zawodowej – po zdaniu egzaminu zawodowego przed OKE.
9. Źródła informacji o turnusach	– Podmioty uprawnione do prowadzenia turnusów – Kuratoria oświaty właściwe dla danego województwa
10. Co daje turnus dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników	Ukończenie turnusu umożliwia zdobycie wykształcenia w części teoretycznej: – młodocianym pracownikom zatrudnionym u pracodawców w ramach nauki zawodu, – uczniom uczęszczającym do klas wielozawodowych w branżowych szkołach I stopnia, które nie mają możliwości zrealizowania przedmiotów zawodowych. W takiej sytuacji, turnus jest wymaganym elementem kształcenia teoretycznego młodocianych realizowanym obok wymaganego kształcenia praktycznego. Po ukończeniu turnusu uczniowie otrzymują zaświadczenie z ocenami, które uprawniają do wystawienia oceny końcowej z przedmiotów zawodowych na świadectwie szkolnym w szkole macierzystej. Po zakończeniu kształcenia na turnusach dokształcania teoretycznego oraz wymaganego zakresu kształcenia praktycznego, absolwent może przystąpić do egzaminu zawodowego przed OKE.
11. Przykłady kwalifikacji, w ramach których można wykorzystać	DRM.09. Obsługa i monitorowanie urządzeń i maszyn sterowanych cyfrowo do produkcji drzewnej TWO.12. Organizacja budowy, remontu i modernizacji jachtów i łodzi

[323] § 19 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.
[324] § 20 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

Zakres	Opis
efekty kształcenia zdobyte na turnusie dokształcania teoretycznego (uzyskać zwolnienie z zajęć dotyczących efektów kształcenia przy podjęciu nauki na KKZ), wpisanych do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	CHM.07. Operator maszyn i urządzeń w gospodarce odpadami TDR.01. Eksploatacja środków transportu drogowego TDR.02. Organizacja przewozu środkami transportu drogowego

Źródło: opracowanie własne.

ŚCIEŻKA 5. Branżowe szkolenia zawodowe[325]

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Odpowiednik kwalifikacji cząstkowej
3. Charakterystyka formy	Branżowe szkolenie zawodowe jest specjalistycznym szkoleniem, którego łączny wymiar w odniesieniu do uczniów wynosi co najmniej 15 godzin, i którego program nauczania uwzględnia wiedzę lub umiejętności zawodowe w zakresie jednej z dziedzin zawodowych określonych w przepisach prawa oświatowego[326], przydatnych do wykonywania zawodu, w tym kształtujących umiejętności cyfrowe i umiejętności związane z transformacją ekologiczną[327].

[325] Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja" zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach branżowego szkolenia zawodowego.
[326] Na podstawie art. 46c ust. 1. Ustawy prawo oświatowe, op. cit., minister właściwy do spraw oświaty i wychowania określa, w drodze rozporządzenia, wykaz dziedzin zawodowych wraz z przyporządkowanymi do nich zawodami określonymi w klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego, uwzględniając potrzeby rynku pracy oraz specyfikę poszczególnych zawodów szkolnictwa branżowego i ich powiązanie z daną dziedziną zawodową.
[327] Art. 117 ust. 2d ustawy z dnia z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, op. cit.

Zakres	Opis
4. Instytucje posiadające możliwość prowadzenia branżowych szkoleń zawodowych	Branżowe szkolenia zawodowe mogą być prowadzone przez publiczne i niepubliczne branżowe centrum umiejętności[328].
5. Dokument potwierdzający ukończenie branżowego szkolenia zawodowego	Osoba, która ukończyła branżowe szkolenie zawodowe otrzymuje branżowy certyfikat umiejętności, według wzoru określonego przepisami prawa[329].
6. Instytucja walidująca	Branżowe centrum umiejętności. Branżowe szkolenie zawodowe kończy się egzaminem przeprowadzanym w sposób i w formie ustalonej przez branżowe centrum umiejętności[330]. Egzamin, przeprowadza komisja powołana przez dyrektora branżowego centrum umiejętności, w skład której wchodzą: 1) dyrektor branżowego centrum umiejętności lub wyznaczona przez niego osoba, 2) osoba lub osoby prowadzące zajęcia na danym branżowym szkoleniu zawodowym, 3) przedstawiciel organizacji branżowej właściwej dla danej dziedziny zawodowej[331].
7. Instytucja certyfikująca	Dyrektor branżowego centrum umiejętności
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Osoba, która zdała egzamin, o którym mowa w ust. 1, otrzymuje branżowy certyfikat umiejętności zgodnie ze wzorem określonym przepisami prawa[332].
9. Źródła informacji o branżowych	– Podmioty uprawnione do prowadzenia branżowych szkoleń zawodowych

[328] § 1 pkt 1) Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 lutego 2024 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.
[329] Zgodnie z § 22 ust. 4. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit., wzór zaświadczenia określa załącznik 5 do rozporządzenia.
[330] § 22 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.
[331] § 22 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.
[332] Zgodnie z § 22 ust. 4. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit., wzór zaświadczenia określa załącznik 5 do rozporządzenia.

Zakres	Opis
szkoleniach zawodowych	– Kuratoria oświaty właściwe dla danego województwa
10. Co daje branżowe szkolenie zawodowe	Ukończenie branżowego szkolenia zawodowego umożliwia podniesienie kompetencji przydatnych do wykonywania zawodu, w tym kształtujących umiejętności cyfrowe i umiejętności związane z transformacją ekologiczną.
11. Przykłady kwalifikacji, w ramach których można wykorzystać efekty kształcenia zdobyte na branżowym szkoleniu zawodowym, wpisane do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	DRM.09. Obsługa i monitorowanie urządzeń i maszyn sterowanych cyfrowo do produkcji drzewnej TWO.12. Organizacja budowy, remontu i modernizacji jachtów i łodzi CHM.07. Operator maszyn i urządzeń w gospodarce odpadami TDR.01. Eksploatacja środków transportu drogowego TDR.02. Organizacja przewozu środkami transportu drogowego

Źródło: opracowanie własne.

ŚCIEŻKA 6. Kursy umożliwiające uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmianę kwalifikacji zawodowych[333]

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Odpowiednik kwalifikacji cząstkowej
3. Charakterystyka formy	**Kursy umożliwiające uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmianę kwalifikacji zawodowych** są prowadzone według programu nauczania uwzględniającego treści: 1) ustalone przez placówkę kształcenia ustawicznego, centrum kształcenia zawodowego lub branżowe centrum umiejętności, albo

[333] Kursy realizowane na podstawie art. 117 ust. 1a, pkt 5) ustawy prawo oświatowe, op. cit. Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja" zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach kursów umożliwiających uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmianę kwalifikacji zawodowych.

Zakres	Opis
	2) określone w przepisach dotyczących uzyskiwania i uzupełniania wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmiany kwalifikacji zawodowych[334]. Częstotliwość zajęć na kursie, ustala placówka kształcenia ustawicznego, centrum kształcenia zawodowego lub branżowe centrum umiejętności prowadzące ten kurs[335].
4. Instytucje posiadające możliwość prowadzenia kursów	– Placówka kształcenia ustawicznego – Centrum kształcenia zawodowego – Branżowe centrum umiejętności [336]
5. Dokument potwierdzający ukończenie kursu	Osoba, która uzyskała zaliczenie kursu, otrzymuje zaświadczenie o ukończeniu tego kursu, zawierające informacje określone przepisami prawa[337].
6. Instytucja walidująca	Placówka kształcenia ustawicznego, centrum kształcenia zawodowego lub branżowe centrum umiejętności prowadzące kurs. Formę zaliczenia kursu ustala placówka kształcenia ustawicznego, centrum kształcenia zawodowego lub branżowe centrum umiejętności prowadzące ten kurs [338].
7. Instytucja certyfikująca	Placówka kształcenia ustawicznego, centrum kształcenia zawodowego lub branżowe centrum umiejętności prowadzące kurs.
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Osoba, która uzyskała zaliczenie kursu, otrzymuje zaświadczenie o ukończeniu tego kursu[339].
9. Źródła informacji o kursie	– Podmioty uprawnione do prowadzenia kursów – Kuratoria oświaty właściwe dla danego województwa
10. Co daje kurs	Ukończenie branżowego szkolenia zawodowego umożliwia podniesienie kompetencji przydatnych do wykonywania zawodu, w tym kształtujących

[334] § 23 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.
[335] § 23 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.
[336] Tamże.
[337] § 23 ust. 4 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 lutego 2024 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.
[338] § 22 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.
[339] § 23 ust. 3. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 października 2023 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, op. cit.

Zakres	Opis
	umiejętności cyfrowe i umiejętności związane z transformacją ekologiczną.
11. Przykłady kwalifikacji, w ramach których można wykorzystać efekty kształcenia zdobyte na kursie, wpisane do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	Nie dotyczy

Źródło: opracowanie własne.

Osoby młodociane mogą zdobywać kwalifikacje w formach pozaszkolnych, w postaci

a) nauki zawodu,
b) przyuczenia do wykonywania pracy,

które stanowią jednocześnie dwie odrębne formy zatrudnienia młodocianego pracownika.

Nauka zawodu ma na celu przygotowanie młodocianego do pracy w charakterze **wykwalifikowanego pracownika lub czeladnika. Może więc odbywać się u pracodawcy lub pracodawcy będącego rzemieślnikiem.** Nauka obejmuje:

a) praktyczną naukę zawodu u pracodawcy,
b) oraz dokształcanie teoretyczne.

Przyuczenie do wykonywania pracy, może dotyczyć wybranych prac związanych z nauką zawodu. Obie formy są odpłatne, a nauka zawodu trwa znacznie dłużej niż przyuczenie do zawodu. Obie formy przyuczenia kończą się egzaminem sprawdzającym[340].

ŚCIEŻKA 7. Przygotowanie zawodowe młodocianych pracowników[341]

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne

[340] https://poradnikprzedsiebiorcy.pl/-przyuczenie-do-wykonywania-pracy-a-nauka-zawodu-poznaj-roznice, [dostęp: 17.03.2024].

[341] Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja" zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach przygotowania zawodowego młodocianych pracowników.

Zakres	Opis
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Kwalifikacja cząstkowa
3. Charakterystyka formy	Przygotowanie zawodowe młodocianych pracowników w celu nauki zawodu jest formą praktycznego przygotowania do wykonywania zawodu. Ma ono na celu przygotowanie młodocianego do pracy w charakterze: – wykwalifikowanego pracownika, – lub czeladnika. Przygotowanie zawodowe obejmuje praktyczną naukę zawodu, która jest organizowana u pracodawcy, oraz dokształcanie teoretyczne. Umowę o pracę w celu przygotowania zawodowego odbywanego w formie nauki zawodu zawiera pracodawca z młodocianym w terminie przyjęć kandydatów do zasadniczych szkół zawodowych. Jeśli jednak młodociany nie dokształca się w zasadniczej szkole zawodowej, umowa ta może być zawarta w innym terminie. Praktyczna nauka zawodu młodocianych jest organizowana przez pracodawcę, który zawarł z nimi umowę o pracę w celu przygotowania zawodowego[342]. Nauka zawodu trwa nie dłużej niż 36 miesięcy. Jednakże: – Jeżeli młodociany dokształcający się w branżowej szkole I stopnia nie otrzymał promocji do klasy programowo wyższej lub nie ukończył szkoły, pracodawca, na wniosek młodocianego, albo izba rzemieślnicza, na wniosek pracodawcy będącego rzemieślnikiem i młodocianego, może przedłużyć czas trwania nauki zawodu, nie więcej jednak niż o 12 miesięcy, w celu umożliwienia dokończenia nauki w szkole, a w innych uzasadnionych przypadkach nie więcej niż o 6 miesięcy. – Pracodawca, na wniosek młodocianego, a jeżeli pracodawcą jest rzemieślnik - izba rzemieślnicza, na wniosek pracodawcy będącego rzemieślnikiem i młodocianego, może wyrazić zgodę na skrócenie czasu trwania nauki zawodu, nie więcej jednak niż o 12 miesięcy, jeżeli młodociany nie dokształca się w branżowej szkole I stopnia[343].

[342] § 3 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie praktycznej nauki zawodu, Dz. U. poz. 391.
[343] § 6 ust. 1 i § 12 Rozporządzenia Rady ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, t. j. Dz. U. z 2018 poz. 2010 z późn. zm.

Zakres	Opis
	Zawody, w których odbywa się nauka zawodu, określają przepisy dotyczące klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego. Nauka zawodu u pracodawców będących rzemieślnikami może odbywać się także w zawodach odpowiadających danemu rodzajowi rzemiosła, nieujętych w klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego, określonych w przepisach dotyczących klasyfikacji zawodów i specjalności dla potrzeb rynku pracy[344]. Pracodawca zatrudniający młodocianych w celu przygotowania zawodowego odbywanego w formie nauki zawodu: – kieruje ich na dokształcanie teoretyczne do branżowej szkoły I stopnia, albo – kieruje ich na dokształcanie teoretyczne w formie turnusu dokształcania teoretycznego młodocianych, realizowane zgodnie z przepisami w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, do centrum kształcenia zawodowego, branżowego centrum umiejętności lub do szkoły prowadzącej kształcenie zawodowe, albo – organizuje dokształcanie teoretyczne we własnym zakresie[345]. Zajęcia praktyczne u pracodawców, odbywają się na podstawie umowy o pracę w celu przygotowania zawodowego, zawartej między młodocianym a pracodawcą[346]. Wiedzę i umiejętności oraz kompetencje personalne i społeczne nabywane przez uczniów na zajęciach praktycznych oraz wymiar godzin tych zajęć i praktyk określa program nauczania danego zawodu[347]. Podmioty przyjmujące młodocianych na praktyczną naukę zawodu: 1) Zapewniają warunki materialne do realizacji praktycznej nauki zawodu, w szczególności: a) stanowiska szkoleniowe wyposażone w niezbędne urządzenia, sprzęt, narzędzia, materiały i dokumentację techniczną, uwzględniające wymagania bezpieczeństwa i higieny pracy,

[344] § 6 ust. 2 i 3 Rozporządzenia Rady ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.
[345] § 10 Rozporządzenia Rady ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.
[346] § 4 ust. 4 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie praktycznej nauki zawodu, op. cit.
[347] § 4 ust. 10 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie praktycznej nauki zawodu, op. cit.

Zakres	Opis
	b) odzież, obuwie robocze i środki ochrony indywidualnej oraz środki higieny osobistej przysługujące pracownikom na danym stanowisku pracy, c) pomieszczenia do przechowywania odzieży i obuwia roboczego oraz środków ochrony indywidualnej, d) nieodpłatne posiłki profilaktyczne i napoje przysługujące pracownikom na danym stanowisku pracy, e) dostęp do urządzeń higieniczno-sanitarnych oraz pomieszczeń socjalno-bytowych. 2) Wyznaczają odpowiednio nauczycieli, instruktorów praktycznej nauki zawodu oraz opiekunów praktyk zawodowych. 3) Zapoznają młodocianych z organizacją pracy, regulaminem pracy, w szczególności w zakresie przestrzegania porządku i dyscypliny pracy, oraz z przepisami i zasadami bezpieczeństwa i higieny pracy. 4) Nadzorują przebieg praktycznej nauki zawodu. 5) Sporządzają, w razie wypadku podczas praktycznej nauki zawodu, dokumentację powypadkową. 6) Współpracują z pracodawcą głównym, jeśli doszło do zawarcia z innym podmiotem przyjmującym młodocianego na praktyczną naukę zawodu umowy o zorganizowanie dla młodocianego zajęć uzupełniających z zakresu praktycznej nauki zawodu niezrealizowanych u pracodawcy głównego i powiadamiają tego pracodawcę o naruszeniu przez młodocianego regulaminu pracy. 7) Zapewniają uczniom odbywającym praktykę zawodową na statkach morskich i śródlądowych dietę na zasadach uzgodnionych z armatorem. 8) Zapewniają uczniom odbywającym praktykę zawodową na statkach morskich i śródlądowych, wyokrętowanym ze statku za granicą wskutek wypadku lub choroby, świadczenia na zasadach określonych dla załóg tych statków[348]. Zajęcia praktyczne u pracodawców i w indywidualnych gospodarstwach rolnych prowadzą instruktorzy praktycznej nauki zawodu, posiadający: – odpowiednie przygotowanie pedagogiczne,

[348] § 4 ust. 10 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie praktycznej nauki zawodu, op. cit.

Zakres	Opis
	– kwalifikacje wymagane od nauczycieli praktycznej nauki zawodu[349].
4. Instytucje posiadające możliwość prowadzenia przygotowania zawodowego	– Pracodawcy – Pracodawcy będący rzemieślnikami spełniający warunki Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie praktycznej nauki zawodu[350].
5. Dokument potwierdzający ukończenie przygotowania zawodowego	Zaświadczenie o odbyciu przygotowania zawodowego w formie praktycznej nauki zawodu.
6. Instytucja walidująca	Wiedza i umiejętności nabyte przez młodocianego podczas nauki zawodu są sprawdzane w trakcie egzaminu w następujący sposób: – Młodociany zatrudniony u pracodawcy niebędącego rzemieślnikiem dokształcający się w branżowej szkole I stopnia zdaje egzamin zawodowy, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2019 r. poz. 1481). – Młodociany zatrudniony u pracodawcy niebędącego rzemieślnikiem dokształcający się u pracodawcy albo na turnusie dokształcania teoretycznego młodocianych organizowanym przez centrum kształcenia zawodowego, branżowe centrum umiejętności lub szkołę prowadzącą kształcenie zawodowe zdaje egzamin eksternistyczny zawodowy, przeprowadzany przez okręgową komisję egzaminacyjną, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty. – Młodociany zatrudniony u pracodawcy będącego rzemieślnikiem zdaje egzamin kwalifikacyjny na tytuł czeladnika przeprowadzany przez komisje egzaminacyjne izb rzemieślniczych, zgodnie z przepisami w sprawie egzaminu czeladniczego, egzaminu mistrzowskiego oraz egzaminu sprawdzającego, przeprowadzanych przez komisje egzaminacyjne izb rzemieślniczych[351].
7. Instytucja certyfikująca	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w przypadku młodocianych, dla których jest też instytucją walidującą.

[349] § 10 ust. 3 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie praktycznej nauki zawodu, op. cit.
[350] § 23 ust. 2 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 lutego 2024 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.
[351] § 11 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.

Zakres	Opis
	Izba rzemieślnicza w przypadku młodocianego przygotowującego się do zawodu u rzemieślnika.
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Certyfikat kwalifikacji zawodowej Świadectwo czeladnicze[352]
9. Źródła informacji o przygotowaniu zawodowym	– Kuratoria oświaty właściwe dla danego województwa – Izby rzemieślnicze i przedsiębiorczości – Cechy rzemiosł różnych
10. Co daje przygotowanie zawodowe młodocianych pracowników	Ukończenie przygotowania zawodowego młodocianych pracowników daje możliwość zdobycia zawodu lub tytuły czeladnika.
11. Przykłady kwalifikacji wpisane do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	Nie dotyczy

Źródło: opracowanie własne.

ŚCIEŻKA 8. Przyuczenie do wykonywania określonej pracy młodocianych pracowników[353]

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Kwalifikacja cząstkowa
3. Charakterystyka formy	Przyuczenie do wykonywania określonej pracy ma na celu przygotowanie młodocianego do pracy w charakterze przyuczonego pracownika i może dotyczyć wybranych prac związanych z nauką zawodu[354].

[352] M. Zabłocka, Kształcenie zawodowe i kwalifikacje w rzemiośle w kontekście zmieniających się potrzeb gospodarki i rynku pracy, Związek Rzemiosła Polskiego, Warszawa 2020, s. 28-29.
[353] Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja" zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach kursów umożliwiających uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub zmianę kwalifikacji zawodowych.
[354] https://poradnikprzedsiebiorcy.pl/-przyuczenie-do-wykonywania-pracy-a-nauka-zawodu-poznaj-roznice, [dostęp: 17.03.2024].

Zakres	Opis
	W ujęciu generalnym, przyuczenie młodocianego do wykonywania określonej pracy może trwać od 3 do 6 miesięcy. Natomiast w odniesieniu do młodocianych uczestników Ochotniczych Hufców Pracy, okres ten może być przedłużony do czasu ukończenia ośmioletniej szkoły podstawowej i trwać łącznie nie dłużej niż 22 miesiące[355]. Czas trwania, zakres oraz program przyuczenia do wykonywania określonej pracy ustala pracodawca, biorąc pod uwagę wybrane treści programu nauczania uwzględniającego podstawę programową kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego, określonym w klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego lub programu zapewniającego spełnienie wymagań egzaminacyjnych określonych w standardach będących podstawą przeprowadzania egzaminu kwalifikacyjnego na tytuł czeladnika w zawodach nieujętych w klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego określonych w przepisach dotyczących klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy[356].
4. Instytucje posiadające możliwość prowadzenia przyuczenia do wykonywania określonej pracy:	– Pracodawcy – Pracodawcy będący rzemieślnikami spełniający warunki Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie praktycznej nauki zawodu[357].
5. Dokument potwierdzający ukończenie przygotowania do wykonywania określonej pracy	Zaświadczenie o odbyciu przygotowania do wykonywania określonej pracy.
6. Instytucja walidująca	Przyuczenie do wykonywania określonej pracy kończy się egzaminem sprawdzającym:

355 § 15 ust.1 i 2 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.
356 § 15 ust.3 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.
357 § 23 ust. 2 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 lutego 2024 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.

Zakres	Opis
	a) Młodociani zatrudnieni u pracodawców niebędących rzemieślnikami składają egzamin, bezpośrednio u swoich pracodawców. b) Młodociani zatrudnieni u pracodawców będących rzemieślnikami składają egzamin, przed komisją egzaminacyjną izby rzemieślniczej, na zasadach określonych przez Związek Rzemiosła Polskiego[358].
7. Instytucja certyfikująca	– Pracodawca – lub izba rzemieślnicza
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Jeżeli wynik egzaminu jest pozytywny, pracodawca lub izba rzemieślnicza wydaje zaświadczenie stwierdzające nabycie umiejętności w wykonywaniu prac, których dotyczyło przyuczenie, oraz określające jego rodzaj, czas trwania i uzyskaną ocenę[359].
9. Źródła informacji o przyuczeniu do wykonywania określonej pracy	– Kuratoria oświaty właściwe dla danego województwa – Izby rzemieślnicze i przedsiębiorczości – Cechy rzemiosł różnych
10. Co daje przyuczenie do wykonywania określonej pracy	Młodocianemu, który ukończył przyuczenie do wykonywania określonej pracy z wynikiem pozytywnym i podjął naukę zawodu obejmującą zakres przyuczenia do wykonywania określonej pracy, zalicza się okres przyuczenia do okresu praktycznej nauki zawodu[360].
11. Przykłady kwalifikacji, wpisane do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	Nie dotyczy

Źródło: opracowanie własne.

Przygotowanie zawodowe dorosłych ma na celu uzyskanie przez uczestników:

- kwalifikacji,
- lub umiejętności zawodowych.

Odbywa się w jednej z dwóch form:

[358] § 16 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, t. j. Dz.U. z 2018 poz. 2010.
[359] § 17 ust.1 i 2 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.
[360] § 18 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagradzania, op. cit.

- praktycznej nauki zawodu dorosłych umożliwiającej przystąpienie do egzaminu zawodowego lub egzaminu czeladniczego,
- albo przyuczenia do pracy dorosłych, mającego na celu zdobycie wybranych kwalifikacji zawodowych lub umiejętności, niezbędnych do wykonywania określonych zadań zawodowych.

Przygotowanie zawodowe dorosłych pozwala na nabycie umiejętności praktycznych i zdobycie wiedzy teoretycznej, niezbędnych do wykonywania zadań zawodowych. Przygotowanie zawodowe dorosłych realizowane jest u pracodawców, często we współpracy z instytucją szkoleniową[361].
O skierowanie na przygotowanie zawodowe dorosłych może zwrócić się do powiatowego urzędu pracy każdy bezrobotny, a dodatkowo mogą to zrobić także osoby, które: otrzymują świadczenie socjalne przysługujące na urlopie górniczym lub górniczy zasiłek socjalny, określone w odrębnych przepisach; uczestniczą w zajęciach w centrum integracji społecznej lub indywidualnym programie integracji, o którym mowa w przepisach o pomocy społecznej; są żołnierzami rezerwy; pobierają rentę szkoleniową; pobierają świadczenie szkoleniowe. Otrzymanie skierowania na przygotowanie zawodowe zależne jest od posiadania odpowiednich środków finansowych przez powiatowy urząd pracy.

ŚCIEŻKA 9. Praktyczna nauka zawodu dorosłych[362]

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Kwalifikacja cząstkowa
3. Charakterystyka formy	Praktyczna nauka zawodu osób dorosłych trwa od 6 do 12 miesięcy. Program uwzględnia wymagania określone w podstawie programowej kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego lub standardy wymagań będące podstawą przeprowadzania egzaminu czeladniczego[363].
4. Instytucje posiadające możliwość prowadzenia	– Pracodawcy – Pracodawcy będący rzemieślnikami

[361] Art. 53a ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, t. j. Dz. U. z 2023 poz. 735.
[362] Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja" zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach praktycznej nauki zawodu dorosłych.
[363] Przygotowanie zawodowe dorosłych, Departament Rynku Pracy MRPiPS, Warszawa 2023, https://tiny.pl/dr2s6, [dostęp: 15.03.2024].

Zakres	Opis
praktycznej nauki zawodu dorosłych	spełniający warunki Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie praktycznej nauki zawodu[364].
5. Dokument potwierdzający ukończenie praktycznej nauki zawodu dorosłych	Zaświadczenie o odbyciu praktycznej nauki zawodu dorosłych.
6. Instytucja walidująca	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna. Komisja egzaminacyjna izb rzemieślniczych. Praktyczna nauka zawodu dorosłych kończy się egzaminem zawodowym przeprowadzanym przez okręgową komisję egzaminacyjną, lub egzaminem czeladniczym przeprowadzanym przez komisje egzaminacyjne izb rzemieślniczych, egzaminu mistrzowskiego oraz egzaminu sprawdzającego, przeprowadzanych przez komisje egzaminacyjne izb rzemieślniczych.
7. Instytucja certyfikująca	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna Komisja egzaminacyjna izb rzemieślniczych
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Uczestnik praktycznej nauki zawodu dorosłych, który zdał odpowiednio egzamin zawodowy lub egzamin czeladniczy, z wynikiem pozytywnym, otrzymuje odpowiednio certyfikat kwalifikacji zawodowej lub dyplom zawodowy albo świadectwo czeladnicze[365].
9. Źródła informacji o praktycznej nauce zawodu dorosłych	Powiatowe urzędy pracy
10. Co daje praktyczna nauka zawodu dorosłych	Praktyczna nauka zawodu dorosłych umożliwia przystąpienie do egzaminu zawodowego lub egzaminu czeladniczego [366].
11. Przykłady kwalifikacji wpisane do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	Nie dotyczy

Źródło: opracowanie własne.

[364] Tamże.
[365] Tamże.
[366] Tamże.

ŚCIEŻKA 10. Przyuczenie do pracy dorosłych[367]

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Kwalifikacja cząstkowa
3. Charakterystyka formy	Przyuczenie do pracy dorosłych trwa od 3 do 6 miesięcy. Program uwzględnia standardy kwalifikacji zawodowych dostępne w bazach danych prowadzonych przez ministra właściwego do spraw pracy lub wymagania w podstawie programowej kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego.[368]
4. Instytucje posiadające możliwość prowadzenia przyuczenia do pracy dorosłych	– Pracodawcy – Pracodawcy będący rzemieślnikami spełniający warunki Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 roku w sprawie praktycznej nauki zawodu[369] – Instytucje szkoleniowe wpisane do rejestru prowadzonego przez wojewódzkie urzędy pracy
5. Dokument potwierdzający ukończenie przyuczenia do pracy dorosłych	Zaświadczenie o odbyciu przyuczenia do pracy dorosłych.
6. Instytucja walidująca	– Okręgowa Komisja Egzaminacyjna – Komisja egzaminacyjna izb rzemieślniczych – Instytucja szkoleniowa wpisana do rejestru prowadzonego przez wojewódzki urząd pracy – Inna instytucja upoważniona do przeprowadzania egzaminów, wskazana przez starostę Przyuczenie kończy się egzaminem sprawdzającym, przeprowadzanym przez komisję egzaminacyjną izby rzemieślniczej, instytucję szkoleniową wpisaną do rejestru prowadzonego przez wojewódzki urząd pracy lub inną instytucję uprawnioną do przeprowadzania egzaminów wskazaną przez starostę. Przyuczenie do pracy dorosłych może kończyć się egzaminem zawodowym przeprowadzanym przez okręgową komisję egzaminacyjną, jeżeli program

[367] Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja" zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach przyuczenia do pracy dorosłych.
[368] Przygotowanie zawodowe dorosłych, Departament Rynku Pracy MRPiPS, Warszawa 2023, https://tiny.pl/dr2s6, [dostęp: 15.03.2024].
[369] Tamże.

Zakres	Opis
	przyuczenia do pracy uwzględnia wymagania określone w podstawie programowej kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego.
7. Instytucja certyfikująca	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna Komisja egzaminacyjna izb rzemieślniczych
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Uczestnik przyuczenia do pracy dorosłych, który zdał egzamin sprawdzający – otrzymuje zaświadczenie potwierdzające nabyte umiejętności. Uczestnik który zdał egzamin potwierdzający – otrzymuje certyfikat kwalifikacji zawodowej[370].
9. Źródła informacji o przyuczeniu do pracy dorosłych	Powiatowe urzędy pracy
10. Co daje przyuczenia do pracy dorosłych	Przyuczenie do pracy dorosłych umożliwia przystąpienie do egzaminu zawodowego lub egzaminu czeladniczego[371].
11. Przykłady kwalifikacji wpisane do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	Nie dotyczy

Źródło: opracowanie własne.

Zintegrowany Rejestr Kwalifikacji, wyodrębnia pojęcie **kwalifikacji uregulowanych**. Kwalifikacje uregulowane definiuje jako kwalifikacje ustanowione odrębnymi przepisami, których nadawanie odbywa się na zasadach określonych w tych przepisach, i wyłącza z tego katalogu kwalifikacje nadawane w systemie oświaty i systemie szkolnictwa wyższego[372].
Zgodnie z ZRK, **kwalifikacje uregulowane** to „kwalifikacje ustanowione przepisami prawa, które są nadawane poza systemami oświaty i szkolnictwa wyższego. Stanowią one niezbędne z punktu widzenia rynku pracy uzupełnienie bardziej podstawowych kwalifikacji nabywanych w systemach oświaty i szkolnictwa wyższego. Wymagania dotyczące efektów uczenia się wymaganych dla kwalifikacji uregulowanych są związane z wyraźnie określonymi rodzajami działalności”[373].

[370] Tamże.
[371] Tamże.
[372] https://kwalifikacje.gov.pl/57-podstawowe-pojecia/227-kwalifikacje-uregulowane, [dostęp: 15.03.2024].
[373] Tamże.

Kwalifikacje uregulowane mogą, ale nie muszą być włączane do ZSK. O włączeniu decyduje minister właściwy dla kwalifikacji. Wszystkie włączone do ZSK kwalifikacje uregulowane są kwalifikacjami cząstkowymi[374].
Kwalifikacje uregulowane należy odróżnić od zawodów regulowanych. **Zawód regulowany** „to zespół czynności zawodowych, których wykonywanie jest uzależnione od spełnienia wymogów określonych w przepisach danego państwa członkowskiego dotyczących dostępu do wykonywania danego zawodu. Każde państwo członkowskie UE decyduje o uregulowaniu dostępu do zawodów. Ten sam zawód może więc być zawodem regulowanym w jednym państwie członkowskim UE, podczas gdy w innych państwach członkowskich nie będzie on regulowany"[375].
Dostęp do zawodu regulowanego jest możliwy po spełnieniu wszystkich lub wybranych, wskazanych niżej warunków:

- wykształcenie (ukończenie odpowiedniego dla danego zawodu poziomu wykształcenia, w tym kierunku studiów lub studiów podyplomowych),
- zdanie specjalnych egzaminów, np. państwowych,
- zarejestrowanie się w organizacji zawodowej.

ŚCIEŻKA 11. Kwalifikacje uregulowane[376]

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Kwalifikacja cząstkowa
3. Charakterystyka formy	Kwalifikacje ustanowione przepisami prawa (z wyłączeniem kwalifikacji nadawanych w oświacie oraz w szkolnictwie wyższym), np. dyplom nurka, dyplom sądowego kuratora zawodowego. Decyzję o włączeniu kwalifikacji uregulowanej do ZSK podejmuje właściwy minister. On też przekazuje do ZRK informacje o takiej kwalifikacji[377].
4. Instytucje posiadające możliwość nadawania	Zgodnie z opisem kwalifikacji w przypadku kwalifikacji włączonej do ZRK, dostępnym przy wykorzystaniu wyszukiwarki kwalifikacji: kwalifikacje GOV Zgodnie z przepisami prawa regulującymi nabycie danej kwalifikacji, niewłączonej do ZRK.

[374] Tamże.
[375] https://www.gov.pl/web/nauka/uznawanie-kwalifikacji-zawodowych-1, [dostęp: 15.03.2024].
[376] Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja" zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach przyuczenia do pracy dorosłych.
[377] Zintegrowany Rejestr Kwalifikacji w zarysie, s. 11, https://kwalifikacje.edu.pl/wp-content/uploads/publikacje/PDF/Zintegrowany-Rejestr-Kwalifikacji-w-zarysie-1.pdf, [dostęp: 15.03.2024].

Zakres	Opis
kwalifikacji uregulowanych	
5. Dokument potwierdzający ukończenie formy kształcenia	Zgodnie z opisem kwalifikacji w przypadku kwalifikacji włączonej do ZRK, dostępnym przy wykorzystaniu wyszukiwarki kwalifikacji: kwalifikacje GOV Zgodnie z przepisami prawa regulującymi nabycie danej kwalifikacji, niewłączonej do ZRK.
6. Instytucja walidująca	Zgodnie z opisem kwalifikacji w przypadku kwalifikacji włączonej do ZRK, dostępnym przy wykorzystaniu wyszukiwarki kwalifikacji: kwalifikacje GOV Zgodnie z przepisami prawa regulującymi nabycie danej kwalifikacji, niewłączonej do ZRK.
7. Instytucja certyfikująca	Zgodnie z opisem kwalifikacji w przypadku kwalifikacji włączonej do ZRK, dostępnym przy wykorzystaniu wyszukiwarki kwalifikacji: kwalifikacje GOV Zgodnie z przepisami prawa regulującymi nabycie danej kwalifikacji, niewłączonej do ZRK.
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Zgodnie z opisem kwalifikacji w przypadku kwalifikacji włączonej do ZRK, dostępnym przy wykorzystaniu wyszukiwarki kwalifikacji: kwalifikacje GOV Zgodnie z przepisami prawa regulującymi nabycie danej kwalifikacji, niewłączonej do ZRK.
9. Źródła informacji o kwalifikacji	W przypadku kwalifikacji włączonej do ZRK, szczegółowe informacje w zakresie poszczególnych kwalifikacji, dostępne są w ZRK w dziale: kwalifikacje uregulowane: kwalifikacje GOV W przypadku kwalifikacji niewłączonych do ZRK, konkretna ścieżka, inna dla każdej kwalifikacji, precyzuje inne źródło informacji o kwalifikacji.
10. Co daje nabycie kwalifikacji uregulowanej	Uprawnienie do wykonywania zadań zawodowych objętych kwalifikacją.
11. Przykłady kwalifikacji, uregulowanych, włączonych do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	14056. Sprawdzanie i ocenianie rozwiązań otwartych zadań egzaminacyjnych w części pisemnej egzaminu maturalnego z historii muzyki 14043. Sprawdzanie i ocenianie rozwiązań otwartych zadań egzaminacyjnych w części pisemnej egzaminu maturalnego z matematyki

Źródło: opracowanie własne.

ŚCIEŻKA 12. Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe – nadawane przez organy władz publicznych i samorządów zawodowych[378]

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Odpowiednik kwalifikacji cząstkowej
3. Charakterystyka formy	Należą tu kwalifikacje i uprawnienia zawodowe nadawane przez: – ministrów, – szefów urzędów centralnych, – instytutów badawczo-rozwojowych i innych podmiotów (np. izby rzemieślnicze, samorządy zawodowe). Podstawą prawną regulującą uzyskiwanie kwalifikacji lub uprawnień zawodowych są ustawy lub rozporządzenia, które określają zasady uzyskiwania kwalifikacji zgodnie z przesłankami funkcjonowania walidacji i certyfikacji.
4. Instytucje posiadające możliwość nadawania kwalifikacji	Brak możliwości określenia katalogu zamkniętego tych instytucji. Należą do nich: – Urząd Dozoru Technicznego, – Transportowy Dozór Techniczny, – Instytut Spawalnictwa, – Urząd Regulacji Energetyki, – Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego.
5. Dokument potwierdzający ukończenie formy szkolenia prowadzącej do nabycia kwalifikacji	Zgodnie z podstawą prawną regulującą uzyskiwanie kwalifikacji lub uprawnień zawodowych lub zasadami określonymi przez organy lub instytucje upoważnione do walidacji i certyfikowania.
6. Instytucja walidująca	Brak możliwości określenia katalogu zamkniętego tych instytucji. Należą do nich: – Urząd Dozoru Technicznego, – Transportowy Dozór Techniczny, – Instytut Spawalnictwa, – Urząd Regulacji Energetyki, – Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego.

[378] Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja" zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach przyuczenia do pracy dorosłych.

Zakres	Opis
7. Instytucja certyfikująca	Brak możliwości określenia katalogu zamkniętego tych instytucji. Należą do nich: – Urząd Dozoru Technicznego, – Transportowy Dozór Techniczny, – Instytut Spawalnictwa, – Urząd Regulacji Energetyki, – Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego.
8. Dokument potwierdzający nabycie kwalifikacji	Zgodnie z podstawą prawną regulującą uzyskiwanie kwalifikacji lub uprawnień zawodowych lub zasadami określonymi przez organy lub instytucje upoważnione do walidacji i certyfikowania.
9. Źródła informacji o kwalifikacji	Organy lub instytucje upoważnione do walidacji i certyfikowania.
10. Co daje nabycie kwalifikacji	Pozyskanie kwalifikacji lub uprawnień dziedzinowych, bez których niemożliwe jest wykonywanie określonych zadań zawodowych (np. uprawnienia spawacza).
11. Przykłady kwalifikacji, włączonych do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	(PRK7) Sprawdzanie i ocenianie rozwiązań otwartych zadań egzaminacyjnych w części pisemnej egzaminu maturalnego z języka hiszpańskiego (PRK7) Sprawdzanie i ocenianie odpowiedzi do zadań egzaminacyjnych egzaminu maturalnego z języka francuskiego

Źródło: opracowanie własne.

ŚCIEŻKA 13. Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe włączone do ZRK[379]

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Kwalifikacja cząstkowa
3. Charakterystyka formy	Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe to **wiedza i umiejętności** (praktyka) z określonego zakresu, które zostały sprawdzone i potwierdzone przez uprawnioną instytucję, jako efekty uczenia się (zgodnie ze Zintegrowanym Systemem Kwalifikacji (ZSK). **„Efekty uczenia się** to wiedza, umiejętności oraz kompetencje społeczne – czyli to, co człowiek wie

[379] Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja" zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach przyuczenia do pracy dorosłych.

Zakres	Opis
	i rozumie, umie zrobić, a także to, do jakich zobowiązań jest przygotowany – bez względu na sposób, w jaki się tego nauczył”[380]. **Ten rodzaj kwalifikacji jest swoistą odpowiedzią na potrzeby rynku.** Każdy podmiot, który uzna, że dana kwalifikacja jest potrzebna – może zgłosić potrzebę jej wpisania do ZSK i po przejściu odpowiednich procedur uzyskać wpis. W ZSK znajdują się różne kwalifikacje, które odpowiadają na realne potrzeby rynku. na przykład kwalifikacje związane z montowaniem stolarki budowlanej, odzyskiwaniem danych z dysków twardych, prowadzeniem mediacji sądowych w sprawach gospodarczych czy planowaniem i realizacją procesu treningowego w różnych dziedzinach sportu[381].
4. Instytucje posiadające możliwość nadawania kwalifikacji	Zgodnie z opisem kwalifikacji, dostępnym przy wykorzystaniu wyszukiwarki kwalifikacji: kwalifikacje GOV
5. Dokument potwierdzający ukończenie formy kształcenia, prowadzącej do nabycia kwalifikacji:	Zgodnie z opisem kwalifikacji w przypadku kwalifikacji włączonej do ZRK, dostępnym przy wykorzystaniu wyszukiwarki kwalifikacji: np.: kwalifikacje wolnorynkowe
6. Instytucja walidująca	Zgodnie z opisem kwalifikacji w przypadku kwalifikacji włączonej do ZRK, dostępnym przy wykorzystaniu wyszukiwarki kwalifikacji: np.: kwalifikacje wolnorynkowe
7. Instytucja certyfikująca	Zgodnie z opisem kwalifikacji w przypadku kwalifikacji włączonej do ZRK, dostępnym przy wykorzystaniu wyszukiwarki kwalifikacji: np.: kwalifikacje wolnorynkowe
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Zgodnie z opisem kwalifikacji w przypadku kwalifikacji włączonej do ZRK, dostępnym przy wykorzystaniu wyszukiwarki kwalifikacji: np.: kwalifikacje wolnorynkowe
9. Źródła informacji o kwalifikacji	W przypadku kwalifikacji włączonej do ZRK, szczegółowe informacje w zakresie poszczególnych

[380] https://kwalifikacje.edu.pl/baza-wiedzy/skorzystaj-z-zintegrowanego-systemu-kwalifikacji-zsk/kwalifikacje-rynkowe/, [dostęp: 15.03.2024].
[381] Tamże.

Zakres	Opis
	kwalifikacji, dostępne są w ZRK w dziale: kwalifikacje wolnorynkowe lub kwalifikacje sektorowe: kwalifikacje GOV
10. Co daje nabycie kwalifikacji:	Uprawnienie do wykonywania zadań zawodowych objętych kwalifikacją.
11. Przykłady kwalifikacji wolnorynkowych, włączonych do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji	5C341800020. Planowanie, tworzenie i dystrybuowanie treści marketingowych (content marketing) 5C481800010. Odzyskiwanie danych z dysków twardych HDD 6C761900012. Prowadzenie terapii środowiskowej dzieci i młodzieży

Źródło: opracowanie własne.

ŚCIEŻKA 14. Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe niewłączone do ZRK (np. uznane w branży)[382]

Zakres	Opis
1. Rodzaj kształcenia	Kształcenie pozaformalne
2. Zgodność z rodzajem kwalifikacji wg ZSK	Kwalifikacja cząstkowa
3. Charakterystyka formy	Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe to **wiedza i umiejętności** (praktyka) z określonego zakresu, które zostały sprawdzone i potwierdzone przez uprawnioną instytucję, jako efekty uczenia się (zgodnie ze Zintegrowanym Systemem Kwalifikacji (ZSK). „Efekty uczenia się to wiedza, umiejętności oraz kompetencje społeczne – czyli to, co człowiek wie i rozumie, umie zrobić, a także to, do jakich zobowiązań jest przygotowany – bez względu na sposób, w jaki się tego nauczył”[383]. Kwalifikacje wolnorynkowe i sektorowe niewpisane do ZSK obejmują kwalifikacje, które mają znaczenie w określonych środowiskach działalności społecznej lub zawodowej oraz mają stworzony własny system walidacji i certyfikowania. Należą do nich również kwalifikacje,

[382] Mając na względzie rozumienie pojęcia „kwalifikacja” zgodnie z uregulowaniami europejskimi, do kwalifikacji należałoby zaliczyć również efekty kształcenia zdobywane w ramach przyuczenia do pracy dorosłych.
[383] https://kwalifikacje.edu.pl/baza-wiedzy/skorzystaj-z-zintegrowanego-systemu-kwalifikacji-zsk/kwalifikacje-rynkowe/, [dostęp: 15.03.2024].

Zakres	Opis
	które pomimo braku regulacji ze strony państwa polskiego, posiadają wypracowane systemy walidacji i certyfikowania efektów uczenia się na poziomie międzynarodowym. Należą do nich kwalifikacje: a) kwalifikacje sektora finansowego, b) kwalifikacje komputerowe/informatyczne, c) kwalifikacje językowe, d) kwalifikacje zarządzania projektami. Ze względu na wielość podmiotów i rodzaje kwalifikacji z unormowanymi ścieżkami walidacji i certyfikacji, wskazane wyżej, stanowią jedynie przykłady i nie należy ich traktować jako zamkniętej listy.
4. Instytucje posiadające możliwość nadawania kwalifikacji	Zgodnie z zasadami ustalonymi przez środowiska działalności społecznej lub zawodowej.
5. Dokument potwierdzający ukończenie formy kształcenia, prowadzącej do nabycia kwalifikacji	Zgodnie z zasadami ustalonymi przez środowiska działalności społecznej lub zawodowej.
6. Instytucja walidująca	Zgodnie z zasadami ustalonymi przez środowiska działalności społecznej lub zawodowej.
7. Instytucja certyfikująca:	Zgodnie z zasadami ustalonymi przez środowiska działalności społecznej lub zawodowej.
8. Dokument potwierdzający posiadanie kwalifikacji zawodowych	Zgodnie z zasadami ustalonymi przez środowiska działalności społecznej lub zawodowej.
9. Źródła informacji o kwalifikacji:	Zgodnie z zasadami ustalonymi przez środowiskach działalności społecznej lub zawodowej.
10. Co daje nabycie kwalifikacji:	Uprawnienie do wykonywania zadań zawodowych objętych kwalifikacją.
11. Przykłady kwalifikacji, niewłączonych do Zintegrowanego	**Kwalifikacje sektora finansowego:** – Dyplomowany Pracownik Bankowy (Związek Banków Polskich, w ramach Systemu Standardów Kwalifikacyjnych w Bankowości Polskiej), – Specjalista ds. rachunkowości (Stowarzyszenie Księgowych w Polsce),

Zakres	Opis
Rejestru Kwalifikacji	– Certyfikat z zakresu zarządzania ryzykiem (Warszawski Instytut Bankowy), – Certyfikat Dealera WIB/ACI Polska (Warszawski Instytut Bankowy), – Certyfikat z zakresu controllingu bankowego (Warszawski Instytut Bankowy), – Certyfikowany Konsultant Finansowy (Związek Banków Polskich, w ramach Systemu Standardów Kwalifikacyjnych w Bankowości Polskiej), – Certyfikaty z zakresu doradztwa finansowego, oparte na standardzie EFPA (European Financial Planning Association), – Certyfikat ogólnobankowy ECB EFCB (EBTN/SSKBP) (Warszawski Instytut Bankowości jako instytucja akredytowana przez European Banking and Financial Services Training Association). **Kwalifikacje komputerowe/informatyczne**: – Certyfikaty kwalifikacji komputerowych, – Certyfikat EPP e-Urzędnik, – Europejski Certyfikat Zawodu Informatyka na poziomie bazowym (EUCIP CORE), – Oracle Certyfikat Java, – Certyfikaty Microsoft. **Kwalifikacje językowe:** – Certyfikaty potwierdzające znajomość języków obcych wg klasyfikacji „Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment" – „Europejski System Opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie". **Kwalifikacje zarządzania projektami:** – Prince2 Foundation, – PRINCE2 Practitioner, – PMI, – PMP, – PMBOK[384].

Źródło: opracowanie własne.

[384] Załącznik 2. Podstawowe informacje dotyczące uzyskiwania kwalifikacji w ramach projektów współfinansowanych z EFS+ do Wytycznych dotyczących monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów na lata 2021-2027.